

Vzgoja

Revija za učitelje,
vzgojitelje in starše

julij 2024

Letnik XXVI/2 ■ številka **102**
cena 6,60 eur

V žarišču: O kulturi demokracije

stran 20

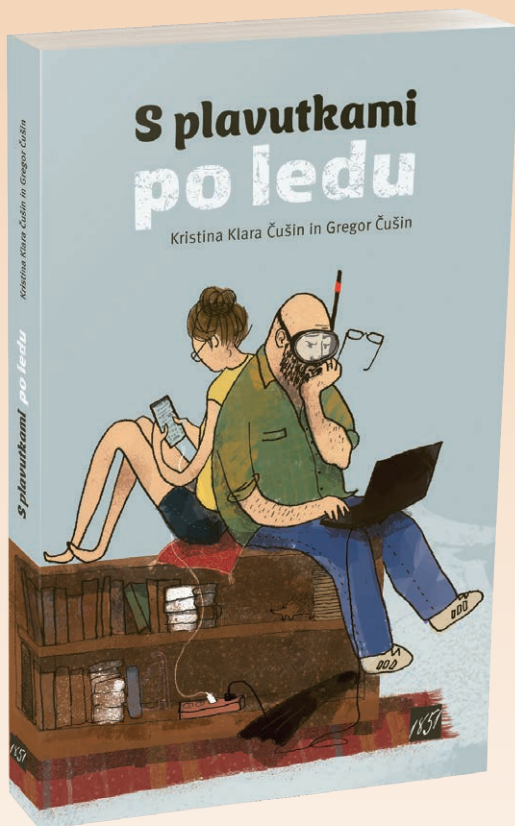
**Naš pogovor:
Oleksii Ternovoi**

stran 23

**Zagovor vseživljenjske
vzgoje**

stran 34

**Z otroki na
kmetijo**

www.mohorjeva.org

S plavutkami po ledu

Kristina Klara Čušin in Gregor Čušin

Pridejo zloglasna leta, ki jim pravimo puberteta. In časi odraščanja, ko se »pogovarjamo« kriče ali sploh ne. Včasih odmeva samo še treskanje z vrati. In skozi take burne čase odraščajo najstniki in rastejo starši.

Včasih pa se vse tisto, kar si imamo povedati, začne z ...

Draga Kristina ...

Dragi ati ...

Pisma, za katera si očetje in matere želijo, da bi jih napisali, in pisma, ki si jih najstniki želijo prebrati.

1857

135 mm x 210 mm • 188 strani • 23 €

Ljubljana, Nazorjeva ulica 1 • T 01 244 36 50

CELJSKA MOHORJEVA DRUŽBA
Prva slovenska založba

Celje, Prešernova ulica 23 • T 03 490 14 20

6. mednarodna konferenca
Vzgoja za ljubezen do domovine in države

 DRUŠTVO
KATOLIŠKIH
PEDAGOGOVI
SLOVENIJE
DKPS

NARODNI PONOS V GLOBALIZIRANEM SVETU

sobota, 23. november 2024,
OŠ Notranjski odred Cerknica/splet

Na konferenci lahko sodelujete s svojim prispevkom.

Rok prijave za sodelovanje s prispevkom: 5. 7. 2024

Rok prijave za udeležbo: 11. 11. 2024

REPUBLIKA SLOVENIJA
URAD VLADE RS ZA SLOVENCE V
ZAMEJSTVU IN PO SVETU

Informacije in prijave:
DKPS, Rožna ulica 2, 1000 Ljubljana,
01/43-83-983 (tor., čet. 9.00-12.00)

konferenca@dkps.si
www.dkps.si/izobrazevanje

Izdajatelj:

Društvo katoliških pedagogov Slovenije

Svet revije

Jože Mlakar
Marjan Peneš
dr. Andrej Perko
Marija Šušteršič
Marija Žabjek

Odgovorni urednik

dr. Silvo Šinkovec

Uredniški odbor

Erika Ašič
Tatjana Fajdiga
dr. Janez Gabrijelčič
dr. Dejan Hozjan
dr. Jana Kalin
dr. Vanja Kiswarday
mag. Marijana Kolenko
dr. Nives Ličen
prof. Bernarda Mal
dr. Anton Meden

Naslov uredništva

Vzgoja, Rožna ulica 2, 1000 Ljubljana
01/43-83-983
urednistvo@revija-vzgoja.si
info@revija-vzgoja.si
silvo.sinkovec@rkc.si
http://www.revija-vzgoja.si

ID za DDV

SI64231160

Transakcijski račun

SI56 6100 0000 9750 496
odprt pri Delavski hranilnici d.d.

Oblikovanje in prelom

Tiskarna Oman, Kranj

Tisk

Belin

Lektoriranje

Barbara Rodošek

Revija *Vzgoja* izhaja štirikrat letno. Cena izvoda v letu 2024 je 6,60 €. Naročnina za naročnike v Sloveniji je 26 € (tujina 36 €).

DDV in poštnina sta všteta v ceno.

Odpoved naročnine sprejemamo samo pisno za naslednje obračunsko obdobje. Navodila za pisanje prispevkov lahko dobite na uredništvu ali na spletni strani.

Prispevkov ne honoriramo.

Če naročniki svojega izvoda ne prejmete na dom, prosimo, da nas o tem obvestite.

Natisnjenih 1200 izvodov.

ISSN: 1580-0482

Revijo sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost RS.

Laž

■ **Silvo Šinkovec**, D. J., dr. ped. znanosti, psiholog, defektolog in teolog, je predavatelj, terapevt, voditelj več seminarjev, šol za starše in duhovnih vaj, urednik revije *Vzgoja*, duhovni asistent DKPS in direktor *Inštituta Franca Pedička*.

»Laž ima kratke noge.« Kratek stavek jasno pove, da se laž slej ko prej razkrije. V evangeliju beremo, da se bo vse, kar je skrito, enkrat razodelo na strehah. Enkrat vse pride na dan, v luč. Pot laži je zato na koncu vedno slepa pot.

Laž je beseda, ki je v šoli ne uporabljajo. Kot da se je bojijo, da ne vedo, kaj bi z njo. Učitelj je zagovarjal stališče, da otroku ne smemo reči, da laže, ker ga s tem prizadenemo. To pomeni, da ga ne smemo soočiti z njegovim slabim vedenjem. Če tega ne storimo, bo svoje vedenje ohranjal in ponavljal. Veliko škodo so mu naredili, starši in vzgojitelji.

Veliko je situacij v šoli, ko se otroci zatečejo v laž, na primer, ko gre za domače naloge, obvezno branje in druge naloge, ki bi jih morali narediti, pa jih niso. Tudi odrasli lažemo: glede svojega vedenja, besed in svojih žaljivih namer. Soočiti se z vedenjem, ki ni v redu, je pogumno in potrebno dejanje, če hočemo živeti v normalni družbi. To pa ni vedno lahko.

Slovar slovenskega knjižnega jezika pravi, da je laž »zavestno neresnična izjava z namenom zavajati v zmoto«. Beseda laž pomeni tudi »izmišljotina ali čenča«, tudi »potvorjenost, nepristnost, narejenost«. Bistvo te besede pa je, da nekdo govori o nečem, »kar ne ustreza resnici«. Poglejmo pomen nekaterih besed in izkrivljenost pomenov, ki jim jih lahko kdo pripisuje.

Na primer: *numerologija* raziskuje človeka in njegove potenciale (fizične, psihične in duhovne) na podlagi števil. Iz njih išče pomene za opis osebe, napovedovanje prihodnosti ipd. Iz števil črpa pomene. Nič numerološkega pa ni, ko številke uporabljamo za štetje. Nič numerološkega ni, da v rožnem vencu zmolimo 1 x vero, 5 x očenaš in 5 x 10 zdravamarij. To je organizacija molitve, razporejanje zaporedja in časa molitve. Ker potrebujemo mero za svoje duhovne dejavnosti, si v ta namen pomagamo tudi s številkami. Po zgledu sv. Ignacija določimo dolžino meditacij na duhovnih vajah, na primer

30, 45 ali 60 minut. Zato ni nič numerološkega, če si določimo, da bomo zmolili 30 ali 50 očenašev in zdravamarij.

Ločina ali *sekta* je skupina ljudi, ki se odcepi od verske skupnosti in ima svoj nauk ter svojo razlago verskih resnic, drugačen od sprejetega s strani celotne verske skupnosti. Beseda sekta se uporablja tudi v žaljivem pomenu, za označevanje ljudi, ki se ne ujemajo s tipologijo sekte. Kdor torej besedo sekta uporablja za ljudi, ki ne pripadajo sekti, jih žali in zavaja javnost ter s tem jemlje ugled tem ljudem. Verske skupine v Cerkvi pa niso sekta, ampak prijatelji, ki imajo podoben slog verskega življenja in pripadajo celotni verski skupnosti.

Beseda *magija* se uporablja za dejavnosti, s katerimi ljudje želijo s posebnimi obredi vplivati na druge. S svojo magično prakso se povezujejo z nevidnimi silami. Črna magija neposredno deluje tako, da škoduje, bela magija trdi, da ljudem pomaga. Magi so ljudje, ki delujejo s pomočjo nevidnih sil. To se dogaja v medosebnih in družinskih odnosih, v poslovnem svetu, športu, politiki, gospodarstvu itd. *Okultizem* priznava duhovni svet, ne pa boga. Ukvarja se s skrivnostnimi praksami, da bi se povezal s presežno energijo, ki pa ni božja. Čigava je torej 'skrivnostna moč'? Nič magičnega in okultnega pa ni, ko človek moli, blagoslavlja, prejema zakramente, se udeležuje svete maše. Preko bogoslužja in molitve se povezuje z Bogom, ki daje življenje, tolažbo, oporo, upanje. Razlikujemo med vero in praznoverjem. *Vera* izraža osebno povezanost človeka z Bogom. *Vera* prebujata zaupanje in upanje, daje smisel in moč. Po veri Bog varuje posameznika, ga kliče in usmerja. *Praznoverje* pa je vera v nekaj, kar ne more dati opore. Ni povezave, zato je prazna in nima moči.

Primerov je neskončno. Kdor besedam pripisuje napačne pomene iz nevednosti, je nevednež. Kdor besede hoteno uporablja napačno, ljudi zavaja in laže. Besede imajo svoj pomen, ki ga je treba spoznavati in spoštovati. ◀

Vrednote demokracije in vzgoja izobraževanja

... Vrednote kot civilizacijske vrline nekega okolja so tudi v odnosu do njenega sistema VIZ ter njegovih nosilcev odraz vrednot demokracije celotne družbe, pa tudi obratno – tisto, kar postaja vrednota družbe, se bo odrazilo v sistemu VIZ, in tisto, kar je vrednota sistema VIZ, se odraža v podobi družbe. ...

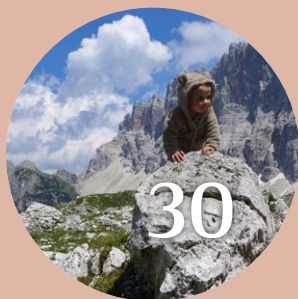
Konec demokracije in kaj po tem?

... Demokracija je otrok Zahoda. Nastala je lahko samo na krščanskih temeljih spoštovanja človekovega dostojanstva. Samo na podlagi krščanske vere v vsakega posameznika, ki je ustvarjen po božji podobi, ki razlikuje dobro in zlo, je bilo mogoče postaviti sistem, ki tem ljudem zaupa, da bodo izbirali prave voditelje in dobre rešitve. ...

Izzivi razvoja slovenskega šolstva

... Kot družba si nismo postavili temeljnega eksistenčnega vprašanja: Kaj je smisel vseh naših prizadevanj? Brez tega bodo naš svet tako kot zdaj premetavali le naključni spleti odločitev elit, ekonomskih interesov in zakonov močnejših, kar pa se lahko konča kjerkoli, zelo malo verjetno pa tam, kjer bi bilo za človeštvo in stvarstvo res dobro. ...

Spodbujanje radovednosti pri učencih

... Želela sem prižgati in prepoznati tisto iskrico, ki loči nemirnega otroka od radovedno nadarjenega. Z aktivnimi oblikami in metodami dela ter medpredmetnimi povezavami smo razvijali nadgradnjo dela pri pouku in izven njega, vključujoč individualizacijo in diferenciacijo. Upali smo si stopiti malo čez rob. ...

Urjenje večšin odločanja

... V veliki meri ga (napredek) lahko pripišemo razvoju znanosti in izobraževanja. Da pa bi lahko preseglji krize sedanjosti, uspešno reševali probleme prihodnosti in si zagotovili uspešno (so)bitvanje na omejenem planetu, bo treba nadgraditi znanost in izobraževanje v smeri obvladovanja svojega notranjega sveta. Kot možno izhodišče pri tem se kaže urjenje večšine odločanja. ...

Uvodnik

3 *Silvo Šinkovec: Laž*

V žarišču: O kulturi demokracije

5 *Anton Jamnik: Demokracija ima temelje v dostojanstvu človeške osebe*

6 *Simona Kustec: Vrednote demokracije in vzgoja izobraževanja*

9 *Andreja Barle Lakota: Osebnost in demokracija*

11 *Žiga Turk: Konec demokracije in kaj po tem?*

13 *Sebastjan Kristovič: Razvijanje samostojne in ustvarjalne osebnosti*

15 *Samo Repolusk: Izzivi razvoja slovenskega šolstva*

18 *Suzana Plemen, Šemso Veladžić: Trajno povezujemo šole z gospodarstvom*

Naš pogovor

20 *Magdalena Jarc: Oleksii Ternovoi: Želimo biti del demokratične evropske družine*

Biti vzgojitelj

23 *Bogomir Novak: Zagovor vseživljenjske vzgoje*

25 *Matija Nared: Reformacija in njen vpliv na šolstvo*

28 *Jana Mlačnik: Uporaba pripomočkov v svetovanju odraslim*

Vzgojni načrt

30 *Bojana Dimc: Spodbujanje radovednosti pri učencih*

32 *Urška Vidmar: Cilji, pravila in pričakovanja v učilnici*

Starši

34 *Tanja Rozina: Z otroki na kmetijo*

35 *Julijana Veber: Spev zavestnemu Slovencu*

36 *Tina Jeras: Pomen otroške risbe*

Področja vzgoje

38 *Milček Komelj: Groteskna podoba nedemokratičnega oblastnika*

40 *Darko Košič: Urjenje večšin odločanja*

42 *Matjaž Turk: Nacionalna poklicna kvalifikacija s področja gozdarstva*

43 *Marko Mrzlikar: Moja draga Žabica*

Duhovni izziv

44 *Ana Kostanjšek: Ostane ljubezen*

45 *Sandra Kozorog Košuta: Razodevanje Jezusove osebnosti v evangeliju po Marku*

46 *Janko Jarc: Neprenehoma molite*

Izkušnje

47 *Nevenka Tomšič-Iskra: Vključitev ljudskega slovstva v pouk književnosti*

49 *Larisa Senekovič: Doživljajska pedagogika pri delu z nadarjenimi v vrtcu*

51 *Boris Kham: Tipam ozvezdja*

53 **Bralni namig**

54 **Napovedni koledar**

55 **Iz življenja DKPS**

55 **Summary**

Demokracija ima temelje v dostojanstvu človeške osebe

■ **Anton Jamnik**, ljubljanski pomožni škof, dr. teologije, je poučeval na *Škofijski klasični gimnaziji*, predava filozofijo, filozofijo religije in etiko (poslovno etiko). Aktivno sodeluje z nekaterimi univerzami in visokošolskimi ustanovami doma in v tujini. Udeleževal se je na področju ustanavljanja katoliške univerze v Sloveniji. Od leta 2008 je redni član *Evropske akademije znanosti in umetnosti* s sedežem v Salzburgu. Od leta 2022 je pri *Slovenski škofovski konferenci* zadolžen za katoliške medije ter za Slovence v zamejstvu in tujini.

Evropske volitve so pomemben demokratični proces, saj so temelj projekta, ki ga predstavlja Evropska unija, in to že od njenega nastanka. Te volitve so pomembne za vse evropske državljane, ki lahko oblikujejo in skrbijo za prihodnost Evropske unije. Demokracija je dragoceno darilo, ki so nam ga predale prejšnje generacije. Naša odgovornost je, da v Evropi ohranimo demokracijo in jo prenesemo na prihodnje generacije.

Demokracija je kultura vrednot

Demokracija ni le skupek pravil, temveč tudi sprejemanje skupnih vrednot. Uspeh evropskega projekta ni odvisen le od gospodarskega povezovanja ter znanstvenega in tehnološkega napredka, temveč tudi od sprejetja niza temeljnih pravic in vrednot, kot so človekovo dostojanstvo, človekove pravice, svoboda, nediskriminacija, skupno dobro, subsidiarnost, pravičnost, strpnost, vključenost, solidarnost in enakost ter verska svoboda, ki podpirajo demokracijo in zagotavljajo njeno pravilno delovanje.

Demokracija brez vrednot se zlahka spremeni v totalitarizem ali avtoritarizem. Današnje grožnje demokraciji v Evropi izvirajo iz erozije skupnih vrednot evropskega projekta. Kriza ali primanjkljaj demokracije sta posledica širše krize vrednot. Na prihajajočih volitvah lahko evropski državljani izrazijo svojo zaskrbljenost in mnenje o tem, kako se vrednote uresničujejo v evropskem prostoru, ter odgovorno oddajo svoj glas za spodbujanje višjih standardov vrednot, da bi okrepili demokracijo. Ta državljanska zavest participativne demokracije je zagotovilo in nadaljevanje Evrope kot skupnosti vrednot.

Vrednote, na katerih temelji demokracija, imajo krščanske korenine. Katoliška cerkev kot pomemben deležnik v evropski družbi ne more ostati ravnodušna do prihajajočega demokratičnega procesa, saj gre za dostojanstvo vsakega evropskega državljana, človekove pravice, pravičnost, solidarnost in subsidiarnost. Cerkev ceni demokratični sistem, saj zagotavlja udeležbo državljanov pri sprejemanju političnih odločitev, ki od tistih, ki jim vladajo, zahtevajo odgovornost za zaščito, varovanje in izvajanje vrednot, brez katerih bi bila pristna demokracija oslABLJENA.

Katoliška cerkev o demokraciji

Med drugo svetovno vojno je papež Pij XII. nadaljeval pomemben prehod v pogledu Katoliške cerkve na demokracijo. V svojih božičnih sporočilih med vojno je prikal prebujanje ljudi v sodobni demokratični etos, ki »postavlja pod vprašaj, kritizira in ne zaupa« vladarjem (npr. *Benignitas...*, 1944). Izrazil je hrepenenje ljudstva po »sistemu vladanja, ki bi bil bolj v skladu z dostojanstvom in svobodo državljanov«, s čimer je človeško dostojanstvo prepletel z demokra-

tično vrednoto svobode. Zavzema se za »pristno demokracijo« in poudarja razliko med »množicami« in »ljudstvom« ter opozarja na nevarnosti, ki jih predstavlja nenadzorovana prevlada večine (Langan, 2018).

Janez XXIII. je v svojem prelomnem delu *Pacem in terris* (Mir na zemlji) podprl tako družbeno-ekonomske kot politične pravice, kot so državljanske pravice, obveznosti javnih uslužbencev, nujnost pravnih predpisov za ohranjanje moralnega reda in varstvo človekovih pravic v korist skupnega dobrega. *Pacem in terris* jasno povezuje človekovo dostojanstvo, človekove pravice in demokracijo. Pomemben vidik demokracije v katoliški misli je prepričanje, da je »naravna posledica človekovega dostojanstva nedvomno njegova pravica do dejavnega sodelovanja v vladi« (PiT, 73–74).

Drugi vatikanski koncil (1963–65), ki je nadaljeval posodobitve, ki jih je začel

Foto: Matej Hozjan

Janez XXIII., je pokazal optimističen odnos do »posebne in osebne poklicanosti v politični skupnosti«. Poleg tega je koncil v Pastoralni konstituciji o Cerkvi v sedanjem svetu (*Gaudium et spes*) ponovno poudaril, da morajo kristjani dajati »viden zgled predanosti čutu za dolžnost in služenje za pospeševanje skupnega dobrega« (GS 75).

Na podlagi prenovljenega razumevanja sveta, ki je bilo izraženo v GS in utemeljeno s spoznanji Pija XII. in Janeza XXIII. o človekovem dostojanstvu, je *Dignitatis Humanae* (DH) naredil pomemben korak naprej, saj je podprl versko svobodo, temeljno načelo demokracije, ki presega zgolj strpnost.

Osrednji del filozofije Janeza Pavla II. je ideja, da Cerkev sicer ne evangelizira demokracije kot take, vendar goreče oznanja evangelij, ki neločljivo vključuje skrb za človekove pravice. Kot je papež sam izjavil, ko je izražal stališče Cerkve: »Nisem evangelizator demokracije; sem evangelizator evangelija. K evangeljskemu sporočilu seveda sodijo vsi problemi človekovih pravic; in če demokracija pomeni človekove pravice, sodi tudi k sporočilu Cerkve.«

V zvezi z državno demokracijo je Benedikt XVI. prepoznal možne konflikte med demokratičnim relativizmom in absolutnimi etičnimi standardi Cerkve. Kritizira dovzetnost sodobne demokracije za etični relativizem, ki lahko spodkopava moralne absolutnosti in priznavanje resnice v moralnih zadevah. Če povzamemo, trdi, da mora prava demokracija sprejeti neke vrste etični absolutizem, in predlaga, da demokracija za učinkovito delovanje inherentno potrebuje temelj resnice in etične gotovosti.

Empatija in solidarnost

Papež Frančišek se odločno zavzema za demokracijo ter vključujoče in participativno upravljanje, da bi zaščitil najranjlivejše v družbi. V govoru v Atenah leta 2021, zibelki demokracije, je izpostavil svetovno zaskrbljenost zaradi erozije demokratičnih vrednot in pozval k prehodu od »strankarstva k sodelovanju« za okrepitev demokratičnega udejstvovanja. V novoletnem nagovoru diplomatskemu zboru leta 2023 je poudaril, da »v mnogih delih sveta slabi demokracija in širina svobode«. Pozval je k vztrajnemu prizadevanju in potrpežljivosti

v demokratičnih procesih, pri čemer je zapletenost demokracije postavil v kontrast preprostosti in privlačnosti avtoritarnosti in populizma. Frančišek si demokracijo predstavlja kot zdravilo proti avtoritarizmu in sredstvo za boj proti individualizmu in brezbriznosti ter poudarja, »da je demokracija lahko odgovor na sirene avtoritarizma ter da je individualizem in brezbriznost mogoče premagati s skrbjo za druge, za uboge in za stvarstvo«. Njegov pristop ne poudarja le aktivne udeležbe, temveč se zavzema tudi za model sočutnega upravljanja, ki daje prednost empatiji in solidarnosti ter izziva družbenopolitični status quo, da bi se bolje spoprijel z revščino in trpljenjem po celem svetu. ◀

Literatura in viri

- 2. vatikanski cerkveni zbor (1965): *Gaudium et spes*. Pastoralna konstitucija o Cerkvi v sedanjem svetu.
- Langan, Mark (2018): *Neo-Colonialism and the Poverty of 'Development' in Africa*. London: Palgrave Macmillan Cham.
- Papež Frančišek (2021): *Govor ob obisku v Atenah*. Pridobljeno 23. 5. 2024 s spletne strani: <https://www.vaticannews.va/sl/papez/news/2021-12/papez-v-atenah-srecanje-z-oblstmi-govor-demokracija.html>.
- Papež Frančišek (2023): *Govor diplomatskemu svetu*. Rim, 9. 1. 2023. Pridobljeno 23. 5. 2024 s spletne strani: <https://www.vaticannews.va/sl/papez/news/2023-01/sveti-oce-diplomatskemu-zboru-spregovoril-o-miru-v-resnici-prav.html>.
- Papež Janez XXIII. (1963): *Pacem in terris*. Enciklika.
- Papež Pij XII. (1944): *Benignitas et humanitas*. Božično radijsko sporočilo, 24. 12. 1944.

Vrednote demokracije in vzgoja izobraževanja

■ **Simona Kustec**, prof. dr., je redna profesorica političnih znanosti na *Fakulteti za management na Univerzi na Primorskem*. Bila je ministrica za izobraževanje, znanost in šport (2020–2022) ter predsedujoča Svetu EU za izobraževanje, raziskovanje, mladino in šport (2021).

Kaj nam o znanju kot vrednoti pove neka družba, kjer so po njenih lastnih merilih ocenjevanja učenci nadpovprečno uspešni, po zunanjih lestvicah ocenjevanja pa ne več? Kaj nam sporoča o sistemu, ki spremlja uspešnost učečih se, ne pa tudi učiteljev? Kaj o tem, da za običajno kvalificirano delo išče visoko izobražene ljudi in te za njihovo delo plačuje enako visoko kot najnižje kvalificirane zaposlene brez izobrazbe? Rdečo nit navedenih vprašanj je možno najti v odgovorih na vprašanja o tem, kakšna vrednota je v neki družbi znanje, kdo, zakaj, v kakšni obliki jih potrebuje. V luči izpostavljenega bomo v tem prispevku osrednje zanimanje namenili pogledom na razvijanje vrednot s posebnim poudarkom na razumevanju demokratičnih vrednot v vzgoji (za) izobraževanja skozi čas in raznolike družbene okoliščine: na katere vsebine se nanašajo vodilne vrednote, za koga in na kakšen način (naj) veljajo.

Glavne ugotovitve bodo pokazale, da se dojemanje vrednot skozi čas ne spreminja toliko, kot se spreminja forma njihovega 'zapisa', ki je hkrati tudi odsev vsakokratnih razmer ter dojemanja vloge znanja, vzgoje in izobraževanja (VIZ) v družbah. V času prvih civilizacij, temelječih na znanju, so bile vrednote pojmovane kot vrline in niso potrebovale posebnih pisnih dogovorov o njih, ker so bile del splošne družbene (za)vesti. Danes, v času svetovnih povojnih informacijskih in komunikacijskih valov inovacij, se stremi k temu, da se vrednote čim bolj jasno in natančno opredelijo in zamejijo s pravno zapisano formo, poznano pod izrazom človekove pravice. Glede na opisano tudi različne skupine oz. nosilci vrednot demokracije za vzgojo izobraževanja skozi čas pri svojem delovanju prevzemajo različno vrednotno težo in pomembnost v družbi.

Kaj sestavlja vrednote demokracije?

Demokracijo po znanstvenih, strokovnih, pa tudi splošnocivilizacijskih razumevanjih v prvi vrsti utemeljujejo prav posamezne vrednote in na njihovih podlagah zgrajeni vrednotni sistemi, s tem pa tudi sistemi etike in morale tega, kaj je prav in kaj narobe, kaj se sme in česa ne v iskanju nadaljnje rasti ter napredka, ki bo prinašal boljše življenje vsem in ne zgolj izbranim skupinam ter ne na račun slabšanja že obstoječega položaja kogar koli.

V tako opisanih okoliščinah se v zgodovini človeške civilizacije razvija in deluje t. i. demokratična kultura neke skupnosti, naroda, države in njenih posameznih podsystemov, med katerimi pomembno mesto zavzema prav sistem VIZ.

Danes so vrednote demokracije najpogosteje opredeljene s pravnimi načeli človekovih pravic in zajemajo naslednje osrednje vsebine pravic (Kustec in Zajc, 2023): varovanje življenja, spoštovanje zakonov in zaščita pred kakršnimi koli poskusi zlorab (s prav posebnim poudarkom na zlorabah države in njenih institucij), zagotavljanje pogojev za svobodo, odprtost, enake priložnosti za vse, udeležba v zadevah javnega odločanja, na čelu z volitvami in drugimi oblikami javnega združevanja.

Opisane vrednote temeljijo na nizu splošnih civilizacijskih etičnih načel, ki so jih kot pogoje za 'harmonično' (Konfucij) in 'dobro' (Aristotel) življenje prepoznavali že staroveški misleci ter jih poimenovali kot vrline spoštovanja, človeškega dostojanstva, dobrohotnosti in prijaznosti, iskrenosti, zanesljivosti, zvestobe, poštenja, poguma, tolerance, solidarnosti oz. velikodušnosti, širokogrudnosti in ne nazadnje tudi odgovornosti oz. (samo)nadzora, zmernosti in preudarnosti.

Sorodno opisanim prvim filozofskim etičnim podlagam, na katerih so se tisočletja kasneje oblikovale vsebine človekovih pravic, velik pečat v zgodovini posamezne skupnosti dajejo tudi verstva s svojimi temeljnimi načeli. V našem okolju pri tem zanesljivo osrednje mesto zavzema dekalog oz. deset Božjih zapovedi kot niz pravil oz. verskega 'moralnega kompasa', po katerem lahko ljudje živimo v 'sožitju', če s svojimi dejanji negujemo vrednote oz. vrline spoštovanja in vzdržnosti do sebe in drugih (Sveto pismo, 2024). Z aktualnimi (pravnimi) besedami mednarodnih organizacij, med njimi posebej Združenih na-

rodov ter Unesca na področju VIZ, bi obe osrednji verski vrline a) 'spoštovanja' in b) 'vzdržnosti' lahko v današnjih dokumentih našli v poimenovanju a) 'pravic' in b) 'dolžnosti' (sicer mnogo redkeje; op. avt.).

Vrednote demokracije v primeru vzgoje in izobraževanja

Sorodno, kot je bilo že prikazano v prejšnjem poglavju, se tudi sistem vrednot in z njimi povezanih etičnih, moralnih ter širših kulturnih vzorcev na področju VIZ skozi čas pojavlja ter razvija z roko v roki s pojavom in vsebinami splošnih civilizacijskih vrednot. Pravzaprav je to dejstvo eno najbolj samoumevnih, saj prav sistemi VIZ predstavljajo stebre splošne podobe družbe in njenih vrednotnih prioritet kot tudi podlago za nadaljnji civilizacijski razvoj, ko je ta oprt na znanju.

V stari Grčiji, civilizaciji, ki jo je vodilo prav znanje, so tako za vodilne vrednote oz. vrline na polju VIZ poleg osvojitve splošnega intelektualnega znanja veljale tudi krepitev odličnosti moralnega znača-

Foto: Nataša Pezdur

ja, telesne pripravljenosti in državljskih vrtilin. Cilj izobraževanja je bil v učencih razviti intelektualno radovednost, odprtost in ljubezen do modrosti (philosophia), in to skozi njihovo samodisciplino in moralno integriteto, iskanje resnice s poglobljenim učenjem, raziskovanjem, kritičnim mišljenjem ter argumentirano razpravo. Starogrška vzgoja je poudarjala zlasti pomen etičnih in državljskih vrtilin pravičnosti, poguma in državljanstva. Učence so učili vrednot demokracije, državljske odgovornosti in sodelovanja v političnem življenju polisa ter jih tako pripravljali na izpolnjevanje vloge aktivnih in angažiranih državljanov.

Že v obdobju začetnih, na intelektu oprtih civilizacij starega veka je veljalo – čeprav za izbrane skupine – da VIZ predstavlja obraz etosa družbe. Aristotel je npr. za učitelje dejal, da so zaradi svojega dela vredni največjih časti, saj učencem ne podajajo zgolj znanja, temveč tudi vzgojo kreposti in moralnega značaja: »Starši so učencem 'zgolj' dali življenje, učitelji pa jim s svojim delom omogočajo 'dobro življenje'« (Aristotel, 2016). Ker poučevanje torej od učitelja zahteva mnogo več kot le posredovanje znanja, od učencev pa se pričakuje, da bodo učiteljem za to znanje z razlogom hvaležni in si bodo prizadevali za vzgojo na učenju utemeljenih vrtilin, kot so pogum, zmernost in pravičnost, so učitelji del vrhovnih avtoritet in časti vrednega družbenega razreda (prav tam).

V današnjem času so načela in vrednote VIZ za razliko od nekdanjih nepisanih filozofskih v prvi vrsti utemeljene na pravnih zapisih v ustavah, zakonih ter tudi mednarodnih dokumentih. Pri tem je seveda osrednja po vzoru OZN Splošna deklaracija o človekovih pravicah (1948) ter za VIZ prilagojena Deklaracija o otrokovih pravicah (1959), v kateri sta izobraževanje in vzgoja prepoznana kot posebna 'pravica otrok' (ne več kot 'vrlina'), s tem pa postaneta 'odgovornost države' (prav tam). Omenjeni dokument predstavlja tudi podlago za vse kasnejše temeljne vrednote Unescovega dela ter usmeritev držav na področju izobraževanja, ki VIZ razumejo kot temeljno človekovo pravico, ki se odvija v »različnih socialno-ekonomskih, okoljskih, političnih, kulturnih in verskih

kontekstih«. Zaradi navedenega to človekovo pravico v procesu vzgoje in usvajanja znanja vodijo vrednote dostopnosti, enakosti in enakopravnosti, solidarnosti ter raznolikosti, ki bodo učeče »pripravili za svobodne in odgovorne državljsane v demokratičnih procesih odločanja in jim omogočili, da delujejo kot močni nosilci zdravih sprememb v svojem življenju, v šolah, družinah in lokalnih skupnostih« (Unesco, 2024).

Za razliko od nekdanjega časa so v tako predstavljeni današnji podobi znanja učenci videni kot 'nosilci' družbenega razvoja že zgolj zato, ker se učijo; prav to dejstvo je že vrednota sama zase. Hkrati pa je, nasprotno od starogrškega dojemanja vloge in vrednot učiteljev, ena od nedavno izvedenih znanstvenih študij pokazala, da »imajo pridni učitelji (op. avt.) nekatere najpomembnejše vrtiline, kot so komunikacija, poštenost, odgovornost, potrpežljivost, skrb, humor, zanimanje in predanost«, kar vse učitelje današnjega časa dela krepostne in dober zgled učencem (Tripathy in Panda, 2022). Ko opisanemu pogledu na učitelje pridamo še nize številnih nacionalnih in mednarodnih regulatornih smernic in pravil, kako naj se zagotavlja avtoriteta učiteljev in učiteljskega poklica, ki je bila nekoč samoumevno družbeno, moralno, etično in vrednotno dejstvo, se nam poleg običajnih spoznanj o spremembah skozi zgodovino sama od sebe odpirajo tudi vprašanja o posledicah, ki jih s seboj nosijo razlike med nepisanimi, dogovornimi moralnimi normami v neki družbi oz. vrednotami kot t. i. 'vrlinami' ter med pravno zapisanimi ter s tem zamejenimi pravili vrednot kot 'človekovih pravic'.

Kam gredo vrednote in demokracija?

VIZ sta bila nekoč (posebej v času nekdanje atenske demokracije) pojmovana kot vrednota sama po sebi. Ta vrednota je bila obraz splošnih družbenih vrtilin časa, učitelji kot njeni nosilci so bili med najvišje spoštovanimi člani družbe, učenci pa stebri prihodnjega družbenega razvoja. Opisani odnos do vzgoje (in) izobraževanja se na načelni ravni dojemanja ni bistveno

spremenil, so se pa opazno spremenili pogoji za delovanje in tudi razumevanje poslanstva VIZ. Ta ni več zgolj odraz moralnih standardov ter vrtilin in tudi obveznosti učencev ter častitljive avtoritete učiteljev, ampak je v prvi vrsti postal pravno predpisana pravica učencev in obveznost države oz. učiteljev kot izvajalcev izobraževalnega sistema.

Opisano spoznanje ne sporoča zgolj zadnjega od naukov tega prispevka, po katerem se ne samo vloge, ampak tudi vzgojne vrednote izobraževanja v odnosu učenec – učitelj med slednjim kot prenašalcem znanja in učencem kot osvajalcem prenese-nega znanja bistveno razlikujejo; sporoča tudi, da je prav dojemanje opisanega odnosa v širši družbi odraz dojemanja vloge znanja ter izobraževanja kot neprecenljive človeške vrtiline ali pa (zgolj) kot pripadajoče pravice.

Vrednote kot civilizacijske vrtiline nekega okolja so tudi v odnosu do njenega sistema VIZ ter njegovih nosilcev odraz vrednot demokracije celotne družbe, pa tudi obratno – tisto, kar postaja vrednota družbe, se bo odrazilo v sistemu VIZ, in tisto, kar je vrednota sistema VIZ, se odraža v podobi družbe. Če so bile s tem nekoč povezane vrtiline, na čelu s spoštovanjem, odrekanjem, moralno, demokracijo in krepitevijo državljanstva, so to danes pravno varovane pravice do dostopnosti, svobode, enakosti v različnosti, toleranci do učečih se in odgovornosti države oz. v njenem imenu učiteljev. Kot da vse navedeno pojasnjuje naše vse pogostejše občutke o relativizaciji vrednosti znanja kot pravne pravice in ne več vrednote družbe sedanjega časa. Kot da se prav zaradi takšnega odnosa spreminja tudi pogled na vsebine ter nosilce vrednot in dojemanje poslanstva demokracije. ◀

Literatura in viri

- Aristotel (2016): *Nikomahova etika*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Kustec, Simona; Zajc, Drago (2023): *Politike človekovih pravic*. Koper: Založba Univerze na Primorskem.
- *Sveto pismo: jeruzalemska izdaja* (2024). Ljubljana: Družina, Slovenska škofovska konferenca.
- Tripathy, Mitashree; Panda, Saptasindhu (2022): Determining the Characteristics of a Virtuous Teacher: Impact of Selected Virtues in Practice. *Journal of Engineering Education Transformations*, 35 (3), str. 11–20.
- Unesco (2024): *Values and Principles*. *Unesco Chair for Global Health and Education*. Pridobljeno 10. 5. 2024 s spletne strani: <https://unescochair-ghc.org/the-unesco-chair-ghc/values-and-principles/>.

Osebnost in demokracija

■ **Andreja Barle Lakota**, dr., je sociologinja z dolgoletnimi izkušnjami na področju oblikovanja šolske politike.

Gledam dokumentarec o univerzitetnem profesorju, ki ga mora zaradi njegovih stališč na javnem predavanju na eni od univerz varovati policija. Kaj ni to Jordan Peterson, čigar knjige so svetovne uspešnice, saj pozna 12 (oziroma še 12) pravil za življenje? V roke vzamem knjigo Bena Shapira z naslovom Na pravi strani zgodovine (2020), ki opisuje podobno izkušnjo. Njegova predavanja, namenjena študentom, so morali varovati policisti ali pa so jih različne univerze že vnaprej odpovedale, češ da predstavljajo preveliko varnostno tveganje. Kako je mogoče, da v demokratičnih družbah pristajamo na omejevanje svobode govora na račun dialoga, podprtega z argumenti, in to celo v akademskem prostoru? Kako graditi kulturo dialoga, če je omejena celo v intelektualnih krogih? Kako krepiti osebno avtonomijo in pogum za javno rabo uma, če celo v akademskih krogih umanjka, in kakšna je vloga šole v okviru tega?

Kriza družbe

Dejavniki, ki so vplivali na uveljavitev množičnega (in obveznega šolanja) kot svetovnega fenomena (Ramirez in Boli, 1987), so številni in na videz celo protislovni, vendar pa gre večji del pripisati humanistični tradiciji, kompleksnosti sodobnega sveta, vplivu tehnologij na življenje ljudi ter večji demokratizaciji družbe. Poslanstvo šole je tako moč opredeliti kot prenos tiste dediščine prejšnjih generacij, ki spodbuja moralno in intelektualno odličnost posameznikov in skupnosti, da se opolnomočijo za oblikovanje prihodnosti, se soočajo z življenjskimi izzivi ter umestijo v svet dela. Prav krepitev moralne in intelektualne odličnosti naj bi pripeljala k širini duha in odpiranju novih obzorij.

Nerealna pričakovanja

Zdi se, da so družbena pričakovanja do šole velika, saj v sodobni družbi šola predstavlja eno redkih oprijemalnih središč, ki so posameznikove oporne točke moralnega razvoja (Therborn, 1995). Vse bolj je podvržena tudi nalogam, ki jo presegajo (Furedi, 2016; Recalcati, 2024), kar je moč pripisati pedagogizaciji sodobne družbe (Giroux, 2020) oziroma pričakovanju, da je mogoče samo z več izobraževanja rešiti

zapletena družbena vprašanja (npr. okoljsko problematiko). Nezmožnost šole, da izpolni tako visoka pričakovanja, se zato zrcali v številnih kritikah, povezanih z izpolnjevanjem njenega poslanstva. Neupoštevanje družbenih okoliščin, v katerih šola deluje, in neuresničena pričakovanja, da lahko učitelji kot odrešeniki sveta samo preko izobraževanja mladih rešujejo večplastna družbena vprašanja, povečujejo občutek nemoči in se odražajo v izgorelosti učiteljev (Shor, 1992). Med družbene okoliščine, ki skoraj neposredno vplivajo na možnost uresničevanja poslanstva šole,

bi lahko šteli: nezaupanje mladih v prihodnost in bivanjska praznina, s katero se soočajo (Bauman, 2018), vpliv sodobnih tehnologij in problem algokracije (Daneher, 2020) ter nenehna standardizacija vsega (Graeber, 2017), celo čisto neposrednih odnosov med ljudmi.

Pravo ali etika

Pretirana standardizacija odnosov (uveljavljena v imenu transparentnosti in pravičnosti) omejuje profesionalno avtonomijo in reducira bistvo pedagoškega dela, za katerega je značilno (Biesta, 2017), da gre za izrazito osebni odnos med učencem in učiteljem, kjer rezultata ne moreš vnaprej predvideti (saj na uspešnost vpliva cela vrsta dejavnikov) in kjer učencu pogosto posreduješ vedenja, ki jih niti noče, mu odpiraš obzorja, ki so mu povsem tuja. Birokratizacija pedagoškega dela zato neusmiljeno pripelje do tega, da učitelj ravna kot birokrat, ki mora spoštovati vrsto pravil. Oblikovanje moralne in intelektualne odličnosti pa ostaja zaprto pod stekleni pokrov pravil, zapovedane transparentnosti in strahu pred pristranostjo. Odnos zaupanja med učiteljem in učencem je tako postavljen pred nenehno preizkušnjo.

Foto: Matej Hozjan

Vzgoja za osebno avtonomijo

Učiteljevo delo je tako ujeto v številna protislovja, ki jih mora v praksi nenehno razreševati. Eno od teh je zagotovo odnos do znanja, ki je vse bolj utilitarističen. Kakršenkoli kognitivni napor se zdi v času, ko samo pogledamo na Google, Chat pa razreši še tisto, za kar smo se morali včasih potruditi, povsem odveč. Razlika med posedovanjem informacij in razumevanjem konceptov ter sposobnostjo argumentacije ne zanima nikogar več – še posebej če šola postaja tekmovališče, kjer si ne moremo privoščiti, da bi izgubljali čas za kritično misel, za premislek, kjer učitelj ne zna in ne zmore zbuditi zaupanja ne le v to, da vodi učenca po neznanih poteh, temveč da vzbuja željo po potovanju (Recalcati, 2024). Prav želja po znanju ter sposobnost uporabljati sodobno tehnologijo kot del razširjene kognicije (Clark in Chalmers, 2010) in ne nadomestka za lasten kognitivni napor je temelj osebne avtonomije. Osebna avtonomija kot vrlina namreč zahteva, da se posameznik v procesu pridobivanja znanja opira na druge (učitelje ...) in predlaga kognitivne naloge na zunanje dejav-

nike (računalnik, knjiga) samo do točke, ko bi to početje ogrozilo njegove sposobnosti premisleka, argumentacije in samoodločitve (Strle in Markič, 2021). V šoli, ki temelji na hiperkognitivnem modelu vzgoje (Recalcati, 2024), zasnovane na nalaganju čim večje količine snovi (po načelu čim večje koristi s čim manjšim naporom) brez sleherne vrednotne odvisnosti za kompetentno postavljanje in reševanje problemov, se zdi krepitev osebne avtonomije nedosegljiv cilj.

Pogum za javno rabo uma

Umanjkanje doseganja tega cilja postaja vse bolj nevidno. Morda tudi zato, ker nezaupanje mladih v prihodnost in bivanjska praznina, s katero se soočajo (Bauman, 2018; Galimberti, 2019), odpravlja potrebo po osebni avtonomiji, pa tudi po pogumu za javno rabo uma. Pogum za javno rabo uma je vrlina, ki predpostavlja sposobnost avtonomnega in argumentiranega razmisleka in ne slepo sledenje kolektivni norosti, ekonomskim interesom in medijskim mikavnostim, predvsem pa vključuje odgovornost do sebe in skupnosti. Ta

Poslanstvo šole je tako moč opredeliti kot prenos tiste dediščine prejšnjih generacij, ki spodbuja moralno in intelektualno odličnost posameznikov in skupnosti, da se opolnomočijo za oblikovanje prihodnosti, se soočajo z življenjskimi izzivi ter umestijo v svet dela.

pogum ne vključuje slepega sledenja idejam Drugega in njihovega nasilnega uveljavljanja, saj zahteva uporabo moralne in intelektualne odličnosti. Predpostavlja pa tudi zaupanje v prihodnost, razumevanje sebe kot subjekta, ki je skupaj z drugimi ljudmi sposoben zapolniti bivanjsko praznino in s svojim odzivanjem odločati, kdo in kaj bo postal, ter skozi to opredeliti svoj bivanjski smisel (Sadigh, 2023). Prav zato sta osebna avtonomija in pogum za javno rabo uma vrlini, ki pri oblikovanju demokratičnih odnosov ne moreta in ne smeta izostati.

Vzgoja vrlin

Vrline niso nekaj, kar je dano, temveč se oblikujejo z vzgojo in utrjujejo v našem vsakdanjem življenju. Prav zato lahko šola z uresničevanjem svojega poslanstva pomembno prispeva h krepitvi demokratične države ljudi, če je le šola ta vloga dana in priznana, ne pa da predstavlja grešnega kozla, kadarkoli je treba prevzeti odgovornost za reševanje kompleksnih družbenih vprašanj. Za vzgojo vrlin, ki so pogoj demokratičnih odnosov, smo odgovorni vsi, vsak dan znova. ◀

Literatura

- Bauman, Zygmunt (2018): *Retrotopija*. Ljubljana: *cf.
- Biesta, Gert (2017): *The Rediscovery of Teaching*. New York: Routledge.
- Clark, Andy; Chalmers, David (2010): *The Extended Mind*. Cambridge: The MIT Press.
- Danaher, John (2020): *The Danaher Diaires*. Heroes of The Art.
- Furedi, Frank (2016): *Zapravljeno. Zakaj šola ne izobražuje več*. Ljubljana: Krtina.
- Galimberti, Umberto (2019): *Besedo imajo mladi: dialog z generacijo dejavnega nihilizma*. Ljubljana: Modrijan.
- Giroux, Henry (2020): *On Critical Pedagogy* (2. izd.). Bloomsbury Publishing.
- Graeber, David (2017): *Utopija pravil*. Ljubljana: Beletrina.
- Peterson, Jordan (2018): *12 pravil za življenje: protistrup za kaos*. Ljubljana: Družina.
- Peterson, Jordan (2021): *Onkraj reda: še 12 pravil za življenje*. Ljubljana: Družina.
- Ramirez, Francisco; Boli, John (1987): The Political Construction of Mass Schooling: European Origins and Worldwide Institutionalization. *Sociology of Education*, 60, št. 1, str. 2–17.
- Recalcati, Massimo (2024): *Učna ura*. Ljubljana: UMco.
- Sadigh, Micah R. (2023): *Eksistencialno potovanje*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- Shapiro, Ben (2020): *Na pravi strani zgodovine*. Ljubljana: Družina.
- Shor, Ira (1992): *Empowering Education: Critical Teaching for Social Change*. Chicago: University of Chicago Press.
- Strle, Toma; Markič, Olga (2021): *O odločanju in osebni avtonomiji*. Maribor: Aristej.
- Therborn, Göran (1995): *European Modernity and Beyond: The Trajectory of European Societies, 1945-2000*. SAGE Publications.

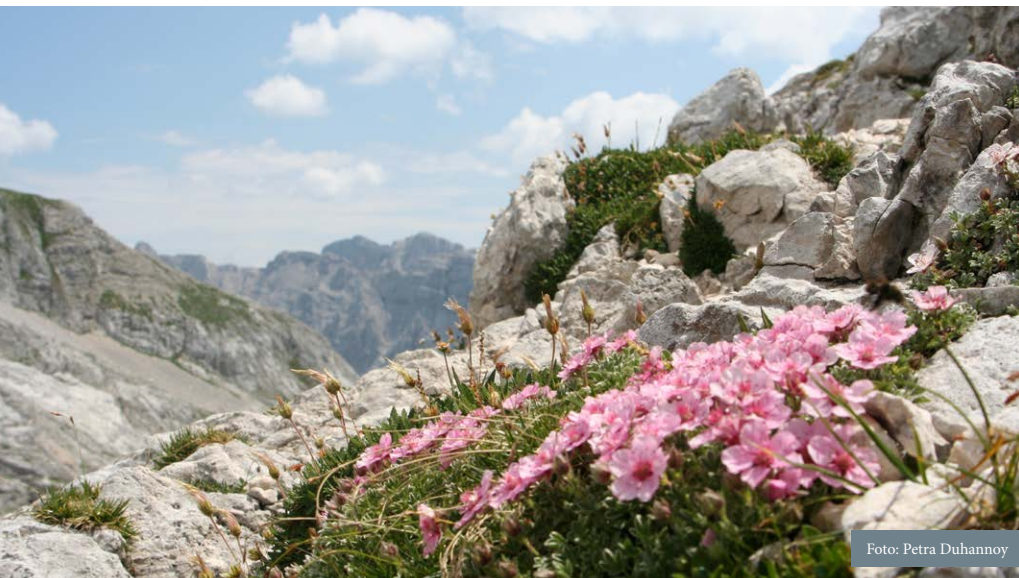

Foto: Petra Duhannoy

Konec demokracije in kaj po tem?

■ **Žiga Turk**, prof. dr., redni profesor na Fakulteti za gradbeništvo in geodezijo Univerze v Ljubljani. Dvakrat je bil minister v vladi Republike Slovenije. Družbeno aktiven ostaja kot publicist ter član »think tankov« v Ljubljani in Bruslju.

Demokracija ni sama sebi namen. Tudi ni njen namen, da osrečuje tiste, ki v njej sodelujejo, naj si bo s svojimi ekonomskimi rezultati ali pa s tem, da ljudem daje občutek, da so oblast. Njen namen je, da povezuje skupnost, da bi bila sposobna preživeti in bila konkurenčna, ko se sooča s tekmeci. Tradicionalne vrednote so se bile oblikovale tako, da so naši kulturi pomagale pri preživetju. Dokler so jim bili volivci zvesti, so tudi v demokracijah izbirali voditelje in rešitve za razcvet ali vsaj preživetje. Odkar si ljudje lahko demokratično izbirajo tudi vrednote, to ni več nujno res. Demokracija omogoča, da si neka kultura postopno, a demokratično izglasuje svoj propad. To je realna grožnja Zahodu.

Več glav več ve

Zgodovina človeštva ima en jasen trend. Število ljudi, ki sodelujejo, da bi si zagotovili hrano, kurjavo in druge dobrine, se ves čas veča. Sodelovanje omogoča specializacijo. Specializacija omogoča, da je v obtoku več znanja – en je specialist za lov, drugi za izdelavo orožja. Več ljudi z več znanja omogoča večjo produktivnost – izdela se več in boljše orožje ter ulovi več plena. Večja produktivnost pomeni več hrane, zato preživi več ljudi, kar pomeni, da bo bolj produktivna skupina izpodrnila manj produktivne.

V kamni dobi so med seboj sodelovali sorodniki. Za vse so poskrbeli v okviru rodbine. Kasneje so med seboj sodelovali znanci, ljudje, ki so se vsaj na videz poznali. Prvi politični sistemi se pojavijo v državah ob velikih rekah, ko je bilo treba urediti sodelovanje ljudi, ki niso sorodniki, ki se ne poznajo. Med ljudmi, ki niso sorodniki, ki tudi niso znanci, je treba reševati spore na drugačen način, drugače jih je treba motivirati za delo, drugače se jih pripravi do tega, da sodelujejo, da delijo rezultate dela, sodelovanje se na drugačen način koordinira, torej vodi ljudi.

Sorodnike v skupnost povezuje kri, vodil jih je starešina. Večje skupine je v skupnost povezovala vera, organiziral pa jih

je politični sistem. Ključno vlogo pri sodelovanju velikih skupin so imele religije. Ni bil vsak človek v sorodu z drugim človekom, ni vsak poznal vseh drugih, so bili pa vsi povezani z Alahom ali pa so bili »vsi eno v Jezusu Kristusu«. Niso bili vsi potomci istega pradedca, niso bili iz iste doline, so imeli pa vsi istega boga. Ni bil samo kratkoročni ekonomski interes tisti, ki jih je povezoval, ampak jih je povezovalo tudi nekaj onstranskega, stalnega, nedotakljivega, jim dajalo napotke za to, kako živeti, s kakšnimi vrednotami, s katerimi avtoritetami, da bo življenje v skupnosti bolj gladko teklo.

Kmetje ali policaji

Vsi politični sistemi se ukvarjajo s tem, kako urediti, da bodo ljudje čim bolje sodelovali, da bo kar največ ustvarjalnosti in delavnosti, kar največja kakovost koordinacije in kar najmanjše upiranje vodenju; da bi bilo v sodelovanju kar najmanj prisile in sporov. Lenoba, slabo vodenje in medsebojni spori pomenijo nižjo produktivnost, manj hrane in orožja, manj otrok in manjšo odpornost pred sosedi, pred konkurenco.

Prisilno sodelovanje terja večjo policijo in sodstvo, terja več ljudi, ki se ne bodo ukvarjali s produktivnimi dejavnostmi, ki

ne bodo pridelovali kruha ali jekla, ampak bodo samo skrbeli, karikiram, da se ljudje znotraj skupine ne bodo med seboj pobili oz. da ne bodo pobili tistih, ki jih vodijo ali jim sodijo. Visoki stroški represivnega aparata so eden od razlogov, da so socialistični režimi propadli. Drugi razlog je nesvoboda, zaradi katere niso bile sproščene ustvarjalne energije v ljudeh.

Sužnjelastništvo, fevdalizem, kapitalizem; avtokracija, aristokracija, demokracija, vsi ti gospodarski in politični sistemi so, vsak za svoj čas, dobro razrešili težave pri sodelovanju velikih skupin. Vsak od njih pa je čez čas postal nekonkurenčen: neke drugje se je pojavila rešitev, v okviru katere so ljudje bolj zadovoljni, bolje vodeni, z manj medsebojnega izčrpanja naredili več in so lahko na bojnem, gospodarskem ali demografskem polju premagali tiste, ki novega sistema še niso imeli. Isto se bo zgodilo tudi demokraciji.

Vhodna in izhodna legitimnost nista vse

Na vsako zadevo lahko gledamo z vidika njene forme, funkcije ali obnašanja. Torej, kako je videti, kakšne rezultate ima in kako se obnese. Literatura, ki se ukvarja s problemi demokracije, rada govori o vhodni in izhodni legitimnosti demokracije, kar se preslika v nje formo in funkcijo. Sodelovanje v družbi se na miren način na splošno zagotavlja tako, da so ljudje s svojim položajem zadovoljni, da jim gre na bolje, da imajo občutek, da se stvari premikajo v pravo smer. V srednjem veku ni bilo demokracije, pa tisti čas ni bil en sam kmečki upor. Na Kitajskem ni demokracije v zahodnem smislu, ampak ljudje se ne upirajo, ker je standard vsako leto opazno višji. Tudi podjetniške svobode je toliko, da država dohiteva Zahod.

Funkcija demokracije je torej, da poskrbi, da gre ljudem dobro. Da iščejo in najdejo srečo, če si izposodim iz ameriške ustave. Da imajo lahko hišo z bazenom in ponija, če si izposodim frazo iz humoristične nanizanke *Nobl gospa*. Ljudje demokracijo sprejemajo, jo štejejo za legitimno in se ji ne upirajo, če jim naštetu omogoča. Če ima tak izhod, tak 'output', če opravlja to funkcijo, ima izhodno legitimnost.

Bistveno za formo demokracije je, da ljudje glasujejo o tem, kdo jih bo vodil, kdo in koliko jim bo zaplenil od tega, kar so ustvarili, komu bodo zaupali, da skrbi za njihovo varnost, komu bodo zaupali, da jim sodi, da jih pošilja v zapor. Kandidati se ljudem predstavijo, predstavijo svoje programe, ljudje glasujejo, nekdo dobi večino, drugi ostane v manjšini.

Ljudje svojo odločitev sprejemajo, saj so na volitvah vendar sami izbrali, kdo in kako jih bo vodil. Če so glasovali za človeka, ki je obljubil višje davke, bodo potem, ko so se davki zvišali, pač sklonili glavo in jih plačali. Če so glasovali za nekoga drugega in ostali v manjšini, ki je bila za nižje davke, v demokraciji potrpijo in upajo, da se bodo po naslednjih volitvah zadeve spremenile. Vhodno legitimnost si demokracija zagotavlja s tem, da ljudje sami izberejo voditelje in rešitve ter razrešijo tiste, ki niso izpolnili pričakovanj. Je

še nekaj drugih uzanc in ritualov, ampak povedano je bistveno.

Kako se demokracija obnese

Vhodno in izhodno legitimnost demokracije iščejo znotraj sebe. Tako so zaverovane v to dvojico, da pozabljajo, da demokracija ni sama sebi namen. Ni cilj, ni sveta krava, ki bi morala imeti tako ali drugačno legitimnost, torej da bi jo imeli ljudje radi, ampak se mora obnesti tudi v konkurenci z drugimi sistemi.

Vsi sistemi se trudijo zgladiti sodelovanje znotraj neke skupnosti. Sistem se obnese, če deluje bolje od konkurenčnih sistemov. V 20. stoletju je za demokracije to zelo očitno veljalo – demokracije so premagale fašizem, nacionalsocializem in socializem. Demokracije so iznašle atomsko bombo, poslale človeka na Luno in uvedle sodobno kmetijstvo. Demokracije so se širile v vse dežele, ki si jih je Evropa podredila. Mimogrede: podredila si jih je, preden je postala demokratična, a jih ni zmogla obdržati, potem ko je postala demokratična. Kakorkoli, po padcu Berlinskega zidu je kazalo, da je samo še vprašanje časa, da bo demokracijo prevzel ves svet.

Trideset let kasneje je to videti kot še ena narcisistična utvara Zahoda.

Oblast ljudstva

Kako dobro je demokracija vodena in v katero smer se bo razvijala, je v demokraciji odločilno odvisno od tega, kaj izberejo volivci. Elementi demokracije so se na Zahodu začeli pojavljati že v stari Grčiji, oblika, kot jo poznamo danes, s splošno volilno pravico, pa se pojavlja od konca 18. stoletja naprej.

Demokratične institucije in procedure so se ustavno zacementirale v času, ko je bila večina ljudi vernih, ko je prejemale informacije od učiteljev, župnikov in resnicoljubnih novinarjev in ko so države prerazporejale manj kot 5 odstotkov vsega, kar so ljudje ustvarili. Glasovali so dobro vzgojeni, odgovorni ljudje in glasovali niso o tem, da jim mora nekdo drug plačevati zdravstvo, šolstvo in vse mogoče druge priboljške. Glasovali so ljudje z vrednotami, ki si jih niso sami izbrali, in glasovali niso o tem, koliko jim mora nekdo dati v žep.

V slabih dvesto letih so si ljudje izglasovali pravico, da sami odločajo o svojih pravicah, da sami odločajo, komu naj se da in komu naj se vzame. Še vedno vlada naredi bolj ali manj to, kar so ljudje izglasovali, in še vedno ljudje to mirno sprejemajo. Je pa veliko vprašanje, ali ljudje še vedno izbirajo voditelje in rešitve, ki njihove države vodijo v smeri, ki je dolgoročno koristna. Na Zahodu npr. so si ljudje izglasovali kratke delovnike, dolge počitnice, enakost spolov, razvrednotenje družine in odprte meje za migracije. Državi so naložili skrb za svoje zdravje in svojo starost ter za vzgojo svojih otrok. Ljudje glasujejo za svojo srečo danes, ne za preživetje svojih otrok in vnukov čez sto let. Zahodne družbe se demografsko ne obnavljajo, gospodarsko jih dohitevajo vsi, ki so sprejeli nekatere recepte Zahoda. Demokracija ni nujno med njimi.

Skratka

Demokracija je toliko dobra, kot so dobri ljudje, ki v demokraciji glasujejo, in kot so dobri ljudje, ki druge ljudi v demokraciji izobražujejo in informirajo. Dokler je nekaj zunaj demokracije skrbelo, da so bili ljudje dobri, so demokracije odlično delovale. Kdo bo ugovarjal, češ, kdo pa pravi, da so bili tisti ljudje dobri. V demokraciji si ljudje seveda lahko izglasujejo, kaj je dobro. Večina si lahko izglasuje, da ima prav, da je dobro, kot oni pravijo, in da se ve, kdo je zmagal. Če je pa tisto res dobro, se izkaže v tekmi s sosedi, z drugimi sistemi. Če skupnost v tej tekmi izgublja, potem ljudje niso dobro izbirali, pa če si med seboj še tako čestitajo za svojo dobroto. Demokracija je otrok Zahoda. Nastala je lahko samo na krščanskih temeljih spoštovanja človekovega dostojanstva. Samo na podlagi krščanske vere v vsakega posameznika, ki je ustvarjen po božji podobi, ki razlikuje dobro in zlo, je bilo mogoče postaviti sistem, ki tem ljudem zaupa, da bodo izbirali prave voditelje in dobre rešitve. Ne vemo, ali demokracije tudi brez teh temeljev lahko vlečejo prave poteze. Če ljudske množice, ki ne verjamejo v nič drugega kot same vase, demokratično izbirajo pravo prihodnost, bomo šele videli. Ne mi. Božji mlini meljejo počasi. Rim ni bil zgrajen v enem dnevu in tudi propadel ni čez noč. ◀

Foto: Matej Hozjan

Razvijanje samostojne in ustvarjalne osebnosti

Predlog strateškega načrta prenovе vzgojno-izobraževalnega sistema v Republiki Sloveniji¹

■ **Sebastjan Kristovič**, prof. dr., predstojnik specialističnega študijskega programa Logopedagogika, *Alma Mater Europaea – ECM*.

Prvo poglavje znanstvene monografije Holistični pristop na področju vzgoje, izobraževanja in duševnega zdravja se zaključuje z dodatkom Predlog strateškega načrta prenovе vzgojno-izobraževalnega sistema v Republiki Sloveniji. Vsebuje 12 strateških ciljev, ki predstavljajo vizijo, načrt in vsebino celovite prenovе.

Da bo prenova vzgojno-izobraževalnega sistema v Sloveniji celovita, trajna in učinkovita, je treba v strategijo prenovе zajeti naslednjih 12 strateških ciljev:

1. Prenova mora temeljiti na treh stebrih: vzgoja, izobraževanje in duševno zdravje. To so trije stebri vsake družbe, kulture in vsakega posameznika.
2. Mednarodno razširjeni in splošno znani so Unescovi štirje stebri izobraževanja za 21. stoletje: 1. učiti se, da bi vedeli; 2. učiti se delati; 3. učiti se živeti skupaj in 4. učiti se biti (Delors, 1996). Unesco je osnovnemu konceptu v svoji usmeritvi v prihodnost dodal še izredno pomemben peti steber – učiti se postati (ang. learning to become). Inicijativa za prihodnost izobraževanja (Common Worlds Research Collective, 2020) je

»Vzgjajati ne pomeni zgolj razvijati razum, marveč oblikovati celotnega človeka, tudi njegovo srce in njegov značaj. Vzgjajati pomeni iz roda v rod prenašati duhovne vrednote, ki dajejo življenju vsebino in smisel. Tega pa ne moremo doseči le z besedami, marveč predvsem tako, da te besede udejanjimo v lastnem življenju, v svoji človeški držī. Vzgoja je skupna naloga staršev, šol, univerz, tiska, radia, televizije in javnega mnenja. To je velika odgovornost.« (Bosmans)

natančneje opredelila nov steber kot »učiti se postati s svetom: izobraževanje za prihodnje preživetje«. Gre za rekonfiguracijo izobraževanja glede na prihodnje preživetje planeta spričo številnih eksistencialnih groženj, ki si jih je povzročilo človeštvo (Common Worlds Research Collective, 2020: 2). Prenova mora temeljiti na uravnovešeni vzpostavitvi vseh petih stebrov.

3. Prenova se ne sme začeti z analizami problematike trenutnega vzgojno-izobraževalnega sistema, npr. s tem, kaj vse je šlo narobe pri zadnji prenovi ipd., in različnimi akcijskimi načrti. Na začetku snovanja prenovе se je treba postaviti 'na konec'; izhodišče prenovе je 'pogled s konca nazaj'. Treba si je odgovoriti na naslednja tri vprašanja: Kakšno osebo/osebnost želimo ob koncu vzgojno-izobraževalnega procesa? Kam želimo, da otrok 'pride' ob zaključku šolanja, kakšen naj postane, kaj je pravzaprav

cilj vzgojno-izobraževalnega procesa? Odgovora na prvi dve vprašanji pa vsebujeta tudi odgovor na tretje vprašanje: Kakšno družbo in prihodnost si želimo?

Cilj vzgoje in celotnega vzgojno-izobraževalnega procesa je v tem, da otrok postaja in že je celovito delujoča, srečna, osmišljena, avtonomna in zadovoljna oseba v skladu s trenutnimi razvojnimi značilnostmi. Cilj nikoli ne sme biti samo izobrazba ali podano znanje, ampak tudi celostno razvita in integrirana osebnost. Otroka moramo videti kot telesno, duševno in duhovno bitje. V skladu s tem pa mora tudi vzgojno-izobraževalni proces potekati tako, da celovito zajema, skrbi in razvija vse tri razsežnosti. Šele na ta način bomo lahko dosegli celovit razvoj oziroma integrirano razvito osebnost.

4. Prenova mora na ustrezen način zajemati vzgojno paradigmo družine, predšolskega obdobja in obdobja šolanja. Vzgojo je treba razumevati v kontekstu življenja in sveta v smislu: vzgoja je priprava otroka na življenje.
5. Da bo prenova res celovita, je treba upoštevati in aplicirati holistični pristop, ki ga že desetletja spodbujata in usmerjata Unesco ter Evropska komisija. Če prenova ne bo celovita in ne bo upoštevala holističnega pristopa, se bomo ponovno ujeli v past redukcionizma, determinizma in delnih rešitev.
6. Vzgojno-izobraževalnim zavodom, pedagoškim delavcem in drugim strokovnim delavcem v vzgoji in iz-

obraževanju je treba vrniti strokovno avtonomijo, integriteto in pedagoško dostojanstvo. Pedagoške delavce je treba razbremeniti pretirane in odvečne birokratizacije.

7. V slovenskem prostoru smo celoten vzgojno-izobraževalni proces zreducirali na kognitivno/racionalno raven. Poslanstvo šole ni samo edukacijske narave in tudi ne samo vzgojne, ampak tudi preventivne. Vzgoja in preventiva morata postati konstitutivna elementa vzgojno-izobraževalnega procesa.
8. Cilj vzgojno-izobraževalnega sistema mora biti celostno razvita in integrirana osebnost. Pot do tega cilja je holistični vzgojno-izobraževalni pristop, ki se udejanja na podlagi temeljnih smernic, ki smo jih med raziskovanjem in komparativno analizo oblikovali in ki obenem predstavljajo tudi konstitutivne gradnike holističnega pristopa. Vzgojno-izobraževalni sistem in prenova le-tega bi morala v svojem celotnem procesu slediti smernicam in posameznim holističnim ciljem, če želimo uresničiti temeljni namen vzgojno-izobraževalnega procesa, ki je v celovitosti osebe. Prenova mora celovito zajemati naslednjih 25 smernic/področij oziroma gradnikov holistične paradigme vzgojno-izobraževalnega procesa: 1. svoboda in odgovornost, 2. volja do smisla, 3. smisel – vzgoja za smisel, 4. ustvarjalnost, 5. empatija, 6. avtonomija, 7. personalizacija, 8. samostojnost, 9. občutek za lepo, 10. vest in intuicija, 11. vzgoja za vrednote, 12. identiteta, 13. samotranscendence in samodistanca, 14. odnosi (do življe-

nja, sveta, sebe, drugih, smisla, presežnega), 15. samopodoba, samozavest in samospoštovanje, 16. dostojanstvo, 17. odnos do presežnega in vera, 18. etika, 19. vztrajnost, odpornost in delovne navade, 20. noodinamika, 21. ljubezen (agape), 22. ideali/ideje/vizija, 23. samovzgoja, 24. življenje kot naloga in 25. duševno zdravje.

9. V okviru holističnega pristopa učenca ne dojemamo kot pasivnega posameznika, ki mora v čim večji meri absorbirati znanje, ki mu ga podaja učitelj, ampak ima v procesu učenja aktivno in (so)ustvarjalno vlogo. To pomeni, da je interaktivna dejavnost bistveni element v procesu poučevanja in učenja.
10. V vzgojno-izobraževalni proces je treba vpeljati personalizirano učenje/pristop. Unescov četrti steber izobraževanja, učiti se biti, predpostavlja holistični vzgojno-izobraževalni pristop. V luči tega razumevamo tudi didaktični trikotnik, katerega glavni elementi niso vogali (učitelj, otrok in vsebina), ampak stranice, ki predstavljajo odnos in interakcijo. Poučevanje ni le golo posredovanje znanja. Poučevati pomeni tudi vstopiti v dialog, biti v medosebnem odnosu. Tovrstno personalizirano učenje je omogočeno le z dialogom/odnosom, ki je obenem ključ do motivacije in ga ni možno nadomestiti z ničimer drugim.
11. Vzgoja otroka v 21. stoletju (če želi v polnosti izpolniti svoj cilj in zasledovati smer večje človečnosti) se bo gotovo morala obrniti k svojemu viru in upoštevati tudi cultura animi, gojitev in vzgojo duha, duhovno omiko. To je dobro ubesedil antični velikan Platon: »Mlad človek ni prazen lonec, ki ga je treba napolniti z znanjem, temveč ogenj, ki ga je treba prižgati.« Zato je ena izmed ključnih nalog in obenem izzivov pri prenovi vzgojno-izobraževalnega sistema razvijanje smisla, veselja in strasti do učenja.
12. Da je možno vzpostaviti, izvajati in tudi razvijati tako visokokakovosten vzgojno-izobraževalni proces, je posebno pozornost treba nameniti tudi osebnostnemu razvoju in edukaciji

pedagoških delavcev – v prenovi morata biti vključeni obe dimenziji za celovito formacijo pedagoškega delavca. Eden izmed prvih korakov je nuja, da se za pedagoške poklice uvedejo sprejemni izpiti, ki jih že dlje časa poznajo v pedagoško naprednejših državah in ki vključujejo vrednotenje različnih osebnostnih lastnosti, kot so npr. ustvarjalnost, empatija, motivacija, osebnostna zrelost, usposobljenost za delo z ljudmi, interaktivne veščine ipd. Samoumevno je, da je vzgojno-izobraževalni proces kakovosten v tolikšni meri, v kolikšni meri je kakovosten pedagoški delavec.

Vseh dvanajst strateških ciljev je v medsebojni komplementarni relaciji in vsak izmed dvanajstih strateških ciljev se celovito ter pravilno razume šele v luči ostalih enajstih ciljev.

Ena izmed ključnih nalog in obenem izzivov pri prenovi vzgojno-izobraževalnega sistema je celovit razvoj osebnosti in razvoj smisla, veselja ter strasti do učenja. Prav to sta smer in cilj, ki ju moramo zasledovati pri vzgoji in izobraževanju v 21. stoletju. Sedaj morda bolj kot kdajkoli prej v zgodovini. Ne gre namreč samo za to, kaj in koliko bomo vedeli, in tudi ne samo za to, kaj in koliko bomo delali ali kaj in koliko bomo imeli, ampak predvsem za to, na kakšen način bomo bivali in sobivali. »Cilj vzgoje je dati telesu in duši vso lepoto in popolnost, ki ju moreta imeti« (Platon). ◀

Viri

- Delors, Jacques (1996): *Učenje: skriti zaklad: poročilo Mednarodne komisije o izobraževanju za 21. stoletje*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Kristovič, Sebastjan; Pangrčič, Polona (2022): *Holistični pristop na področju vzgoje, izobraževanja in duševnega zdravja*. Maribor: AMEU-ECM, Alma Mater Press.
- *Common Worlds Research Collective*, 2020. Learning to become with the world: Education for future survival. (2020). Pariz: UNESCO. Pridobljeno s spletne strani: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374032>.

Opomba

¹ Predlog strateškega načrta je nastal v okviru ARIS (Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije), in sicer projekta Holistični vzgojno-izobraževalni proces in krepitev duševnega zdravja (L5-1844). Vodja projekta prof. dr. Sebastjan Kristovič je skupaj z raziskovalno skupino že pri snovanju prijave projekta imel pred očmi nujnost celovite prenovi vzgojno-izobraževalnega sistema v Republiki Sloveniji. Eden izmed pomembnejših dosežkov raziskave v okviru projekta je prav oblikovanje strateških smernic prenovi vzgojno-izobraževalnega sistema v Sloveniji, ki so nastale tudi na podlagi večletnega dela z otroki, mladostniki, starši, vzgojitelji, učitelji ter drugimi strokovnimi in pedagoškimi delavci (Kristovič in Pangrčič, 2022).

Foto: Nataša Pezdri

Izzivi razvoja slovenskega šolstva

■ **Samo Repolusk**, dr., mag., prof. matematike, je ravnatelj Škofijske gimnazije Antona Martina Slomška.

Letos smo lahko prebrali predlog Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023–2033. Pričujoče razmišljanje je osebno, izkustveni pogled na nekatere izzive razvoja slovenskega šolstva ob branju besedila tega dokumenta.

Neizkoriščene priložnosti

Ko sem kot mlad učitelj poučeval na gimnaziji in nam je ravnateljica nekega dne, leta 2003, poročala o posvetu ravnateljev z ministrom za šolstvo, so me prvič resno 'spravili na obrate' nameni takratne šolske politike, da poveča delež gimnazijcev na 40 odstotkov. To je bil čas, ko je vsak manjši kraj dobil novo gimnazijo in so se množično odpirali oddelki strokovnih gimnazij. Ker sem sam kot dijak imel izkušnjo trdega dela na gimnaziji, kasneje pa kot profesor, se mi je predlagano povečanje deleža gimnazijcev brez sočasne spremembe programa ali vsaj učnih načrtov gimnazij zdelo nepremišljeno in škodljivo. Takrat je iz notranje nuje nastal članek Slovenska gimnazija pred novimi izzivi (Repolusk, 2005), v katerem sem napovedal nekatere stvari, ki so se potem dejansko zgodile.

Med letoma 2005 in 2007 je pod novim ministrom za šolstvo prenovo gimnazij načrtovala skupina uglednih ravnateljev, v njej pa sem kot eden od predstavnikov univerz sodeloval tudi sam. To je bil zadnji poskus večje spremembe koncepta programa gimnazije, ki je kmalu propadel zaradi 'vojne strok', kjer so bili v ospredju izračuni, koliko ur lahko 'izgubijo' učitelji katerega predmeta in kateri predmet je bolj 'državotvoren'.

Po tej izkušnji sem se posvetil pedagoškemu delu s študenti ter strokovnemu delu pri nastajanju prvih e-gradiv in i-učbenikov v Sloveniji v duhu reka, da če želiš spreminjati svet, najprej spreminjaj sebe in ožje okolje. Ko sem se po 14 letih dela na univerzi vrnil v gimnazijske vode kot ravnatelj, sem ugotovil, da se od začetka

tisočletja ni prav veliko spremenilo – gimnazijski program je ostal tog in marsikateri predlog kakšnega bolj vizionarskega ravnatelja je naletel na protiargument, češ, kaj bo pa potem z maturo ...

Ko danes slišim mnenja, kako odličen šolski sistem imamo, pogledam okoli sebe in se vprašam, ali smo res zadovoljni s politično in državljansko kulturo v Sloveniji, ali imamo vzorno delujoč pravni, upravni, zdravstveni, medijski in šolski sistem, kako izgledajo forumi bralcev pod medijskimi objavami, in ne nazadnje, ali so tako perfektni tudi šolski sistemi drugih držav. Živimo v času polarizacij in črno-belih delitev, kjer je razmišljujoč in nenastopaški posameznik, ki trezno presoja na podlagi izkušenj in se ne pusti 'popredalčkati', označen za mlačneža, vzorniki pa postajajo skrajneži ali instantnastopači. Še bolj v nebo vpijoč je paradoks astronomskih količin mrtvega kopičenja denarja posameznikov in korporacij, tehnično vse bolj dovršenih orožij za ubijanje, načrtov 'osvajanj' novih planetov in hiperprodukcije izdelkov s sočasno kulturo odmetavanja, hkrati pa imamo šolstvo in kulturo za 'nebodigatreba', ki zgolj trošita denar, prav tako pa nismo moralno sposobni izkoreniniti lakote in drugih elementarnih problemov, ki brezobzirno rušijo dostojanstvo človeka in stvarstva. Dokler se bomo slepili z odličnostjo šolstva in vztrajali v ustaljenih vzorcih, ne bo nobenega resničnega koraka naprej, ampak le varljivo negovanje tega s temi ali onimi številčno merljivimi 'uspehi', medtem ko gre velik del družbe s svojim vrednostnim sistemom brez zavor po klancu dekadence navzdol.

Kratka analiza predloga sprememb

Letos je bil predstavljen predlog Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023–2033 (Vogrinc idr., 2023), ki je nastal pod okriljem skupine šolskih strokovnjakov in Ministrstva za vzgojo in izobraževanje, kot tudi kritični odmevi na ta predlog, ki so nastali v strokovnih krogih nekdanjega ministra Slavka Gabra (Gaber idr., 2023). Med skupinami šolni-

Foto: Rebeka Hozjan

kov, ki že več let prevladujoče vplivajo na razvoj slovenskega šolstva, je nastal razkorak v pogledih na časovnico in prioritete razvoja.

Zapisal bom nekaj opažanj, ki so se mi porodila ob njegovem branju, predvsem z vidika morebitne prenove gimnazij.

Predlog programa še vedno ne naslavlja celostnega pristopa k razvoju otrok in mladostnikov, saj izključuje področje duhovnega razvoja človeka. V Sloveniji številni prepoznavamo umanjkanje intelektualno poštenega in dialoškega pristopa k vprašanju duhovnega razvoja človeka. Splošna izobrazba učiteljev na tem področju po celotni izobraževalni vertikali in posledično vseh, ki gredo skozi šolski sistem, je šibka in še vedno ideološko determinirana, za kar bom navedel le tri primere: še vedno živimo v izobraževalni paradigmi 'znanstvenega materializma', kar je ostalina komunizma in kulturnega marksizma; še vedno se prenašajo stari predsodki do krščanstva, posebej do Katoliške cerkve,

kar izvira iz nekaterih protestantskih, 'razsvetljskih' in marksističnih pristopov negativnega prikazovanja vloge Katoliške cerkve v zgodovini; novejši trendi zavračajo legitimnost obravnave duhovne komponente človeka v šoli, hkrati pa se odkrito spodbujajo kvaziznanstvene teorije o fluidnosti spolnih identitet ter ideološko, manipulativno in poenostavljeno prikazovanje zahodne civilizacije in belega človeka kot izvora vsega zla in trpljenja v svetu (ponovno obujanje lika 'plemenitega divjaka').

V nacionalnem programu zgoraj navedeni pogledi niso spodbujani, a program ne naslavlja nekaterih pomembnih razlogov globoke družbene razdeljenosti in ustreznih načinov za bolj spoštljivo in preudarno družbo.

Po dolgih letih izrinjanja vzgoje iz šol in nadomeščanja vzgojnega dela učiteljev s predvsem pravno-formalističnimi pristopi poudarjanja pravic učencev in staršev se v šole vrača zavedanje o potrebnosti

vzgojnega delovanja šol. To zavedanje se je začelo že v prvem desetletju 21. stoletja, poudarjeno pa se krepi zadnja leta, a še vedno le kot senca vzgojne vloge, ki jo je imela šola nekoč. Vzgojno delovanje učiteljev je danes ovirano tako s togimi predpisi kot z zmedo vrednot nekaterih učiteljev in družbe same. Osebnostno trdno verjamem, da sta zrelost družbe in posameznikova moralna odgovornost obratno sorazmerna s številom zakonskih aktov.

Če želimo okrepiti vzgojno komponento šol, je najprej treba debirokratizirati vzgojne postopke in prijazno, a odločno umakniti pretirano zaščitniške starše, predvsem pa odvetnike iz šol. Sočasno je treba opolnomočiti učitelje za pošteno in empatično vzgojno delovanje, in to na način, da se krepijo univerzalne človeške vrednote in da vzgojno delo šole ni v velikem nasprotju z vrednotami družine. Za konsistentno vzgojno delo v šolah in spoštljivo sobivanje v družbi nasploh pa nam danes manjka splošen družbeni dogovor, katere so tiste univerzalne vrednote, od katerih kot družba ne odstopamo (tudi v imenu strpnosti in multikulturalnosti ne), kar pa je ta hip 'vprašanje za milijon dolarjev' tako za Evropo kot za celotno človeštvo. Ta hip so Združeni narodi le še brezzobi tiger, Splošna deklaracija o človekovih pravicah, ki je nastala na humusu krščanstva in pozitivnih sadovih sekularnega humanizma, pa je v mnogih členih le mrtva črka na papirju (npr. v mnogih islamskih in azijskih državah, ki jo dojemajo kot produkt njim tuje civilizacije in kulture).

Za razvijanje bralne pismenosti je naprej treba pri slovenščini učne načrte razbremeniti balasta ter otrokom in mladim dati čas za branje knjig in pogovor o njih namesto memoriranja suhoparne faktografije (tako na področju slovnice kot književnosti). Naše šole se trenutno osredotočajo na visoko strokovne teorije o strukturi jezika, izgubljam pa odločilne vzgojne momente pri mladih starših (od vrtca naprej), da bi jih spodbujali k rednemu vsakodnevni branju pravljic in pesmi z otrokom od prvega leta naprej, kasneje pa pri razvijanju bralne kulture v družini in šoli. Nekaj konkretnih predlogov v nacionalnem programu je zelo dobrih.

Foto: BS

Pri vprašanih duševnega zdravja pozabljamo na nekatere preproste stvari, ki v programu niso omenjene: dobro psihosocialno podporo bodo starši in šole otrokom nudili, če jim bodo omogočili več fizičnega dela, stika z naravo in priložnosti, kjer se bodo mladi prepoznali kot potrebni drugim ljudem in koristni v družbi. To vključuje tudi napor in (samo)vzgojo za odpoved. Zgolj ustvarjati pogoje za 'imeti se fajn' ne bo kakovosten korak naprej.

Nekateri predlogi za nadgradnjo srednješolskega izobraževanja so v nacionalnem programu smiselni, a premalo ambiciozni. Vsaj gimnazijsko izobraževanje bi potrebovalo bolj smelo reformo.

Na podlagi 26 let raznolikega dela v šolstvu spoznavam, da je sedanja oblika mature ena od težav in ne rešitev srednješolskega izobraževanja. V danem obsegu in ciljnih preveč zavira kreativnost, kar sicer nikakor ni njen namen, a na žalost ima tak učinek. Matura je postala nekakšen 'fetiš', ki se mu podreja pomemben del pouka na gimnazijah. Dobrodošla bi bila resna strokovna analiza, koliko dodane vrednosti za slovensko družbo je dejansko prinesla takšna oblika mature. Če bi sodili na podlagi perfekcionizma izvedbe mature ter uspehov zlatih in diamantnih maturantov, bi morali po akademski in gospodarski uspešnosti že zdavnaj prehiteti ne le Švico, ampak tudi ZDA in Kitajsko: ali imamo v naši državi kakršnekoli evidence ali le sledimo inerciji in 'urbanim legendam' o nujnosti trenutne oblike mature? Pri tem ni nič narobe s sistemom varovanja podatkov, elektronskim ocenjevanjem, časovnim obsegom izpitov in še s čim, kar RIC izvaja tako visoko profesionalno, da nas ni treba biti sram pred nobeno državo sveta, pač pa vsi problemi izvirajo iz koncepta, ciljev in posledično vsebin mature. Mature nikakor ni treba ukiniti, vendar naj bo zgolj formalni zrelostni izpit ob sklepu srednješolskega izobraževanja, pa selekcijski instrument za vpis na fakultete. Slednje naj se potrudijo ter z lastnimi kriteriji in sprejemnimi izpiti izberejo svoje kandidate. Vse ostalo je komodnost fakultet in onemogočanje večje kreativnosti dela učiteljev v gimnaziji.

Uvajanje obveznega nacionalnega preverjanja znanja (NPZ) v tretjem, šestem in

devetem razredu ne bo izboljšalo kakovosti. Večina osebnostnih lastnosti, ki so nujne za preživetje v družbi prihodnosti, ni merljiva s številkami, zato je pretirano zanašanje na številsko merljive podatke o otrocih zgolj pokazatelj neinovativnega poseganja po lažje obvladljivih parcialnih vzgojno-izobraževalnih vzvodih. NPZ je lahko podobno kot matura koristen instrument notranje evalvacije doseganja standardov znanj pri določenih predmetih na izbrani izobraževalni stopnji, ni pa pokazatelj usvojenih znanj in kompetenc, ki jih bodo učenci in dijaki potrebovali na specifičnih izobraževalnih področjih, v poklicu in v življenju, saj se svet in izzivi prehitro spreminjajo.

Resno je treba prevetriti tudi učne načrte nekaterih predmetov v osnovnih in srednjih šolah. Ta hip lahko naštejemo vsaj tri gimnazijske predmete, kjer sta se obseg vsebin in zahtevnost učnih načrtov v primerjavi z drugimi predmeti z leti povečevala nesorazmerno močneje: to so zgodovina, biologija in angleščina. Seveda pa imajo določene 'rezerve' učni načrti prav vseh gimnazijskih predmetov. Pri tem oblikovalci učnih načrtov v zanosu svojih strok vedno znova pozabljajo, da razvoj kompetenc, znanj na višjih taksonomskih stopnjah in razvijanje problemskih znanj nista odvisna od obsega vsebin, ampak od poglobljenega in holističnega pristopa pri njihovi obravnavi. Preudarjeno krčenje vsebin bi omogočilo več časa za dejansko izvajanje medpredmetnih povezav, razvijanje problemskih znanj in osmišljanje ter aktualizacijo naučenega.

Najpomembnejši izzivi

Ne glede na zapisane premisleke o smiselni poteh razvoja slovenskega šolstva pa kot oče, pedagog in kritični opazovalec sveta menim, da je najpomembnejši izziv prenove tako slovenskega kot evropskega šolstva vprašanje vrednot, za katerimi se bomo kot družba odločili stati, in odgovori na vprašanje, kaj želimo z vsem preobiljem informacij, orodij (tudi umetne inteligence) in gmotnih dobrin kot človeštvo narediti. Kot družba si nismo postavili temeljnega eksistenčnega vprašanja: Kaj je smisel vseh naših prizadevanj? Brez tega bodo naš svet tako kot

zdaj premetavali le naključni spleti odločitev elit, ekonomskih interesov in zakonov močnejših, kar pa se lahko konča kjerkoli, zelo malo verjetno pa tam, kjer bi bilo za človeštvo in stvarstvo res dobro. Prvo vprašanje vsake osebne rasti in izobraževanja je vprašanje smisla z malo in veliko začetnico. Le kaj bo namreč človeku koristilo vse znanje, ko ga bo morda že naslednji dan do smrti povozil avto, ko bo prežgodaj v bolečini slovesa umrl za rakom, in ne nazadnje, le kaj bo slepa in gluha materija z vsemi pridobitvami človeštva, ko morda že čez nekaj tisoč let, zagotovo pa čez nekaj milijard let o obstoju človeka na Zemlji in v vesolju že zdavnaj nihče ne bo vedel nič, ko bo narava zbrisala vsako sled domišljave samozadostnosti in tolažb v smislu »in živel bo v večnem spominu«, »ostala bodo njegova dela« itd.? Na koncu od človeštva ne bo ostalo prav nič materialnega, in če ni Zavesti (pisane z veliko), ni ničesar drugega. Menim, da bodo nekatere dobre reforme prihajale šele po kakšnih večjih ali manjših katarzah, ker prej ne bomo čutili potreb po njih. Anton Martin Slomšek je v zvezi s šolo in prihodnostjo povedal lucidno misel, ki ji ni kaj dodati: »Iz dobre šole rastejo boljši časi, iz slabe pa slabi. Časi so takšni, kakršni so ljudje.«

Viri

- Gaber, Slavko; Štefanc, Damijan; Bogataj, Janja idr. (2023): *Kritično do partikularnega poseganja v šolstvo*. SVIZ, Ljubljana. Pridobljeno 18. 5. 2024 s spletne strani: <https://www.sviz.si/kriticno-do-partikularnega-poseganja-v-solstvo/>.
- Repolusk, Samo (2005): Slovenska gimnazija pred novimi izzivi. *Vzgoja in izobraževanje*, 36(4/5), str. 32–37.
- Vogrinc, J. idr. (2023): *Nacionalni program vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023–2033*. MVI, Ljubljana. Pridobljeno 18. 5. 2024 s spletne strani: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Razvoj-solstva/DS-NPVI/Nacionalni-program/Osutek-predloga-Nacionalnega-programa-vzgoje-in-izobrazevanja-2023-2033.pdf>.

Trajno povezujemo šole z gospodarstvom

■ **Suzana Plemen**, inženirka strojništva, je učiteljica praktičnega pouka na *Srednji šoli Ravne*.

■ **Šemso Veladžić** je dijak drugega letnika *Srednje šole Ravne*, program mehatronik operater.

V okviru projekta Izbrali smo trajnost smo 22. 4. 2024 na Koroški gospodarski zbornici Slovenije predstavili svojo produktno in družbeno-socialno inovacijo šah. To poslovno darilo smo donirali vsem slovenskim šolam in gospodarskim panogam v želji, da šah spontano prepotuje Slovenijo in poveže vse slovenske šole z gospodarskimi družbami v duhu spoštovanja življenjskih vrednot, kot so: ljubezen do poklica, hvaležnost, navdušenje, osebno zadovoljstvo, spoštovanje ...

Šah smo skrbno shranili v starinski, z blazinami renoviran potovalni kovček, dodali zgodbo in potovalno knjigo, kamor smo zapisali svoje sporočilo. Želeli smo, da vsi prejemniki šaha v knjigo vpišejo datum prejema in oddaje kovčka (šaha), da spontano potuje in je nekaj časa v eni ustanovi, potem ga ta ustanova pošlje v drugo šolo ali podjetje. Naša živa zgodba se je začela 22. 4. 2024, ko smo šah prinesli na gospodarsko zbornico v Dravograd na predstavitev inovacije v želji, da se to potovanje tam začne. Kje je šah v tem trenutku, ne vemo, si pa zelo želimo, da bi se to slišalo in videlo še kdaj. Morda z obja-

vo na družabnih omrežjih ali kako drugače. To bi bila za nas potrditev, da šah še vedno potuje in združuje pomembne življenjske vrednote ljudi ter povezuje šole z gospodarstvom.

Življenje in vrednote

Naša inovacija sodi v kategorijo družbene (socialne) in produktne inovacije (nova ideja, koncept in strategije, ki odgovarjajo na potrebe družbe). Vsebuje popolnoma spremenjen dizajn že obstoječega izdelka, ki je na trgu več stoletij in služi družbeno-socialnim namenom. To

je igra šah. Inovacija oziroma koncept inovacije nima konkurence, saj je unikatno izdelana in se prvič pojavlja na tržišču kot neprofiten proizvod. Je tudi raziskovalne narave, saj v tem trenutku ne moremo napovedati končnega rezultata. Trenutno ne vemo, v koliko slovenskih podjetjih in šol bo šah poslan logistično, in ne vemo, koliko ljudi bo družbeno povezal v smislu boljših trajnih medsebojnih odnosov, ekipnega sodelovanja in spoštovanja življenjskih vrednot, kot so hvaležnost, navdušenje, spoštovanje, ljubezen do poklica, osebno zadovoljstvo, sočutje, humor ... Se mi samo zdi ali je nemara res, da zaradi življenjskega tempa, ki ga narekuje sistem, zanemarjamo te pomembne vrednote?

Želim si, da se spontano pošiljanje šaha po slovenskih šolah in podjetjih začne. Naj potuje in naj trajno povezuje ljudi. Naj poveže vse slovensko šolstvo in gospodarstvo.

Bil sem radoveden

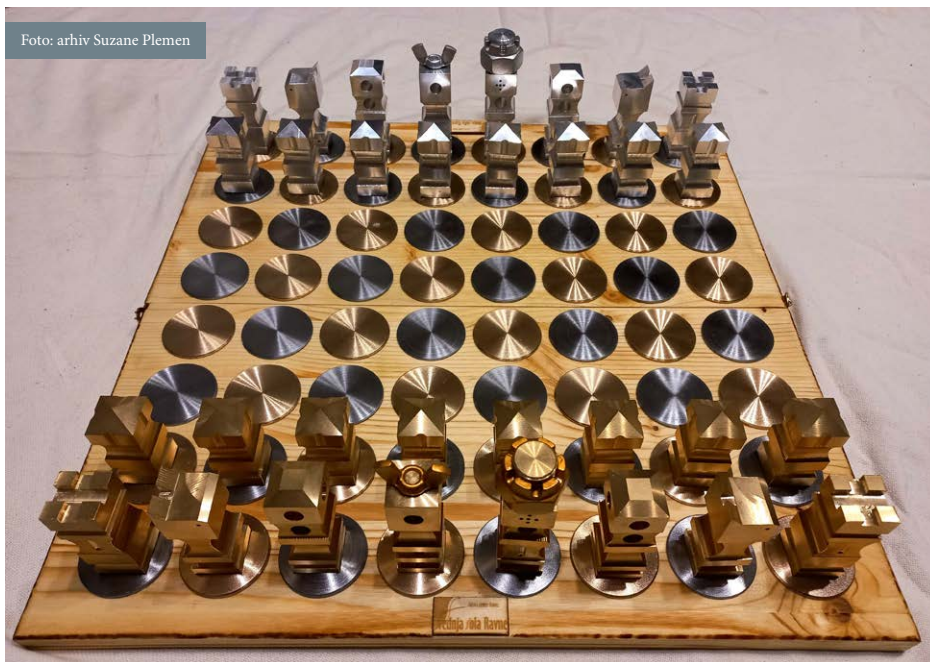
Že v otroštvu sem bil radoveden in sem vztrajno sestavljal iz materialov, ki sem jih našel v naravi, večinoma sem delal iz lesa. Kasneje me je navdušila še igra *Minecraft*. Ure in ure sem gradil in sestavljal svoj svet, ki mi je bil všeč in v katerega sem rad zahajal. Počutil sem se svobodnega. Rad se družim z vrstniki. Mladi potrebujemo druženje, izobrazbo, možnost izbire, samozavest, še najbolj pa potrebujemo možnost razvoja veščin, motorike, hitrega prilagajanja tempu v eksploziji bliskovitega razvoja raznih tehnologij.

Moja zgodba je posebna in drugačna. Projekt, ki ga želim predstaviti, je igra šah, ki sem jo z veliko vnemo ustvaril skupaj s svojo ekipo sošolcev iz ene same ideje,

Foto: arhiv Suzane Plemen

Foto: arhiv Suzane Plemen

ki nam jo je dala učiteljica pri praktičnem pouku, natančneje pri urah proizvodnih procesov. To je Suzana Plemen, inženirka strojništva, ki na šoli poučuje praktični pouk in nam poleg strokovnega znanja nudi še pogled izven okvira. Hvaležen sem ji za to neprecenljivo izkušnjo.

Ustvarjalna naloga

Vse se je začelo na začetku šolskega leta pri urah praktičnega pouka. Profesorica je dala idejo, da naredimo šah po naši lastni tehnologiji. Pogoj je bil, da vse, kar je pri standardnem šahu okroglih dimenzij, naredimo v ravnih linijah, vključno z igralno podlogo, in kar je ravno, naredimo okroglo. Ključno je bilo, da spremenimo vse in obrnemo zgodbo na glavo. Sporočilo je bilo jasno. Možnosti so bile neomejene. Dejala je, da naj bo projekt samo naš, edinstven in unikatni.

Tisti večer sem razmišljal o tej ideji, ker sem kot otrok s svojim dedom rad

igral šah in me je tudi veliko naučil. Čeprav nisem bil najboljši v igri, mi je bilo še vedno zanimivo gledati v figure in njihov dizajn. Tudi nekaj naslednjih dni sem raz-

mišljal o ideji. Nato sem začel modelirati, risati skice in v poznih večernih urah so nastajali modeli igralnih figur. Porajala so se mi mnoga vprašanja: kako izdelati, koliko časa potrebujem za izdelavo, kdo bo v ekipi, bom zmogel?

V delavnici

Profesorica nam je nudila vso podporo in strokovno pomoč. V delavnici smo imeli na razpolago veliko izbiro strojev in orodij, predznanja pa ravno dovolj, da smo lahko prevzeli ta projekt samostojno. Prevzel sem vlogo vodje, projekt je bil moj oziroma naš. Profesorica me je vrgla v 'vodo'. Tako je tudi sama večkrat dejala z nasmeškom na obrazu. Verjela je v nas. Počutil sem se samostojnega in odgovornega.

Zavihal sem rokave in sestavljal odlično ekipo in prevzel vlogo vodje projekta. To je bila moja neizmerna želja, in čeprav še nisem vedel, kakšen bo končni rezultat, sem vseeno močno

verjel v naš uspeh. Trajalo je celo šolsko leto. Priznam, ni bilo preprosto in mnogokrat sem bil obupan, ko ni šlo vse po načrtu. A imel sem podporo učiteljice in

Naš proizvod je na ogled na Facebook strani Srednja šola Ravne ali na Youtube kanalu pod naslovom: <https://www.youtube.com/watch?v=0AqHYYRdBlo>.

ekipe sošolcev. Vsak dan sem se zbudil z mislijo, da nam bo uspelo. Rad sem šel v šolo. Vzporedno sem razmišljal, kako naj naš projekt 'oživi'.

Ustvarjajmo krog trajnih odnosov

Časa izdelave celotnega šaha, vseh stroškov, uporabe orodij in energije ne želimo razkrivati, saj je izdelan kot poslovno darilo, ki je nastalo v šolskem letu 2023/24 na Srednji šoli Ravne. Izdelali smo ga dijaški drugega letnika, programa mehatronik operater, in sicer iz različnih vrst kovin (AL, MS in ST materiala) ter po postopkih strojne obdelave.

Med izdelavo smo dobili idejo, da šah doniramo *Gospodarski zbornici Slovenije* v želji, da bi potoval po slovenskih gospodarskih družbah in šolah ter trajno povezal ljudi in generacije ter sklenil krog trajnih dobrih medčloveških odnosov. Pri tem pa naj vse nas vodi slogan: »Sklenimo krog trajnih povezav medsebojnih odnosov, igraymo šah.«

Izdelek ni namenjen prodaji. Vsem slovenskim podjetjem pa dajemo možnost, da lahko na naši šoli naročijo komplet tega unikatnega šaha v obliki vzajemnosti kot donatorstvo.

Ekipa

Hvaležen sem za to neprecenljivo izkušnjo in se iskreno zahvaljujem Srednji šoli Ravne, ravnatelju Zdravku Pavlekoviću, univ. dipl. inž., in naši učiteljici praktičnega pouka Suzani Plemen, inž., za vse znanje, strokovnost in podporo, ki smo jih bili deležni z njune strani.

Hvala mojim sošolcem za dobro sodelovanje in skupno izdelavo. Člani ekipe: Aljaž Prilasnik (izdelava utorov, radiusov, izvrtin), Klemen Višič in Jan Vezonik (izdelava kotov, površin in višin), Ilhana Skenderović (izdelava filma, fotografij, predstavitve) in Šemso Veladžić, ki sem šah zmodeliral, vodil projekt ter upal in verjel v končni rezultat. Vsi skupaj pa smo igralno ploščo izdelali na 5-osnem CNC-stroju.

Naš projekt je poseben in najboljši, ker se prvič pojavlja na slovenskem trgu v taki obliki, ker je unikatni in ker v sebi nosi globoko sporočilo.

Želimo biti del demokratične evropske družine

Naš pogovor: Oleksii Ternovoi, ravnatelj iz Ukrajine

■ **Magdalena Jarc**, prof. ang. in fr., upokojena, je poučevala na OŠ Poljane. Je prizadevna članica Društva katoliških pedagogov Slovenije.

Mednarodne konference o vzgoji za ljubezen do domovine in države, ki je bila novembra 2023, sta se udeležila tudi Oleksii Ternovoi, ravnatelj šolskega centra iz kraja Vinnytsia v Ukrajini, in njegova pomočnica Natalia Ivanichkina. Zaradi vojne v državi nas je seveda zanimalo veliko stvari. Tekli so zanimivi pogovori. Tema narodne in nacionalne identitete je bila zaradi vojne še bolj aktualna. Dogovorili smo se za pogovor za našo revijo, saj je pričevanje človeka, ki skrbi za normalno delo šole sredi vojne, še bolj aktualno.

Prosim, da se našim bralcem na kratko predstavite.

Ime mi je Oleksii Ternovoi. Sem ravnatelj v Vinnytsia Lyceum št. 27 (Ukrajina). Poučujem angleščino in vodim različne šole od leta 1995. Sem poročen in imam dva otroka: sina (24 let) in hčer (16 let).

Oleksii Ternovoi na 6. mednarodni konferenci Vzgoja za ljubezen do domovine in države.

Kaj je najpomembnejše za vaše družinsko življenje?

Najpomembnejša je ljubezen, potem pa potrpežljivost in medsebojno razumevanje. Te tri stvari so temelj družinskega življenja.

Kako je organizirana šola v Ukrajini?

Trenutno je sistem šolskega izobraževanja v Ukrajini v fazi reforme, ki jo imenujemo 'nova ukrajinska šola'. Osnovna načela izobraževanja v Ukrajini so 'usklajenost s standardi Evropske unije'. Izobraževalni proces se preoblikuje iz podajanja teoretičnega znanja v pridobivanje ključnih veščin in kompetenc. Običajno gredo otroci v šolo pri šestih letih in dobijo osnovnošolsko izobrazbo v štirih letih. Naslednjo stopnjo izobrazbe dijaki pridobijo na gimnaziji, kjer se šolajo od petega do devetega razreda. Po končanem osnovnem izobraževanju imajo učenci možnost nadaljevati študij na specializiranih licejih ali pridobiti poklicno in strokovno izobrazbo. Diploma na specializiranem liceju se zaključi z opravljenim nacionalnim večpredmetnim preizkusom znanja (maturu), ki daje možnost nadaljevanja študija na univerzi.

Kakšen je odnos med državnimi in zasebnimi šolami?

Zasebne šole v Ukrajini niso pogoste, ker so šolnine previsoke, kakovost izobraževanja v javnih šolah pa običajno ni slabša kot v zasebnih šolah. Zasebne šole delujejo, je pa delež otrok, ki se izobražujejo v zasebnih šolah, majhen.

Kaj imate v programu svoje šole o etiki?

Na žalost v učnem načrtu moralni in etični predmeti niso obvezni za ukrajinske šolarje. Šola lahko nameni samo eno učno uro na štirinajst dni za predmet etika ali kultura dobrega sosedsstva. Upam, da se bo to stanje v bližnji prihodnosti spremenilo, saj otroci zelo potrebujejo etično in duhovno vzgojo.

Kaj pa imate v šolskem programu o veri?

Težko je reči. V javnih ukrajinskih šolah ni predmeta 'religija'. V Ukrajini je veliko število predstavnikov različnih veroizpovedi, družba pa je glede tega precej strpna, ni večjih nestrpnosti med pripadniki različnih verskih skupnosti. Morda je to težava, da nimamo v šoli posebnega predmeta o veri. Želim pa opozoriti, da imajo v zahodnih regijah naše države nekatere šole predmet 'religija', ki ga financirajo iz fondov, ki niso državni.

Kako organizirate delo na vaši šoli?

Na šoli imamo več kot 2.000 učencev od K-1 do K-11 in več kot 100 učiteljev, zato je organizacija učnega procesa kar velik izziv. S tremi ustvarjalnimi in odgovornimi pomočniki ravnatelja ter odgovornim

učiteljskim zborom šolo vodimo po svojih najboljših močeh. Trudimo se, da se učenci vsak dan učijo in osebno rastejo.

Je to osnovna ali srednja šola?

Našo šolo sestavljajo osnovna, srednja in visoka šola.

Katere so osnovne pedagoške smernice, ki vam pomagajo pri delu?

Glavna načela, ki jih poskušam upoštevati pri vsakodnevnem delu v šoli, so: razumevanje otroka, njegovega notranjega sveta in psiholoških potreb; vera v otroka kot duhovno bitje, potrpežljivost in ustvarjanje uspešnih situacij med učenjem.

Kakšno je stanje v družinah vaših učencev?

Veliko staršev učencev (približno 200 ljudi) se bori na fronti, v vojni. Žal je bilo 16 staršev naših učencev ubitih ali so pogrešani. Med našimi učenci je približno 50 družin, ki so morale zbežati pred vojno. Izgubile so svoje domove in se preselile v naše mesto. Poleg tega vsaka družina naših učencev vsak dan doživlja grozno zračnih in bombnih napadov, ki jih izvaja Rusija.

Katere so glavne izobraževalne težave v vaši šoli?

Najprej pomislim na težave, ki jih prinese agresivno vedenje. Pa kajenje elektronskih cigaret. Ne morem reči, da je problem drog in alkohola zelo razširjen med dijaki naše šole. Želim pa poudariti, da je problem psihične nestabilnosti, ki jo povzroča vojna, najbolj resna težava naših učencev. Psihična izgorelost zaradi življenja pod nenehnim stresom med vojno, strah za lastno življenje in življenja bližnjih – vse to so dejavniki, ki negativno vplivajo na duševno zdravje celotne šolske skupnosti.

Kaj menite o mednarodnem vplivu na vojno v Ukrajini?

Ukrajina zdaj deluje kot ščit med teroristično državo Rusijo ter svobodno in demokratično Evropo. Včasih se nam Ukrajincem zdi, da prebivalci Evrope tega

ne razumejo in mislijo, da jih ta vojna ne zadeva. Zavedanje tega je zelo boleče, kajti mirno in srečno življenje Evropejcev, njihova zmožnost komuniciranja v materinem jeziku in življenje v svoji domovini so zagotovljeni s krvjo ukrajinskega ljudstva. Zelo cenimo humanitarno, materialno in vojaško pomoč, moralno podporo ter zavedanje Evropejcev, da je ta vojna naš skupni problem.

Kako se je vaše delo spremenilo zaradi vojne?

Ko se je začela vojna, smo skoraj za eno leto poučevanje popolnoma prenesli na splet. Ko pa nam je na šoli uspelo ustvariti zaklonišče, smo začeli poučevati v izmenah – polovica učencev hodi v šolo, druga polovica se izobražuje preko spleta. Po enem tednu se skupine zamenjajo. To je zato, ker vseh 2.000 učencev ni mogoče hkrati namestiti v zaklonišče, opozorila o zračnem napadu pa so skoraj vsak dan od začetka vojne.

V prvi vrsti skrbimo za razvoj učiteljev, zato jih spodbujamo v različne programe strokovnega izpopolnjevanja na področju duševnega zdravja in dela z otroki v stresnih situacijah. Usposabljanja za učitelje o izboljšanju večšin podpore otrokom in mladostnikom na področju duševnega zdravja so med našimi učitelji zelo priljubljena.

Pri pouku uporabljamo metode za razvijanje socialnega, čustvenega in etičnega čuta.

Vojna se ne ustavi. Kaj to pomeni za vaše učitelje, za njihova življenja?

Vojna ima velike posledice za življenje učiteljev. Ne morejo se v polnosti pripraviti na pouk, ne morejo psihološko okrevati, imajo nizke plače, zato se poslabšuje življenjski standard družin učiteljev v Ukrajini. Poleg tega pa je za vsakega učitelja velik izziv, kako delati z otroki v stanju njihove stalne psihične tesnobe. To za učitelja ni lahko.

Kako pomagate učencem v tem obdobju?

V času vojne je program Socialna, čustvena in etična vzgoja še posebej aktualen. Navsezadnje pomaga učencem pridobiti večšine empatije do sebe in drugih, čustveno stabilnost in sposobnost, kljub vsemu, biti srečen.

Nam lahko poveste kakšno zgodbo?

Ko se je začela vojna, smo imeli veliko razseljenih otrok, ki so prihajali v Vinnytsio in v našo šolo z vzhoda Ukrajine. Tam je bil bister deček iz Kostiantynivke, Oleksii, star deset let, ki je komaj ušel ruskemu bombardiranju železniške postaje. Tam je umrlo več kot 50 ljudi. Z mamo sta ime-

Počastitev spomina na preminule vojake.

la srečo, da sta prišla na vlak pred bombnim napadom. Oleksii je bil poln strahu, a še vedno je imel veliko željo po učenju. V Vinnytsio sta z mamo prišla brez vsega. Po zaslugi slovenskih prijateljev iz Društva katoliških pedagogov Slovenije smo lahko kupili računalniško tablico za spletno učenje. Bil je zelo vesel!

Nekateri dijaki so zaradi vojne izgubili očete. Kako se soočate s smrtjo in izgubo?

Zelo težko je, ko smrt udari družino, še posebej, če je ta smrt posledica vojne. Za učence in učitelje, ki so v vojni izgubili svoje najdražje, na šoli deluje psihološka služba. Ta skrbi za psihološko podporo in pomoč. Poleg tega so takšni učenci pod skrbnim nadzorom učiteljev in vključeni v šolske dejavnosti, ki jim pomagajo pri vključevanju v življenje po izgubi.

Kaj vam pomaga prebroditi težko situacijo, v kateri je vaša država?

Pomoč, ki prihaja našim oboroženim silam, nam vsem daje upanje. Pa molitev, ker zaupamo v Božjo pomoč. Da kljub vojni lahko opravljamo vsakodnevno delo po svojih najboljših močeh. Vse to nas poganja naprej in verjamemo, da se bo ta krvava vojna končala.

Kaj vam osebno pomeni molitev?

Molitev je svetel žarek v našem vojnem vsakdanu.

Je molitev prisotna tudi na vaši šoli?

Na naši izobraževalni ustanovi žal ni možnosti za skupno molitev, vendar razumemo duhovne potrebe vsakega člana skupnosti.

Kako poteka molitev doma, v družinah vaših učencev?

Ukrajina je precej verna država. V tem težkem času naše molitve nenehno tečejo k Bogu.

Udeležili ste se 5. Mednarodne konference o vzgoji za ljubezen do domovine in države. Kaj vam je to pomenilo?

Konferenca nam je dala priložnost govoriti o Ukrajini ter o pomenu jezika za nacionalno identiteto. To se zdaj dogaja pri nas, za nas je to živo dogajanje: ukrajinski jezik združuje deželo, povezuje ljudi, daje občutek pripadnosti.

Kaj to pomeni za vašo današnjo nacionalno identiteto?

Nacionalna identiteta Ukrajincev je eden glavnih vzrokov za napad Rusije na našo

državo. Želja govoriti ukrajinsko, izbrati lastno pot razvoja, biti del demokratične evropske družine – to je razjezilo Rusijo in postalo razlog za vojaški napad. Uničenje ukrajinskega naroda in priključitev bogatega ozemlja Rusiji sta glavni imperialni želji, ki jima ni bilo usojeno, da se uresničita, saj ima naš narod starodavno tisočletno zgodovino in se je kljub vsemu izoblikoval kot narod. Vzgoja v družini in izobraževanje v šoli sledita glavni filozofski ideji: razvoj ukrajinskega naroda.

Kakšna bo vloga šole v povojnem času?

Šola naj postane središče vzgoje otrok in mladih. Njena naloga bo obnova države, razumevanje načel miroljubnega sobivanja in sodelovanja z evropskimi sosedi.

Nam lahko zaupate svojo življenjsko modrost?

Verjemite, upajte, uživajte vsako minuto življenja – neprecenljivo je. Imej rad, kar delaš!

Spoštovani Oleksii, hvala za vse vaše odgovore in požrtvovalno delo za vaše učence in njihove družine. ◀

Gospa Natalia Ivanichkina, ste pomočnica ravnateljke šole. Bi kaj dodali?

Brez dvoma – naša država trenutno preživlja najtežje čase. Kot državljanka svoje države podpiram našo vojsko, ki se trudi, da bi lahko mi živeli v demokratični in evropski Ukrajini. Kot namestnica ravnateljke in učiteljica delam vse, kar morem, da imajo naši otroci normalno otroštvo v varni šoli. Radi bi, da jim bo to pomagalo, da postanejo uspešni v prihodnosti. Kot navadna oseba verjamem in upam na najboljše. Rada imam in cenim vsakogar in vse, kar me obdaja. Zahvaljujem se Bogu in prijateljem za podporo in motivacijo.

Zagovor vseživljenjske vzgoje

■ **Bogomir Novak**, dr. znan., je bil v letih 1985–2012 redno zaposleni raziskovalec vzgoje in izobraževanja na *Pedagoškem inštitutu v Ljubljani*. Je avtor 810 bibliografskih enot, od tega ene znanstvene in več strokovnih monografij. Po upokojitvi je še nekaj časa sodeloval s *Pedagoškim inštitutom* kot član raziskovalne skupine na mednarodnih konferencah *Instituta Sorena Kierkegaarda* in s centri dnevnih dejavnosti za starejše v Ljubljani.

Vzgojanje je namerno ciljno vplivanje na vedenje drugega z lastnim zgledom. Pri ocenjevanju kakovosti vzgojnega vplivanja je pomembno, ali prevladuje nadzor drugega ali samonadzor in ali je vzorec dober ali slab. Človek se vse življenje, do pozne zrelosti, zavzema za prevladovanje dobrega nad slabim in zlim.

Razlogi za razumevanje potrebnosti vseživljenjske vzgoje

Vseživljenjska vzgoja kot pojem formalno pedagoško ni priznana, neformalno funkcionalno pa obstaja. Govorimo o različnih pojmovanjih vseživljenjskega učenja, ne pa tudi o vseživljenjski vzgoji. Zakaj ne? Po eni strani zato, ker pedagogika spremlja vzgojne vplive gojenca le do njegove zgodnje odraslosti, ko konča šolanje, vse druge vplive pa prepušča procesoma sekundarne socializacije v smislu sprejemanja in sooblikovanja družbenih norm ter medsebojne komunikacije. Z njo sooblikujemo sebe in drug drugega. Že pri primarnem vzgojnem odnosu staršev do otrok so slednji vzgojni objekt le v najbolj avtoritarni vzgoji, v avtoritativni vzgoji so pa tudi subjekti. To pomeni, da se morajo otroci po eni strani podrežati družbenim normam kot etičnim zahtevam, po drugi strani pa postopno oblikujejo tudi kritičen odnos do njih, kadar so te pretirane. Veliko je bilo že povedanega o deviacijah represivne, avtoritarne vzgoje, ki smo je bili v otroštvu in mladosti deležni. Zato še danes ugotavljamo nezrelost odraslih. Adorno (1972) v kritiki avtoritarne vzgoje izpostavi pojem nezrelosti (nem. Unmündigkeit), ki se pokaže v lastnostih avtoritarnih osebnosti. Najdemo jih pri nadrejenih vodjih podjetij, šol in drugih ustanov, ki manipulirajo s podrejenimi učitelji in delavci, tako kot so prej starši z otroki in učitelji z učenci. Posledice avtoritarne vzgoje so dolgoročne. Še

danes jih opažamo v avtoritarnih družinah, pa tudi v avtoritarnih oz. totalitarnih režimih v različnih državah sveta. Vse življenje presegamo svojo nezrelost, četudi so nam starši že dovolili razvijanje avtonomnosti osebnosti in niso zgrešili pri zanemarjeni vzgoji, avtoritarno-represivni vzgoji ali pri t. i. permisivni, vsedopuščajoci vzgoji. Avtonomijo zaradi napačnih odločitev lahko tudi izgubimo.

Samovzgoja kot sestavina medsebojne komunikacije

Vsaka pedagoška doktrina (npr. Karl Marx, Gustav Jung, Marija Montessori) predpostavlja najprej vzgojo vzgojitelja. Pri tem ne gre samo za vprašanje, kakšne vzgoje je bil bodoči vzgojitelj v otroštvu deležen, ampak

še prej, kakšno potrebuje za nove potrebe časa. Po eni strani gre za samovzgojo, po drugi pa za neformalno učenje odraslih v izvenšolskih ustanovah, ki ima tudi vzgojne posledice v smislu navajanja na nove delovne navade, drugačne vedenjske vzorce, življenjske stile in veščine.

Kot odrasli vzgajamo v vlogi staršev in starih staršev, vzgojiteljev in učiteljev. V teh vlogah posredno vzgajamo tudi sebe. Vendar pa je potrebna tudi neposredna samovzgoja kot boj proti svojim grehom, zasvojenostim, togi avtokratski držji, sebičnostim ozkih parcialnih interesov, narcisoidnosti ... za uresničevanje krščanskih vrednot. Samovzgojo razumemo kot samoopredeljevanje oz. samovrednotenje po samopodobi, kot samooblikovanje, ciljno samousmerjanje v osebnostno rast in samozdravljenje. Gre za prehod od jaza k Jezusu. V antiki so bili Buda, Konfucij, Sokrat in Kristus najprej realni učitelji, ki pa so s svojimi zgledi postali po smrti notranji učitelji svojih učencev. Postali so jim vodstvo za dober zgled in pričevanje drugim. Sociologi so imenovali to najglobljo notra-

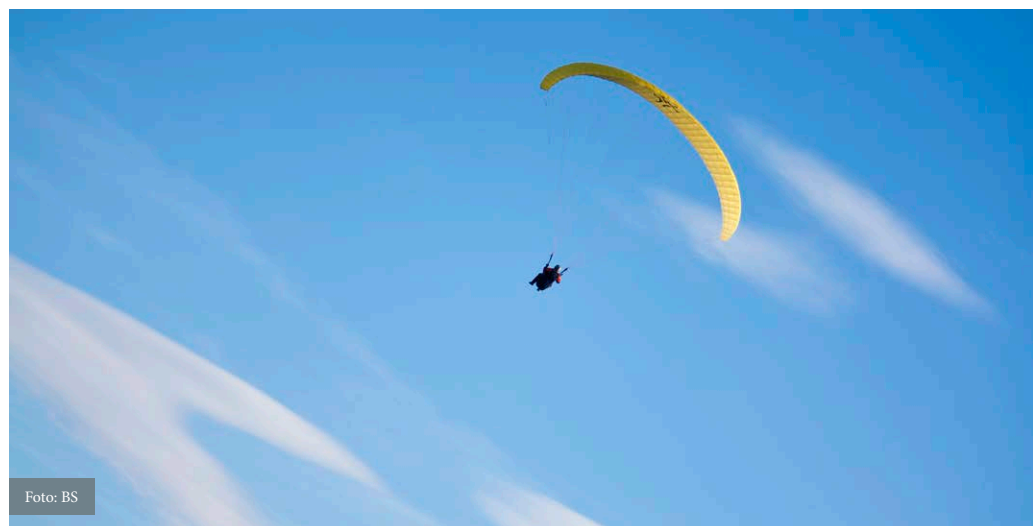

Foto: BS

njo instanco, ki je globlja kot jaz, sebstvo (nem. Selbst, ang. self). Za meditativne namene se uporabljajo tudi oznake višji jaz, čista zavest, duh, notranje svetišče, srčna čakra. Za kristjane je ta notranja instanca Jezus Kristus, ki je vedno z nami. Mnogi ne vedo, kako se nanj obračati.

Danes mladim in odraslim to ne sme biti več problem, ker na spletnih straneh lahko najdemo dovolj navodil za izvajanje. Človek je v bistvu molivec. V najbolj kritičnih zgodovinskih, civilizacijskih, osebnih kritičnih trenutkih je vedno molil. To priča o trajni naravnosti človeka k Bogu in je izraz njegove trajne duhovne naravnosti k Bogu. Linda Schubert je po operaciji raka na prsih iz strahu pred smrtjo začela gojiti po eno uro molitve na dan. Bog je uslišal njeno prošnjo, tako da se ji rak ni ponovil. Njena knjižica (2014) je nastala v upanju, da lahko z njeno izkušnjo dobre prakse premagamo marsikatero bolezen ali kako drugo težavo. Meni knjižica Linde Schubert (2014) predstavlja najboljši vodič za intimno, dialoško povezovanje z Jezusom. Njen pristop je sistematičen, ker 'prečeše' vsa področja našega delovanja, metodičen, ker gre 'od lažjega k težjemu', od slavljenja Gospoda do odpuščanja, in organiziran, ker z njim dialogu z Bogom posvečamo eno uro dnevno. Ima očiščevalen in zdravilen pomen. Schubertova nas navaja k molitvam duhovnega boja, izročitve, izlivanja Svetega Duha, kesanja, odpuščanja in zahvaljevanja. Bodri me s prošnjo, da me

»Gospod Jezus napolni s svojo ljubeznijo, da nadomesti strah«. To ljubezen imenuje »pozitivno nasprotje« (Schubert, 2014: 23). Le s takšno vsakodnevno vseživljenjsko samovzgojo postajamo čedalje bolj podobni Jezusu Kristusu. Vsakodnevno očiščenje grehov ima v smislu 'pomoči za samopomoč' tudi zdravilne učinke.

Eriksonova (Erikson in Erikson, 1998) shema razvojnih faz osebnosti je odličen uvod v vseživljenjsko samovzgojo. Posameznik od rojstva do smrti na vsaki stopnji razrešuje konflikte interesov. Če je pri tem uspešen, nastane vrlina oz. moč za napredovanje na naslednjo stopnjo. Na starost, po 65. letu, doseže integrativno stopnjo z modrostjo. Pater Silvo Šinkovec se je vrsto let zavzemal za uvedbo vzgojnega načrta v osnovne šole zaradi doseganja cilja integrativne osebnosti učencev in usklajevanja interesov med različnimi vzgojnimi subjekti pri doseganju vrednot. O tem je poročal tudi v posebni knjigi (Šinkovec, 2017). Šola z vzgojnim načrtom določi načine doseganja in uresničevanja ciljev in vrednot. Pri tem upošteva potrebe in interese učencev ter posebnosti širšega okolja. Pri pripravi vzgojnega načrta sodelujejo strokovni delavci šole ter učenci in starši. Vzgojni načrt sprejme svet šole na predlog ravnatelja in po postopku, ki je določen za letni delovni načrt. Vzgojni načrt vsebuje vzgojne dejavnosti in oblike vzajemnega sodelovanja šole s starši, ki sodelujejo pri njegovi izvedbi. Vzgojne dejavnosti so proaktivne in

preventivne dejavnosti, svetovanje, usmerjanje ter druge dejavnosti (npr. pohvale, priznanja, nagrade, vrste vzgojnih ukrepov). Z njimi šola razvija varno in spodbudno okolje za doseganje zastavljenih ciljev.

Preseganje strahu pred vzgojo

Prepričan sem, da bi starši, vzgojitelji in učitelji lažje odgovorno vzgajali, če bi bili bolje informirani o svojih in otrokovih razvojnih fazah, različnih vzgojnih stilih in pomenu verjetnih posledic procesa vzgoje oz. nevezgoje. Strah pred (samo)vzgojo je mogoče premagovati z brezpogojno in pogojno ljubeznijo do sebe in otrok. Žorž (2002, 2008) je ugotavljal, da je razvajanje otrok bolezen, ki vodi v zasvojenost. Avtor je nazorno, z mnogimi vsakdanjimi primeri, obenem pa strokovno poglobljeno razgrnil pogubno starševsko in vzgojiteljsko razvajanje. Razvajanje ni v tem, da bi imeli otroka preveč radi, marveč v tem, da ga s tem prikrajšamo za pomembne izkušnje, brez katerih bo v življenju težko shajal.

Sodobno starševstvo je polno dvomov in zahteva veliko truda. Ko ugotavljamo, da se nasilje med mladimi razrašča, je to škodljiva posledica že nekaj desetletij trajajoče permisivne vzgoje in napačnega razumevanja otrokovih pravic. V bistvu je to značilnost narcisoidnosti staršev in njihovih otrok. V samostojni Sloveniji je za javno šolo prevladala teza, da je izobraževanje pomembnejše kot vzgoja in da slednja v bistvu ni potrebna, ker je za trg dela najpomembnejše kompetentno znanje. Če starši, vzgojitelji in učitelji otrokom ne začrtajo jasnih meja z navodili, kaj jim je dovoljeno in česa se ne sme delati, je verjetno, da bo takšen otrok razvil ne le narcisoidno osebnost z elementi mejne osebnostne strukture, temveč bo lahko kot odrasla nefunkcionalna oseba zapadel v čustvene in duševne motnje ter bolezni.

Strah pred vzgojo ni samo blokada v osebnotnem razvoju, ampak posledično tudi v družbenem. Občutek imamo, da tonemo v civilizacijski krizi recesije. Postavljanje ustreznih meja je umetnost. Meje si znajo postavljati tisti, ki so jih izkusili. V življenju naletimo na različne vzgojne stile, ker se srečujemo z različnimi ljudmi. Vzgoja brez zapovedi in prepovedi ne obstaja. Vzajemno nezaupanje je nastalo zaradi postavljanja staršev in šolnikov v isti koš.

Foto: Nataša Pezdir

Razlika med vseživljenjskim učenjem in vzgojo

Pri nas se je po Strategiji vseživljenjskosti učenja (Jelenc, 2007) uveljavila upravičenost vseživljenjskega učenja. Do leta 2022 je ugotovljena njena delna učinkovitost. Za vseživljenjsko vzgojo pa ni nobene posebne strategije. Ugotovljene so le razvojne faze osebnosti. Ni pa jasno, kakšna je razlika med vseživljenjskim učenjem in vseživljenjsko vzgojo. Pri učenju pridobivamo nova znanja in kompetence, pri vzgoji pa gre za preobrazbo osebnih navad iz slabih

v dobre. Vpliv vzgoje sega preko odnosa staršev, vzgojiteljev in učiteljev do otrok. S stališča pedagogike vlogo vzgoje sčasoma prevzmeta socializacija kot vraščanje določene osebe v svet družbe in kultura kot vključevanje v svet kulture. Dokler se določena oseba šola, ima uradni učitelj tudi vlogo vzgojitelja. Ko pa odrasla oseba vstopi v svet poklicnega dela, se vzgaja predvsem sama. Priložnostna dopolnilna izobraževanja in učenje pa so samo pomoč pri doseganju ciljev, ki si jih je posameznik zastavil.

Literatura in viri

- Adorno, Theodor Wiesengrund (1972): *Erziehung zur Mündigkeit. Vorträge und Gespräche mit Hellmut Becker 1959 bis 1969*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Erikson, Erik Homburger; Erikson, Joan Mowat (1998): *The Life Cycle Completed* (razširjena izd.). New York: W. W. Norton & Company.
- Jelenc, Zoran (ur.) (2007): *Strategija vseživljenjskosti učenja v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport RS.
- Schubert, Linda (2013): *Čudežna ura molitve. Spremenila vam bo življenje*. Ljubljana: Družina.
- Šinkovec, Silvo (2017): *Vzgojni načrt v šoli. Spodbujanje celostnega razvoja osebnosti učencev*. Ljubljana: Jutro, Inštitut Franca Pedička.
- Žorž, Bogdan (2002): *Razvajenost, rak sodobne vzgoje*. Celje: Mohorjeva družba.
- Žorž, Bogdan (2008): *Sodobno suženjstvo – sodobne zasvojenosti*. Ljubljana: Ognjišče.

Reformacija in njen vpliv na šolstvo

■ **Matija Nared**, dok. znanosti, teolog, vzgojitelj v dijaškem domu.

Svojevrsten vrh je renesansa dosegla v reformacijskem gibanju,¹ katerega pobudnik je bil Martin Luter in katerega cilj je bila reforma Katoliške cerkve. To gibanje je vzkliklo iz temeljnega nasprotovanja cerkveni avtoriteti rimskega papeštva in nedoslednemu delu duhovščine in cerkvene hierarhije nasploh.

Težava reformacijskega gibanja

Zaradi vzgibov, dela in pomena ga lahko opredelimo kot versko, kulturno in politično gibanje 16. stoletja. Kjer in ko pa se je ta reformirana Cerkev dokopala do 'sedla', je kmalu postala dokaj podobna rimski Cerkvi in je začela, kot pravimo, 'žreti' svoje otroke: »Ko se je protestantizem začel utrjevati in ni več čutil potrebe po potrjevanju, je zapadel v ortodoksnost in rigidnost, ki sta ga konec 16. in v 17. stoletju pripeljali do točke, ko se je v njem /.../ začel pojavljati stari katolicizem. Ljudje so se začeli deliti na 'verne' in 'neverne' ter s tem izgubljene. Cerkev je postala 'policijska' Cerkev, paralelno z njo pa se je razvijala tudi policijska država. V takem sistemu se pouk in vzgoja sestojita iz spominske in formalne navlake. Ta ortodokсна protestantska vzgoja se je

postavila na čisto srednjeveške, sholastične temelje. Kdor je hotel 'razumeti' vse spore med raznimi smermi reformacije in v njih sodelovati, je moral zanemariti druge znanosti in študirati dialektiko, metafiziko in sholastično teologijo. /.../ Ni se več delalo s stvarmi, ampak z besedami, poučevalo in učilo se je za šolo in ne za življenje.« (Vidmar, 2005: 43–44)

Začetki reformacijskega gibanja

Zametke reformacijskih idej lahko opazimo že v 14. stoletju. Prevajalca bibličnih besedil v 'vulgarno' angleščino Anglež John Wycliffe in Čeh Jan Hus sta nastopila proti bogatenju Cerkve in poudarila, da je edini vir vere Biblija, zato naj jo duhovniki razlagajo v domačem jeziku. Njima je sledil Girolamo Savonarola v

Italiji. Najizrazitejši in najodločnejši predstavnik omenjenega gibanja je bil Martin Luter s svojimi jasnimi zahtevami po reformi Cerkve (31. oktobra 1517). Luter je bil pobožen mož, ki je svoje ideje razvijal predvsem po tehtnih osebnih premislih. Njegovo delo ni bilo slepo nasprotovanje Katoliški cerkvi, temveč zavzeto delo za rešitev duš iz globokega osebnega prepričanja. Glavni kamni spotike (ne pa edini) so bili prodajanje odpustkov, prodajanje cerkvenih služb, vprašanje vere in milosti (človek bo opravičen iz vere) in drugo. Zahtevali so skromno okrasje, liturgijo, molitev in obrede v domačem jeziku, branje Svetega pisma brez posrednikov, bili so proti celibatu, spovedi (kdor je storil greh, je odgovoren samo Bogu; med njima ni potreben noben posrednik, ki bi spovedoval in odvezoval grehe ter nalagal pokoro), zavzemali so se tudi za odpravo samostanov. Ideal cerkvenega življenja je bilo življenje po evangeliju. Luter je tako spodkopaval avtoriteto papeža in kritiziral takratno ureditev Rimskokatoliške cerkve. Reformacija je pravzaprav povzročila konec evropske cerkvene celovitosti, s tem pa je tudi Katoliška cerkev izgubila

laskavo ime »edine univerzalne politične moči Evrope« (Rotterdamski, 1991: 5). Gibanje se je kljub izobčenju Martina Lutra kot 'uradnega' začetnika reformacije in grožnjam vztrajno širilo in se predvsem v nemških deželah tudi obdržalo. Pobudniki reformacije so bili poleg Lutra še: Jean Calvin in Huldreich Zwingli v Švici, pa tudi Philipp Melanchthon in Heinrich Bullinger. Posebno vlogo med omenjenimi reformatorji je s svojo odcepitvijo od 'duhovne nadoblasti' Rima uveljavil angleški kralj Henrik VIII., ki si je obstoječo Cerkev popolnoma podredil pod svojo oblast.

Narodni jeziki

Zahteva po vsem razumljivem jeziku se je že dolgo motovila po učenih glavah, prežetih s humanizmom. To je porodilo razcvet nacionalnih prevodov Svetega pisma in kasneje tudi druge literature. Poudariti je treba, da v ozadju ni bila prvenstveno želja po znanju ali po razvoju jezikov, temveč po zveličanju duš! Vodilo je bilo pred-

vsem versko. Zahteva po branju nabožnih besedil v domačem jeziku pa je res pospešila razvoj književnosti in ljudskih jezikov, tudi slovenske.

Sprava med protestantskimi in katoliškimi knezi je bila dosežena leta 1555 v Augsburgu. Določilo Cuius regio, eius religio – kogaršnja oblast, tega religija – je bilo uzakonjeno že v Speyerju leta 1526, čeprav še ne popolnoma, in je imelo pomembne posledice tudi za ozemlje današnje Slovenije, kajti deželni knez (tj. v fevdalizmu vladar v posamezni deželi), pod katerega je spadala večina slovenskega področja, je bil katoličan.

Protestantska šola

Reformacija je po mnenju nekaterih avtorjev močno vplivala na razvoj šolstva v Evropi. Model »tristopenjskega« šolskega sistema, ki se je uveljavil v protestantskih deželah, so namreč prevzemale tudi katoliške dežele. Poleg osnovne, elementarne (primarne) šole, ki je učila brati in pisati, je uvedla še sekundarno, pripravljalo

stopnjo – gimnazijo, ki se je s tem dejanjem tako izločila iz univerze.

Protestantsko gibanje je bilo bolj praktično in ni imelo kakšnih posebnih idealov, ki bi presegali praktične zahteve, nujne predvsem za zveličanje (in včasih še za dvig kulture). Protestantska gorečnost je pozivala predvsem k branju Svetega pisma v domačem jeziku, prav tako pa naj bi se v domačem jeziku tudi molilo in opravljalo cerkvene obrede. Podlago za svoje teze so reformatorji našli v Svetem pismu. Vsak jezik naj slavi Boga in omogoča verniku neposreden stik z Bogom. Takšne misli je razvijalo več humanistov, Rotterdamski pa je prvi zapisal, naj se Biblija prevede v vse svetovne jezike. Branje mora postati večšina vsakogar – torej množice – ne le kleriških posameznikov in visoke aristokracije. Zahteva po branju Biblije v domačem jeziku se je izostrila, hkrati pa je postala odločnejša tudi zahteva, da se morajo ljudje naučiti brati. To je sprožilo potrebo in zahtevo po nekem splošnem izobraževanju v obliki ljudskih šol, tudi po izobraževanju deklet. Izobraževanje v teh osnovnih (elementarnih) šolah naj bi seveda potekalo v materinščini. Učenci so se morali učiti pisati, brati in računati, dodana pa je bila tudi verska vzgoja s petjem (petje je bilo pri protestantih reden način vzgoje) (Vidmar, 2005: 89). Bolj nadarjeni učenci so hodili v tako imenovane latinske šole (tam so se učili tudi grško), v katerih so se pripravljali za nadaljevanje učenja, za izobraževanje na univerzah. Te latinske šole so bile nekakšne predhodnice gimnazij.

Protestanti so za poučevanje uspešno izrabili tisk in izdali katekizme po metodi vprašanj in odgovorov.

Glede reformacijskega šolstva je treba poudariti še nekaj: gmotno podporo za svoje šole so reformirane Cerkve črpale predvsem iz razlastnjenih samostanov. Razlastnili pa so jih samo tam, kjer je to dovolil zemljiški gospod. To pomeni, da je lahko reformacija v polnosti zaživela samo v evropskih deželah, ki so bile nagnjene protestantizmu.

Lutrov vpliv

Luter se z vprašanjem šolstva ni podrobneje ukvarjal, a je zaradi svoje vloge v ce-

Foto: Peter Prebil

lotnem protestantskem gibanju s svojim vrednotenjem šole pomembno vplival na druge ustvarjalce. Vsekakor pa je že leta 1520 izrazil željo po reformi univerze² in nakazal, naj se vsi dečki in deklice vsaj eno uro na dan ukvarjajo z branjem Svetega pisma. Leta 1524 je napisal pismo svetnikom nemških mest in mestnim oblastem, v katerem jim je priporočal, naj ustanovljajo in vzdržujejo šole, kjer bi kasneje lahko izbrali bolj nadarjene in jih šolali za učitelje in duhovnike. V kasnejših interpelacijah (1530) je Luter predvsem opozarjal, da je treba poučevati latinsko tudi manj nadarjene učence in da mora oblast prisiliti ljudi, da pošljejo otroke v šolo (Vidmar, 2005: 45). Obračal se je tudi na starše in jih pozival, naj svoje otroke učijo pisati in brati. Nagovarjal jih je, naj doma, v družinskem krogu, skupaj molijo, berejo Sveto pismo, študirajo katekizem, pojejo. Za nadaljnjo vzgojo otroka naj bo zadolžena šola, ki naj jo vodi in nadzoruje Cerkev v sodelovanju z državo. Šola mora spadati v pristojnost države. Od učnih področij je bilo za Lutra najpomembnejše poznavanje Svetega pisma, potem učenje jezikov in zgodovine, sledili so še dialektika, telesno urjenje in glasba. Naj še omenimo, da so bili protestanti naklonjeni fizičnemu kaznovanju.

Vendar pa naj kljub zahtevam reformatorjev nemško ljudsko šolstvo ne bi doseglo kakšnega vidnejšega napredka (Vidmar, 2007: 121). Sprememba je bila predvsem v tem, da so šole postale bolj neposredno podvržene državnim, tj. posvetnim oblastem (čeprav jih je bilo še vedno veliko pod nadzorom Cerkve).

Reorganizacija univerz

Eden najpomembnejših protestantskih šolskih ideologov je bil Philipp Melancthon (1497–1560), ki je napisal šolska pravila za württemberški okraj. Ta so postala model za druge narode po Evropi, ki so bili z Nemčijo (in protestantizmom) tesneje povezani. Sam je pomagal pri reorganizaciji nemških univerz, katere podlaga sta bili ureditev univerze v Wittenbergu in šolska uredba iz leta 1528. Njegov cilj izobraževanja sta bili religioznost in človečnost. Za Slovence je bil posebno pomemben zato, ker se je pri njem šolal Adam Bohorič, šolnik in slovníčar,

Foto: Nataša Pezdir

prvi rektor in nadzornik ljubljanske stanovske šole.

Od šolskih uredb sta bili za reformacijsko šolstvo pomembnejši predvsem Melancthonova in württemberška (1559). Po württemberški uredbi naj bi bilo šolstvo urejeno stopenjsko: od nižjih ravni znanja po stopnjah do znanja, ki se zahteva za duhovniški ali kakšen drug poklic. Najnižje šole so bile tako imenovane 'nemške šole', v katerih so učili brati, pisati, verouk in cerkveno petje, in sicer ločeno za dečke in deklice. Pouk je potekal v nemščini. Poleg teh šol, ki naj bi bile tudi po vaseh in zaselkih, pa so obstajale še latinske šole, ki naj bi pripravljale učence za višje študije. Vojvoda Krištof pa je na podlagi nekdanjih samostanskih šol uvedel posodobljene samostanske šole, ki naj bi vzgajale bodoče duhovnike (Vidmar, 2007: 123). To so bile nekakšne gimnazije, ki so pripravljale učence za vstop na univerzo v Tübingenu.

Literatura in viri

- Rotterdamski, Erazem (1991): *Hvalnica norosti*. Ljubljana: Založništvo slovenske knjige.
- Vidmar, Tadej (2005): *Nastajanje novoveške stopenjske šolske strukture*. Razprave Filozofske fakultete, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Vidmar, Tadej (2007): Šola in komponente vseživljenjskega učenja pri Primožu Trubarju. *Stati inu obstati*, št. 5–6, str. 118–133.

Več o tej temi

- Bornstein, Uwe; Gutschera, Herbert; Körner, Theo idr. (1998): *Kronika krščanstva*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Gerjolj, Stanko (2009): Pedagoška razsežnost Trubarjevih katekizmov. V Edo Škulj (ur.): *Primož Trubar*. Trubarjev simpozij, Rim, 2008 (str. 261–270). Celje: Mohorjeva družba; Rim: Slovenska teološka akademija; Ljubljana: Inštitut za zgodovino Cerkev pri TF.
- Štrubelj, Zvone (2009): *Pogum besede, Primož Trubar, 500 let: 1508–2008*. Celovec: Mohorjeva založba Celovec.

Opombi

¹ V virih lahko zasledimo mnenje, da je reformacija samo podoba humanizma na cerkvenem področju. Vendar se Vidmar s tem ne strinja popolnoma. Humanizem se je namreč obračal v naturalizem, »Luter pa ostaja v srednjeveškem svetu čudežev in demonov, tuje mu je bilo naravoslovno opazovanje in razmišljanje« (Vidmar, 2005: 13 in 42).

² Luter je nasprotoval preučevanju Aristotela in drugih klasikov, zato je Rotterdamski napisal, da »kjer je lutrovstvo, tam propada znanost« (Vidmar, 2005: 43).

Uporaba pripomočkov v svetovanju odraslim

■ **Jana Mlačnik**, univ. dipl. andragoginja, mag. kadrovskega menedžmenta, deluje na področju izobraževanja odraslih. Svetuje podjetjem s področja razvoja kadrov, sodeluje pri pripravi orodij za ugotavljanje motivacije in merjenje kompetenc po metodi 360, izvaja testiranja oz. individualna svetovanja zaposlenim v podjetjih.

Svetovanje odraslim je pomembna dejavnost pri odločanju za izobraževanje in tudi v procesu izobraževanja. V svetovalnem procesu svetovalci uporabljajo različne svetovalne pripomočke, a naj bo pri tem previden. Biti mora zavezan strokovnosti, objektivnosti, pazi naj na zanesljivost in varnost uporabe, ob tem pa naj se zna prilagoditi svetovancem, da bodo rezultati zanje razumljivi in smiselni.

Odrasli, še posebej iz ranljivih ciljnih skupin, pogosto potrebujejo nasvet, informacijo ali svetovanje, ko se odločajo, kakšno izobraževanje jim ustreza, kako naj si organizirajo učenje in se učijo, da dosežejo zastavljeni cilj. Ob tem je pomembno, da imajo strokovno podporo (Vilič Klenovšek, 2018).

Svetovalna dejavnost na področju izobraževanja odraslih

Svetovalna dejavnost je ena ključnih podpornih dejavnosti v sistemu izobraževanja odraslih, ki pripomore k uresničevanju izobraževalnih ciljev odraslega. Je »manjkajoči vezni člen« v sistemu izobraževanja odraslih (Cross, 1978).

Obstajajo tri kategorije svetovalne pomoči:

- pomoč pri vključevanju v izobraževanje,
- pomoč pri organiziranju izobraževanja,
- pomoč pri učenju in izpeljavi učenja (Jelenc in Jelenc, 2003).

Čeprav je bistvo svetovalne dejavnosti »andragoško svetovalno delo«, gre za preplet treh vrst svetovanja (Freibergova, 2007):

- osebno svetovanje, ki zajema razvoj osebnosti,
- izobraževalno svetovanje, ki vključuje svetovanje za izobraževanje,
- poklicno ali karierno svetovanje, ki obsega izbiro poklica, zaposlitve, razvoj poklicne kariere.

Glavni cilj andragoškega svetovalnega dela je torej ne le uresničevanje posameznikovega poklicnega cilja, ampak tudi njegov osebni razvoj.

Na Andragoškem centru Slovenije je konec devetdesetih let 20. stoletja nastal koncept svetovalnih središč za izobraževanje odraslih. Iz projekta Informativno-svetovalna dejavnost v izobraževanju odraslih (krajše ISIO) se je ohranilo ime središča ISIO.

Andragoški delavec in svetovalci

Andragoško svetovalno delo opravljajo usposobljeni andragogi in andragoški delavci, ki izvajajo tudi dejavnosti, kot so informiranje, nasvetovanje in svetovanje (Vilič Klenovšek idr., 2011).

Svetovalci mora dobro poznati:

- procese in sodobna spoznanja o učenju odraslih ter o motivih za učenje,
- kako te motive pri odraslem odkriti, razviti in ohraniti,
- kako načrtovati izobraževanje,
- kako ovrednotiti dosežke v izobraževanju in jih povezovati z možnostmi osebnega in delovnega razvoja posameznika (Vilič Klenovšek, 2010).

Svetovanje poteka po »odprtem modelu svetovalnega dela« po C. G. Rogersu, ki zajema v osebo usmerjen svetovalni proces. Svetovanec je enakopraven partner, svetovalci ga le vodi v iskanju zanj najprimernejših rešitev oziroma odgovorov (Woolfe, 1997).

Svetovalni pripomočki oziroma orodja

Strokovni delavci v izobraževanju odraslih za celostno, kakovostno in poglobljeno svetovalno delo potrebujejo različne strokovne pripomočke. Pripomoček, ki se včasih poimenuje orodje ali instrument, pomaga doseči cilje pri opravljanju svetovalne dejavnosti.

Rezultati njihove uporabe lahko pokažejo ustrezne usmeritve v učenju, izobraževanju ali načrtovanju in razvoju kariere, odkrijejo optimalne pristope posameznika k reševanju njegovega problema, krepijo konstruktivne navade in utrjujejo motivacijo za učenje. Poleg tega prinesejo več informacij in spoznanj tudi odraslemu, ki sodeluje v svetovalnem procesu, in sicer o njegovih lastnostih, interesih, ciljnih, načinih učenja, poteh kariernega razvoja (Vilič Klenovšek idr., 2007).

Pripomoček pa ne more nadomestiti svetovalčeve vloge, saj svetovanje temelji na stiku med svetovalcem in svetovancem (Vilič Klenovšek idr., 2011).

Svetovalna dejavnost v praksi

V okviru Javnega zavoda Cene Štupar – Centra za izobraževanje Ljubljana, kjer sem zaposlena, deluje Svetovalno središče osrednjeslovenske regije, ki je eno izmed številnih središč ISIO. V letih 2016–2022 smo v zavodu izvajali projekt Svetovanje za zaposlene. Še pred tem pa s(m)o andragoški delavci svetovalno dejavnost izvajali le neformalno, nesistematično, saj smo se z vsako odraslo osebo, ki se je želela izobraževati, najprej pogovorili, jo usmerjali, informirali, ji svetovali, med izobraževanjem pa jo podpirali in motivirali. Za poglobljeno in daljše svetovanje pa je velikokrat zmanjkalo časa, saj ta dejavnost ni bila finančno ovrednotena.

Svetovalni pripomočki v praksi

Pripomočki so si različni po vsebini, obsegu, zahtevnosti uporabe, namenu in vrsti. Glede na namen jih delimo na svetovalne pripomočke za:

- načrtovanje in razvoj kariere,
- učenje učenja,
- vrednotenje znanja in spretnosti (Gladek idr., 2021).

V svetovalnem središču je več sodelavcev – svetovalcev, ki delujemo na različnih področjih in uporabljamo različne pripomočke. Sama večinoma svetujem zaposlenim in najpogosteje uporabljam pripomočke za vrednotenje oziroma analizo različnih spretnosti. Gre za različne vprašalnike oz. merske lestvice, ki jih uvrščamo med kvantitativne pripomočke:

- Motivator, interno orodje za analizo motivacije,
- Vprašalnik za vrednotenje/ugotavljanje asertivnosti,
- Pogled 360, interno orodje za analizo kompetenc po metodi 360,
- Vprašalnik za analizo čustvene inteligence,
- Vprašalnik za analizo asertivne komunikacije idr.

Poudarila bi, da uporaba pripomočkov lahko bistveno pripomore k večji učinkovitosti svetovanja. Rezultati orodja »črno na belem« kažejo določena dejstva, iz katerih izhaja svetovalec, ko vodi svetovalni proces, saj teh rezultatov svetovanec ne more kar spregledati.

Izhajajoč iz lastne svetovalne prakse ter na podlagi izmenjave izkušenj o uporabi pripomočkov med sodelavci – svetovalci – bom opisala, na kaj moramo biti pozorni pri njihovi uporabi.

Primernost in smiselnost uporabe

Svetovalec predlaga tisti pripomoček, ki je primeren za svetovanca glede na njegovo izobrazbo, socialni in zaposlitveni status, delo, ki ga opravlja, življenjsko situacijo ter cilje, ki jih želi doseči, težave, ki jih želi rešiti. Pred odločanjem za pripomoček mora biti svetovalec pozoren predvsem na težavo, ki jo rešuje skupaj s svetovancem. Te težave uporaba orodja ne bo odpravila, a bo pomagala pri osvetljevanju in/ali njenem reševanju.

Izbira pripomočka naj bo svobodna izbira svetovanca; le-ta mora v rezultatih, ki jih

bo omogočil pripomoček, videti smisel zase. Svetovanca vprašamo, ali se z njegovo uporabo strinja. Če se ne in v njegovi uporabi ne vidi smisla, ne bomo dosegli želenih učinkov.

Veljavnost in interpretacija

Svetovalec naj uporablja le tista orodja, ki so zanesljiva (v enakih okoliščinah se pridobijo enaki ali podobni rezultati) in veljavna (merijo oziroma vrednotijo res tisto, kar hočemo).

Vsak pripomoček sloni na določeni teoretični osnovi in ima določen namen. Velikokrat avtorji pripomočka poleg navodil (priročnika) načrtujejo tudi usposabljanje za njegovo pravilno rabo (Vilič Klenovšek idr., 2011). Tudi če avtorji tega ne zahtevajo, je ključno, da je svetovalec za interpretacijo rezultatov ustrezno usposobljen in je izkušen v njegovi uporabi. Predvsem mora znati rezultate ustrezno strokovno interpretirati, ob tem pa ohraniti objektivnost, komunicirati jasno in nedvoumno.

Prilagodljivost ciljnim skupinam

V prvi točki sem zapisala, da svetovalec izbere pripomoček glede na težavo, ki jo želi svetovanec odpraviti, v drugi pa, da je potrebna strokovna in objektivna interpretacija rezultatov. Ob tem se mora svetovalec zavedati, da je od njega močno odvisno, kako se bo prilagodil svetovancu, ki ga ima pred seboj, in kako mu bo znal približati rezultate. To pomeni, da mora dobro poznati potrebe svetovanca, se mu znati prilagoditi, ga skušati razumeti, se z načinom komunikacije in izborom besed vživeti v svetovančev položaj, mu osmisliti rezultate.

Zagotavljanje varnosti, tajnosti in zaupnosti rezultatov

Tisto, kar svetovance najbolj skrbi, je to, kdo bo videl njihove rezultate, za kaj bodo rezultati uporabljeni. Svetovanec mora še pred svetovanjem vedeti, kje bodo rezultati shranjeni. Dobiti mora zagotovilo, da je hramba varna in v skladu z veljavnimi zakoni.

Prav tako moramo svetovanca predhodno seznaniti, da bomo podatke obravnavali zaupno in jih uporabili le za namen svetovanja. To vprašanje postane bolj pereče, če svetovanje izvajamo za zaposlene, ki jih do-

Foto: BS

segamo preko delovne organizacije, ki želi vpogled v rezultate. V tem primeru mora organizacija sama svetovancem jasno predstaviti, kdo bo videl rezultate in s kakšnim namenom. Od njih samih mora organizacija pridobiti dovoljenje za delitev.

Zaključna misel

Svetovanje ni nikoli enoznačen in predvidljiv proces, saj nas tudi po letih prakse svetovanci vedno znova presenečajo, skupaj z njimi se spreminjamo in razvijamo. Prav tako je s pripomočki. Svetovalci moramo težiti k strokovnosti, objektivnosti, zanesljivosti, varni uporabi za svetovance, a se po drugi strani približati svetovancem, se jim prilagoditi, da bodo rezultati pripomočkov zanje razumljivi in uporabni. ◀

Literatura in viri

- Cross, Patricia K. (1978): *The Missing Link: connecting adult learners to learning resources*. New York: The College Board.
- Freibergova, Z. (2007): »Guidance for Adults«. V Hartel, P. idr. (ur.). *Lifelong Guidance for Lifelong Learning*. Graz, Krakow: Styrian Association for Education and Economics, Graz and Jagiellonian University in Krakow.
- Gladek, Nevenka Alja; Boštjančič, Eva; Dobrovoljc, Andreja idr. (2021): *Svetovalni proces in svetovalni pripomočki v izobraževanju odraslih s poudarkom na svetovanju za zaposlene*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Jelenc Krašovec, Sabina; Jelenc, Zoran (2003): *Andragoško svetovalno delo*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko in andragogiko.
- Vilič Klenovšek, Tanja (2010): Usposabljanje svetovalcev v svetovalnih središčih za izobraževanje odraslih. *Andragoška spoznanja*, 16, št. 3, str. 72–81.
- Vilič Klenovšek, Tanja (2018): Andragoško svetovalno delo med teorijo, izobraževalno politiko in prakso. *Andragoška spoznanja*, 24, št. 2, str. 77–87.
- Vilič Klenovšek, Tanja; Knaflič, Livija; Perme, Ema (2007): Svetovanje in svetovalni pripomočki v izobraževanju odraslih. V Tanja Vilič Klenovšek (ur.): *Svetovalni pripomočki v izobraževanju odraslih* (str. 9–20). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Vilič Klenovšek, Tanja; Rupert, Jerca; Jelenc Krašovec, Sabina (2011): *Svetovalna dejavnost v izobraževanju odraslih*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Woolfe, Ray (1997): Present Position and Future Prospects. V Stephen Palmer, Gladeana McMahon (ur.): *Handbook of Counselling*, 2nd Edition (str. 3–21). London, New York: Routledge.

Spodbujanje radovednosti pri učencih

■ **Bojana Dimc**, prof. razrednega pouka na OŠ Jurija Dalmatina Krško.

V vseh svojih letih poučevanja v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju sem se srečala z veliko spremembami in novostmi. Danes je teh sprememb in novosti še več in današnji način dela narekuje nove pristope ter metode. Kako usposobiti otroke/učence, da bodo sposobni delovati v spreminjajoči se družbi?

Učitelj naj bi bil le usmerjevalec in koordinator, odprt in fleksibilen. Spretno naj bi krmaril in znal poiskati vse tiste vzvode, ki so potrebni za vsestranski razvoj in napredek posameznika. Želela sem prižgati in prepoznati tisto iskrico, ki loči nemirnega otroka od radovedno nadarjenega. Z aktivnimi oblikami in metodami dela ter medpredmetnimi povezavami smo razvijali nadgradnjo dela pri pouku in izven njega, vključujoč individualizacijo in diferenciacijo. Upali smo si stopiti malo čez rob. Našli smo nešteto priložnosti za obogatitev pro-

grama, osvežili spretnosti in sposobnost učenja. Razvijali in krepili smo bralno-zapisovalno ter pripovedovalno zmožnost, si upali dvigniti raven ustvarjalnega mišljenja, predvsem pa smo okrepili radovednost in osebnostno rast pri tretješolcih.

Meja med zelo uspešnim in nadarjenim učencem

Ni nujno, da je zelo uspešen učenec tudi nadarjen. Prav tako ni vsak nadarjen učenec tudi uspešen. Že res, da se ukvarjamo

z vsemi koraki prepoznavanja nadarjenih, ampak ti so lahko prisotni že tukaj in zdaj. Kako naj jih prepoznam in usmerjam, da jim ne naredim krivice?

Poleg vseh aktivnih in neaktivnih oblik dela pri pouku vpletam še različne naloge in namige za radovedne ter primere diferenciacije, s katero želim spodbuditi razvoj in dvig radovednosti ter ustvarjalnosti. Dejavnosti in vsebine poskušam spretno prilagoditi posameznikom. Kot zelo učinkovita sta se izkazala sodelovalno učenje in delo v dvojicah. Prepustimo se torej toku in pojdemo naproti tistim, ki si želijo odkrivati nove poti, nova znanja in spoznanja, kajti ti so naša prihodnost; zanje smo si vedno vzeli premalo časa in ne nazadnje vložili vanje tudi manj denarja.

Radovedni otroci

Radovednost je nekaj najbolj človeškega, kar nosimo v sebi. Je nekaj, kar lahko naredi stvari nekoliko drugače – po svoje. Je nekaj več. Je vedoželjnost, da bi naredili korak naprej. Samostojni otroci so največkrat zelo radovedni, zanimajo se za stvari in svet okoli sebe. To je njihova naravna motivacija za učenje. Kadar dobijo vpogled v stvar, ki jih zanima, ali kadar nekaj spoznajo in razumejo, čutijo močno notranje zadovoljstvo. Pri učenju si sami postavljajo cilje. So iznajdljivi in originalni in radi se učijo najrazličnejših veščin. Ti otroci radi prevzamejo odgovornost in spontano težijo k temu, da razvijajo svoj notranji potencial.

V nadaljevanju bom predstavila, kako sem želela in želim razvijati potenciale pri učencih, ki jih letos poučujem, pri tretješolcih. V prvem triletnem obdobju je v učencih prisotna notranja motivacija. Učitelj mora znati poiskati 'ustrezen gumb' in pri učencih prepoznati ter razvijati vse tiste skrite in odkrite potenciale. Ti se lahko potuhnejo

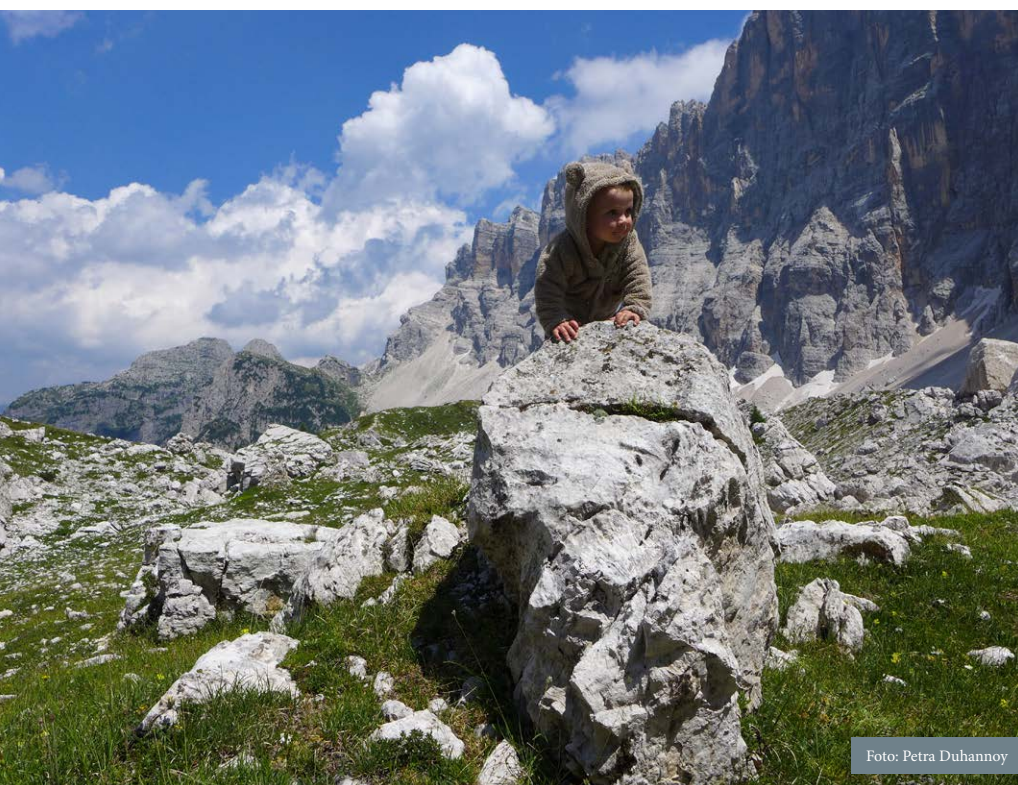

Foto: Petra Duhannoy

ali pa jih razvijamo in krepimo. Otrokom moramo pustiti, da poletijo ali pa stopijo malo čez rob. Ni nujno, da bodo prepoznani kot nadarjeni, ne bomo pa rekli, da jim nismo ponudili priložnosti.

Učenci imajo svoj osebni dnevnik. Vanj zapisujemo ključne dogodke, ki so se zgodili posameznikom. Spremljajo svoj napredek. Učencem sem ponudila širok nabor nalog tako med poukom kot tudi v času interesnih dejavnosti ali pa le v podaljšanem bivanju. Brez prisile.

Branje pravljic

Otroci potrebujejo pravljice. Pripovedovanje in poslušanje le-teh je ena izmed najlepših iger, ki jo igrajo otroci in odrasli. To je igra, ki ne potrebuje ne prostora ne igrača. Igramo jo z besedami, domišljijo, s podobami in čustvi. Igramo se s stvarmi, ki jih poznamo, in s tistimi, ki so nam neznane. Dovolj je, da izrečemo misel, in misel se uresniči. Odrasli in otroci se počutijo osvobojeni, najdrznejše zamisli se lahko uresničijo. In če znamo potrskati, se nam odpro vrata v neskončni svet (Rodari, 1979: 5, 6).

Uprizoritev dramskega prizora

Glasbena pravljica Rokavička (po ruski pravljici priredila Olga Denac). Najprej sem učencem predstavila besedilo. Sledilo je interpretativno branje z izmeničnim branjem vlog. Nato je sledilo urejanje vtisov, izražanje doživetosti, razvijanje domišljije. Učencem sem namignila, da bi lahko besedilo uprizorili. Spodbudila sem jih k razmišljanju, kako uresničiti cilj. Postavili smo merila glede govorjenja, gibanja, telesne govorice in obrazne mimike ter vživljanja v različne vloge. Učence sem razdelila v naključno oblikovane skupine. Znotraj skupine so si sami razdelili vloge. Sledilo je samostojno delo. Učenci so si pripravili ustrezne rekvizite. Po končanem delu so se skupine predstavile. S svojim delom so bili zadovoljni. Med pripravo sem zasledila povezanost v skupini, sodelovanje, dopolnjevanje, izmenjavo mnenj, ustvarjalnost. Vsaka skupina je na svoj način pripravila zaključek pravljice, ki naj bi bil čim bolj slikovit. Sproščeno je prera-

sla v navdušenje po še več. Na svoje nastope smo povabili učence iz drugih oddelkov in jim pokazali, kaj smo se naučili. Predstavo smo nadgradili z glasbenimi vložki in se predstavili staršem.

Motivatorji branja

Tisti, ki menijo, da so dobri bralci, prav radi sodelujejo in glasno berejo. Pri tem jih spodbujam in jim dam priložnost, da glasno berejo umetnostna in neumetnostna besedila. To je videti tako, da tisti, ki želijo, berejo sošolcem ali pa mlajšim učencem. Izbor gradiv prepustim učencem ali pa jim pomagam pri tem. Na takšen način nevsiljivo spodbujam h glasnemu branju in premagovanju treme pred nastopanjem. Odziv je bil izjemen in nekateri poslušalci so se želeli še sami preizkusiti v tej vlogi. Literarno področje se je izkazalo kot zelo učinkovito in dobrodošlo pri poeziji, kjer lahko otrok še posebej izkaže občutek za besedne igre, rime, ritem in harmonijo besed. Razvijanje bralne in pripovedovalne zmožnosti smo razširili in prebirali poezijo. Učencem sem najprej ponudila širok nabor gradiva iz zbirke otroških pesmi. Tiste, ki so otrokom blizu in za katere vem, da jih imajo radi. Pogosto so lahkotne za branje, kratke pesmi z rimami in bogate z ilustracijami. Zlasti te pogosto vzamejo v roke. Knjige so v učilnici na voljo, in to kadarkoli. Bralno-zapisovalne zmožnosti pa smo razvijali kot narobe pesem, iskali rime, uganke v sliki in besedi. Otroška domišljija preprosto ne pozna meja. Prišel je dan, ko so začele prihajati knjige z otroškimi pesmicami od doma. Vsak dan jih je bilo več. Učenci so jih pregledovali in jih prebirali. Sledil je zapis izbranih pesmi po spominu. Na koncu smo zamenjali zapisane pesmi in jih primerjali z izvornim zapisom.

Delo s poskusi kot interesna dejavnost

Učence sem usmerjala v razvijanje ustvarjalnega mišljenja, v uvajanje v znanost, osnove terenskega dela, raziskovanje in spoznavanje metod raziskovalnega dela. Nekaj učencev sem tako zelo navdušila, da so se udeležili tekmovanja v znanju naravoslovja Kresnička. Izmed šestih prijavljenih tekmovalcev so štirje učenci prejeli

bronasto priznanje. Sicer pa so se na ravni šole tekmovanja udeležili tudi učenci iz druge in tretje triade. V naši sredini pa imamo tretješolca, ki je navdušen naravoslovec. Izhaja iz spodbudnega domačega okolja, ki ga pri razvoju podpira in razume. Večkrat nas preseneti in popestri pouk s kakšnim prispevkom iz živalskega in rastlinskega sveta. Neizmerno je srečen, ko opazuje radovednost sošolcev.

Dodatni pouk

Pri dodatnem pouku se pripravljamo na matematično tekmovanje Kengurujček. Iščemo poti za razvijanje različnih strategij reševanja nalog. Krepimo razvoj logičnega mišljenja, hitrost, natančnost, spomin, natančnost opazovanja, hitrega razumevanja vzročno-posledičnih odnosov, dobro sklepanje, razumevanje bistva in ne nazadnje branje ter razumevanje prebranih nalog, pa tudi malce tekmovalnosti.

Radovedna škatla – kaj je to?

Že ime pove, da je v škatli nekaj, kar buri radovednost. Je škatla, v katero učenci odložijo zapisane ideje, namige, kaj bi želeli izvedeti ali početi. Zapišejo vprašanja za učitelja, za odraslo osebo. To so lahko le vprašanja, ki se nanašajo na učno snov, vprašanja za sošolce, pesem, uganke, predlogi ... karkoli. O namenu in primernosti vsebine, ki sodi v Radovedno škatlo, smo se dogovorili ter postavili meje in merila. Lahko je le zapis lepe misli. Največkrat pokukamo v škatlo pred poukom, vsaj trikrat na teden. Na takšen način premišljujemo o lastnem delu in učenju. Poznamo pa tudi križanke, rebuse, zanke, uganke, zavozlanke, besedne igre ...

Naše smernice za naprej

Naše smernice za naprej: samostojnost, razvoj samopodobe, znanje, spretnosti, večšine, povezovanje, spodbuda, samonadzor, točnost, iznajdljivost, socializacija, socialni čut, sprostitiv, organiziranost, pospravljanje, skrb, poslušanje, druženje, veselje in smeh.

Si mar želimo še česa več?

Literatura

- Rodari, Gianni (1979): *Pravljice za igro*. Ljubljana: Univerzum.

Cilji, pravila in pričakovanja v učilnici

■ **Urška Vidmar**, prof. razrednega pouka, je učiteljica angleščine na razredni stopnji na OŠ Komenda Moste.

Na podlagi razrednih pravil poleg učnih ciljev učenci dosegajo tudi druge cilje, ki so v posameznikovem življenju še kako pomembni. Kadar učiteljica, učenci in starši sledimo istim ciljem in razvijemo spoštljiv medsebojni odnos, je uspeh zagotovljen.

Sem učiteljica razrednega pouka s petindvajsetletnimi izkušnjami v poučevanju. Ob začetku šolskega leta imam pričakovanja do sebe, učencev, staršev, vodstva, kolegov. Vendar beseda pričakovanja največkrat označuje dejanja, ki jih pričakujemo od drugih oseb, in nas odvrta od tega, da bi se zazrli vase in ugotovili, zakaj se niso uresničila. Neuresničena pričakovanja nas lahko pahnejo v slabo voljo, nezadovoljstvo in nas na tak način oddaljujejo od cilja. Zato pričakovanja rajši zamenjajmo za cilje in želje, ker nas ti usmerjajo vase in v razmislek, v kolikšni meri smo jih dosegli in kaj še lahko naredimo, da jih dosežemo v celoti. Pričakovanja nas ločujejo, prevzem odgovornosti in iskanje rešitev pa povezujeta (Rebula, 2014).

V nadaljevanju bom opisala cilje, ki jih želim med šolskim letom doseči pri svojih učencih poleg ciljev predmeta, ki ga poučujem. Pravzaprav so zbrani v razrednih pravilih. Ob vsakem pravilu oziroma cilju bom pripisala, kako kot učiteljica pripomorem k doseganju teh ciljev, kakšna je vloga učenca pri tem in kako lahko starši pomagajo, da jih njihov otrok lažje doseže.

Cilji, ki jih dosegamo z upoštevanjem šolskih pravil

V prvih urah pouka skupaj z učenci oblikujemo razredna pravila in se o njih pogovarjamo. Na podlagi vseh teh pogovorov se oblikujejo pravila, ki so pravzaprav vedno enaka in so osnova za dobro komunikacijo in dobre odnose. Učenci se počutijo varno, kadar imajo jasne meje. Poglejmo ta pravila.

Točno prihajaj k pouku

V uvodu učne ure učence povabim, da vstanejo, se umirijo, nato se pozdravimo. Učenci na začetku pouka radi delijo svoja doživlja iz preteklega dne ali kakšno pomembno informacijo. Sledi motivacija za delo ali pa ponovitev učne snovi. Vse to učenci, ki zamujajo k pouku, preskočijo. Prav gotovo je potem pripravljenost za delo manjša, počutje ob tem, da so zamudili, pa slabo.

Kadar učenci sami prihajajo v šolo, je pomembno, da od doma odidejo pravi čas in si vse za šolo pripravijo že dan prej.

Če učenca v šolo pripeljejo starši, je glavna skrb za točen prihod njihova. Jutranje hitenje, priganjanje in slaba volja vplivajo na počutje otroka in ta potem potrebuje nekaj časa, da se lahko umiri in začne spremljati pouk.

Prinašaj šolske potrebščine po urniku

V šoli učence navajam, da med odmorom pred uro skrbno pripravijo šolske potrebščine za predmet in jih zložijo na rob mize. Učencem tudi sporočim, kdaj naj zvezke oddajo v morebiten pregled ali pa jih zložijo nazaj v torbo. V razredu namestim tudi škatlo za izgubljene predmete, kjer jih lahko najdejo, če so jih pozabili ali izgubili. Ko delim sporočila ali obvestila, preverim, ali so res skrbno spravljena v mapi, nalepljena oziroma napisana v beležki. Starejši kot so učenci, manj nadzora je potrebna. Mogoče je potreben le še pri posameznikih.

Učenci naj prejšnji dan pripravijo šolske potrebščine po urniku, da ne nosijo nepo-

trebnih stvari in s tem povečajo teže šolske torbe. V torbi pa so vsak dan urejena peresnica, mapa za sporočila staršem ali beležka za pisanje obvestil in sporočil. Če učenec skrbno ravna s svojimi potrebščinami, se te ne bodo uničile in izgubile. Če mu potrebščina pade na tla, naj jo takoj pobere. Če si od koga izposodi kakšno potrebščino, naj jo še isti dan vrne.

Starši naj pred začetkom šolskega leta skupaj s prvošolcem podpišejo prav vse šolske potrebščine, tudi posamezne barvice, saj sicer med izgubljenimi predmeti pogosto ne prepoznajo več svojih. Starši so tisti, ki na začetku šolanja pomagajo pri pripravi šolske torbe. Otroci naj pri tem sodelujejo. Takoj ko starši ugotovijo, da so učenci sposobni nalogo opraviti sami, naj mu jo pustijo in samo še preverijo, ali je naloga dobro opravljena. Starši naj mapo redno pregledujejo in preberejo sporočila ter se z otroki pogovarjajo o tem, kaj je naročila učiteljica.

Poslušaj in z dvigom roke nakaži, da želiš besedo

Pravilo v šoli je, da osebo, ki govori, poslušamo. Če učenec skače v besedo, mu z dvignjeno roko pokažem, da velja pravilo dvigovanja rok. Pohvalim pa otroke, ki dosledno upoštevajo to pravilo in so lahko zgled drugim.

Učencem je lažje upoštevati to pravilo, če so na vljudno komuniciranje navajeni že od doma in jim za pozornost ni treba skakati v besedo ali si jo priboriti na kakšen drug neprimeren način.

Sodeluj pri pouku in se trudi po svojih najboljših močeh

Želim, da učenci zbrano sledijo pouku in sodelujejo. Da jim to olajšam, poskrbim za ustrezno motivacijo, menjavo aktivnosti pri pouku, tako da vzdržujem delovno

vzdušje in zanimanje. V pouk vključujem gibanje, sodelovalno učenje, igro in elemente presenečenja. Pri delu so deležni povratne informacije o opravljeni nalogi in navodil za nadaljnje delo. Učenci, ki hitreje zaključijo z delom, si lahko izberejo dodatno nalogo.

Učence navajam, da dvignejo roko, če potrebujejo pomoč, in jih nato usmerjam k delu z dodatno razlago ali navodili. Ko že znajo brati, jih opozarjam na pozorno branje navodil, saj je od tega mnogokrat odvisno, kako uspešno bo naloga opravljena. Pri skupinskih oblikah dela si razdelijo vloge tako, da vsi sodelujejo in si pri težavah priskočijo na pomoč.

Če se starši zanimajo za šolsko delo in skupaj z otrokom pregledajo, kaj se je učil v šoli, mu s tem sporočajo, da je šolsko delo pomembno, in ga hkrati navajajo na učenje in ponavljanje snovi. Večkrat naj ga povprašajo, kako se v razredu počuti, koliko sodeluje in kako mu gre pri upoštevanju šolskih pravil.

Pospravi za seboj

Pospravljanje za seboj je na dnevnem redu tako doma kot v šoli in je večna težava pri večini učencev. Učitelj lahko pomaga tako, da je učencem sam dober zgled urejenega delovnega okolja, da dobro organizira pomoč in zadolžitve, povezane z urejanjem učilnice. Tako učenci začutijo, da je vloga pomembna in da je prav, da jo učenec, ki je za to zadolžen v določenem tednu, tudi dobro opravi. Pohvale prav gotovo pripomorejo k večjemu trudu in zadovoljstvu po opravljeni nalogi. Ko pa se zgodi, da papirčki in ostali predmeti, ki včasih ležijo po učilnici, niso od nikogar, vedno deluje navodilo, da vsak učenec pospravi tri predmete v učilnici in se nato usede na svoj prostor.

V pomoč so vsekakor dobre delovne navade od doma, še posebej organiziranje delovnega prostora za pisanje domačih nalog ali učenje. Učenci naj naloge pišejo sami. Starši pa naj le preverijo, ali je narejena.

Bodi dober prijatelj

Dobri medsebojni odnosi med sošolci in sošolkami so ključnega pomena za dobro počutje in uspešno delo otrok v šoli. Učitelj lahko pripomore k oblikovanju dobre

ga vzdušja, tako da je sam dober zgled. V pomoč je lahko tudi branje knjig na temo prijateljstva v razredu, pogovor o lastnostih dobrega prijatelja, opazovanje interakcij med učenci med poukom in odmori, sprotno reševanje konfliktov s pogovori o tem, kaj se je zgodilo, kako so se udeleženci počutili in kako bi lahko v prihodnje preprečili, da bi prišlo do spora. Pri reševanju konfliktov je koristno tudi igranje vlog. Socialne veščine pa učenci razvijajo tudi pri igranju socialnih iger, skupinskem delu, delu v parih in prosti igri med odmori.

Učenci se socialnih veščin lahko učijo le v interakciji z drugimi, in to na podlagi dobrih in slabih izkušenj. Dobro je, če poskušajo sami rešiti težave, ki jih imajo med sabo, tako da so vsi udeleženci zadovoljni. Prehitro tožarjenje jim ne prinese ugleda pri drugih učencih.

Starši lahko veliko pripomorejo, če se v odnose, ki jih imajo otroci z vrstniki ali sorojenci, ne vmešavajo prehitro in poskušajo reševati težave namesto njih. Na tak način jim odvzamejo možnost, da se izurijo v tem, in jim tako sporočajo, da sami niso kos nalogi. Največ pa jim pomagajo

s svojim zgledom spoštljivega in prijaznega odnosa do drugih ljudi. Pomagajo tudi pravila vedenja in jasne posledice, ki sledijo neupoštevanju, učenje pogajalskih spretnosti in sklepanja kompromisov ter izogibanje pristranskosti (Pantley, 2001).

Zaključek

Verjamem, da so cilji in želje, ki jih imajo starši za svoje otroke, skoraj povsem enaki ciljem, ki jih za učence postavi učitelj, zato je smiselno, da starši in učitelji delujejo z roko v roki. Prav je, da vse tri strani prisluhnejo druga drugi, si pomagajo ter svetujejo. Na tak način bodo zastavljeni cilji doseženi hitreje, zadovoljstvo pa toliko večje, tako na strani učitelja kot učenca in staršev. Verjamem, da s pravili otroke vzgajamo v samostojne, odgovorne in spoštljive ljudi, ki se bodo dobro vključili v družbo in imeli dobro samopodobo.

Literatura

- Pantley, Elizabeth (2001): *ABC odlične vzgoje: zakladnica nasvetov za starše*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Rebula, Alenka (2014): *Naša pričakovanja nas oddaljujejo od cilja*. Pridobljeno 20. 7. 2023 s spletne strani: <https://sensa.metropolitan.si/osebna-rast/v-pricakovanju-deluje-nehvaleznost/>.

Foto: Nataša Pezdir

Z otroki na kmetijo

■ **Tanja Rozina**, mag. prof. predšolske vzgoje, je vzgojiteljica v Vrtcu Littija.

V 21. stoletju nas preplavlja različna tehnologija (pametni telefoni, računalniki, televizija ...), od katere so naši otroci postali odvisni. Pa je to res potrebno? Se morajo toliko zadrževati okrog tehnike? V vrtcu še nismo pozabili na naravo, ki je naš vir življenja.

V okviru svoje diplomske naloge sem z otroki obiskala tri kmetije. Vsaka izmed njih je bila nekaj posebnega in je otrokom ponudila drugačno izkušnjo. Dve kmetiji smo obiskali v domačem kraju, eno pa v bližini Škofje Loke, kjer imajo dopolnilno dejavnost (ponujajo programe za predšolske otroke).

Nosilci dejavnosti na takšni kmetiji morajo imeti ustrezno kmetijsko izobrazbo (najmanj poklicno kmetijsko izobrazbo ali opravljen preizkus znanja po programu kmetijskih poklicnih in srednjih šol s poudarkom na kmetijski dejavnosti, ki jo nosilec dejavnosti opravlja ali jo želi opravljati, ali pa pet let delovnih izkušenj na kmetiji ali v posamezni kmetijski dejavnosti in da je usposobljen za upravljanje dopolnilne dejavnosti). Obstaja tudi pravilnik (Ur. l. RS, št. 72/01) o ustrezni usposobljenosti vodičev na kmetijah (Kulovec, 2002: 14–15).

Tovrstne kmetije ponujajo možnost nekajdnevnega življenja pri njih. Imajo vnaprej pripravljen program, dejavnosti, ki jih vsak dan izvajajo. Otroci jih pri delu opazujejo in imajo možnost aktivne udeležbe.

Program, ki ga otrokom ponudijo kmetije za en dan, navadno vključuje:

- ogled domačih živali (govedo, drobnica, prašiči, perutnina, konji, pes, mačka) in
- ogled delovnih strojev.

Večdnevni program, ki ga otrokom ponudijo kmetije, pa poleg ogleda domačih živali in strojev lahko vključuje še:

- ogled čebel,
- ogled oglarske kope,
- sprehod po gozdu,
- vožnjo na traktorski prikolici,
- jahanje ponija/konja,
- izdelovanje igrač iz naravnih materialov,

- izdelovanje igrač, s katerimi so se igrali v starih časih,
- molžo krave,
- hranjenje živali,
- grabljenje listja/sena,
- spanje na seniku ...

Dejavnosti na kmetiji

Na kmetiji Podmlačan so si vrtčevski otroci prvi dan z gospodarjem ogledali hlev in domače živali (konje, prašiče, koze, ovce, kokoši, krave, teleta ...). Otroci so imeli možnost hranjenja domačih živali in božanja. Po kosilu smo izdelovali punčke iz cunj ter šli na sprehod do žage. Gospodar nam je prikazal razrez hlodov. Otroci so ga z zanimanjem opazovali pri delu. Da je že prvi dan naredil velik vtis na otroke, sem opazila naslednje jutro, ko so se pogovarjali v sobi:

»Jaz sem sanjal, da sem zjutraj vstal in traktor na servis peljal.«

»En traktor moram kupiti s kiblo. Bom nakladal, da bo veselje.«

»Ni mi bilo ravno všeč, da smo šli na kmetijo, zdaj mi je pa všeč.«

Drugi dan nas je gospodar peljal do smučišča Stari Vrh s traktorsko prikolico, ki je bila prilagojena za prevoz ljudi. Od tam smo peš nadaljevali do koč na Starem Vrh. Med potjo sem poslušala otroke, ki so se pogovarjali, in si zapisala nekaj njihovih izjav:

»A ni čudno, z obema nogama hodim, pa me samo ena boli.«

»A gremo kositi?«

»Po kravah smrdi.«

»Mmm, mmm, mmm, pokosil bom travnik!«

Po malici je sledila ježa na poniju. Otroci so se živali najprej bali, nato pa so se opogumili, in ko so videli drug drugega, skoraj vsi jahali ponija. Ker je pozno popoldne šel gospodar v hlev, smo se mu pridružili pri molži. Otroci so ga najprej opazovali, potem pa tudi sami poskusili. Zadnji dan smo si ogledali še mesenje testa. Otroci so opazovali gospodinjino pri

Foto: Petra Duhannoy

delu. Preden smo odšli, je vsak otrok dobil svoj hlebček kruha.

Nekaj dejavnosti, povezanih z naravo

Tema o kmetiji je zelo široka, daje nam veliko možnosti za izvedbo različnih dejavnosti. Sama bom v nadaljevanju predstavila štiri, ki sem jih izvedla in zapisala v svoji diplomski nalogi.

Kako iz travnika nastane njiva?

Cilji:

- otrok opazuje, kako iz travnika nastane njiva,
- otrok usvoji nove pojme (plug, brazda).

Z otroki smo šli do bližnjega travnika, kjer smo si ogledali oranje. Otroke sem povprašala: Kaj mislite, s čim kmet orje? Kaj mislite, kaj nastaja za njim? Zakaj potrebuje njivo? Kaj lahko poseje oz. posadi?

Sajenje semen

Cilji:

- otrok skuša prepoznati žito,
- otrok opazuje kalitev semena.

Otrokom sem pokazala semena. Prepoznali so koruzo in fižol, ječmen pa so zamislili za pšenico. Vsak otrok si je izbral svoj seme in ga posadil v prozoren lonček z zemljo. Vsako jutro smo z otroki opazovali kaljenje in po potrebi zalivali.

Lepljenje žita in ustvarjanje motiva

Cilji:

- otrok spozna, da lahko iz žita naredimo tudi izdelek,
- otrok razvija natančnost in vztrajnost.

Vsak otrok je dobil kartonček in različne vrste žita. Zamislil si je motiv in ga urešnil z lepljenjem žit.

Izdelava plakata

Cilji:

- otrok prepozna, kaj spada v kmečko okolje,
- otrok je vključen v komunikacijo z odraslimi in drugimi otroki.

Otroci so od doma prinesli več sličic na temo kmetija. Skupaj smo se o njih pogovarjali in jih sproti lepili na velik šeslesamer. Ugotovila sem, da so se o obravnavani temi veliko naučili.

Nove izkušnje

Kmetija nudi otrokom veliko izkušenj. Kot piše D. Krnel, je dobro imeti z gospodarjem prijateljske odnose, saj kmetija nudi veliko novih vprašanj (Kroflič idr., 2001: 161). Vloga odraslega je, da poda konkretna navodila, otroke spodbuja k razmišljanju in sklepanju, jih opozarja in jim pomaga pri natančnih opravilih, spremlja delo otrok in jim daje povratne informacije. Vloga otroka pa je ta, da pozorno spremlja podana navodila, dejavnost izvaja po navodilih, upošteva opozorila in navodila, opazuje, opisuje potek, rezultate eksperimentalnega dela, sklepa in ugotavlja (Katalinič idr., 2007: 30). Menim, da moramo izkoristiti možnosti, ki nam jih ponujata bližnja in daljna okolica. Poskrbimo, da bodo otroci čim več na svežem zraku v naravi. To je dobro za njihov um in zdravje. ◀

Literatura

- Katalinič, Dane; Tratnjek, Lidija; Anželj, Borut (2007): *Sejemo, sadimo in raziskujemo že v vrtcu*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Kroflič, Robi; Marjanovič Umek, Ljubica; Videmšek, Mateja idr. (2001): *Otrok v vrtcu: priročnik h kurikulu za vrtnice*. Maribor: Obzorja.
- Kulovec, Milena (2002): *Dopolnilne dejavnosti na kmetiji*. Ljubljana: Kmečki glas.

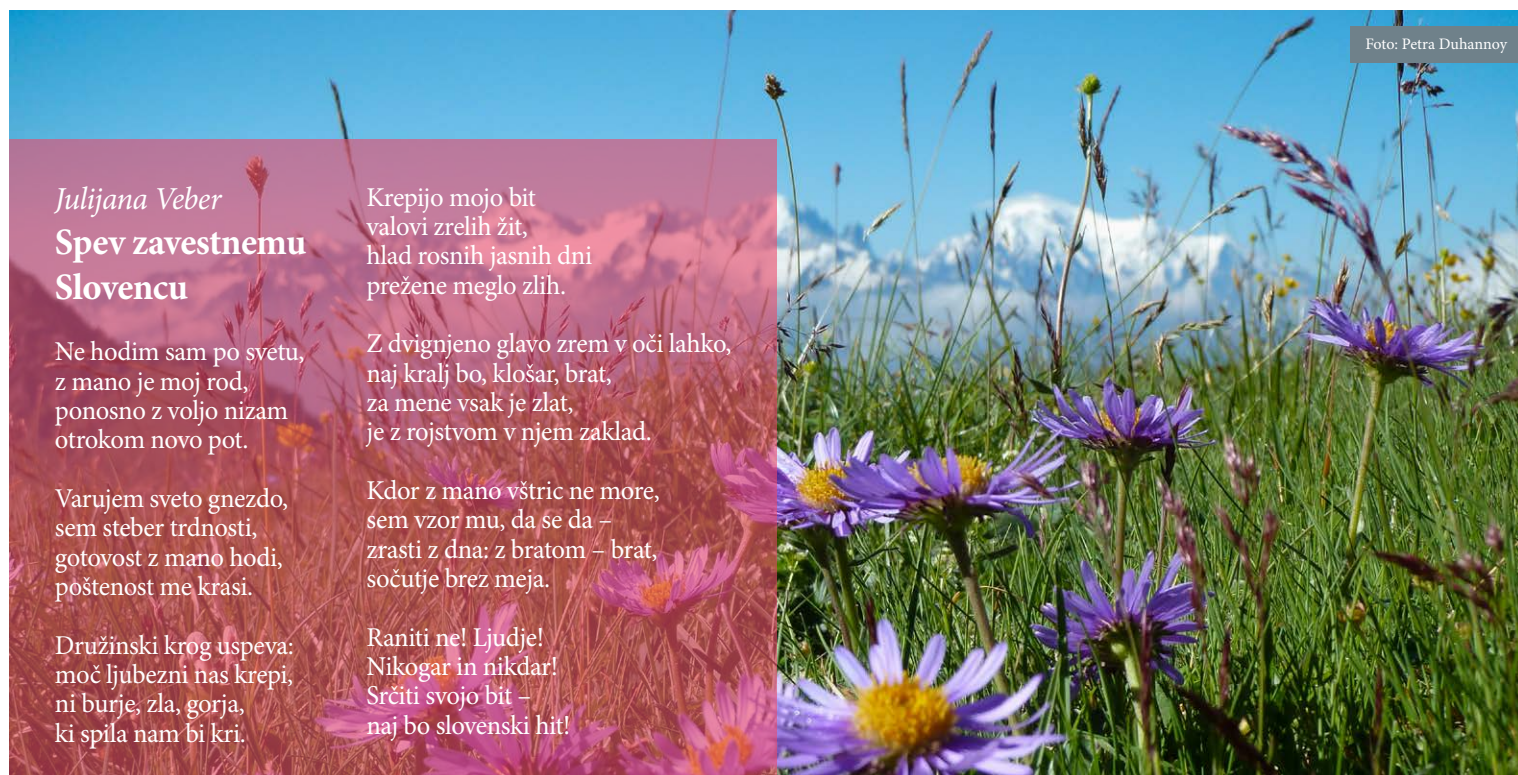

Foto: Petra Duhannoy

Julijana Veber

Spev zavestnemu Slovincu

Ne hodim sam po svetu,
z mano je moj rod,
ponosno z voljo nizam
otrokom novo pot.

Varujem sveto gnezdo,
sem steber trdnosti,
gotovost z mano hodi,
poštenost me krasi.

Družinski krog uspeva:
moč ljubezni nas krepi,
ni burje, zla, gorja,
ki spila nam bi kri.

Krepijo mojo bit
valovi zrelih žit,
hlad rosnih jasnih dni
prežene meglo zlih.

Z dvignjeno glavo zrem v oči lahko,
naj kralj bo, klošar, brat,
za mene vsak je zlat,
je z rojstvom v njem zaklad.

Kdor z mano vštric ne more,
sem vzor mu, da se da –
zrasti z dna: z bratom – brat,
sočutje brez meja.

Raniti ne! Ljudje!
Nikogar in nikdar!
Srčiti svojo bit –
naj bo slovenski hit!

Pomen otroške risbe

Razvoj otroške risbe, kako jo uporabimo in kakšni so naši odzivi nanjo

■ **Tina Jeras**, dipl. vzgojiteljica predšolskih otrok, je vzgojiteljica v *Vrtcu Ciciban*.

V članku bom opisala otrokov razvoj razumevanja risbe in simbolov ter razvoj in uporabo otroških risb. Zelo pomembno pa je, kako se odzovemo na otroške risbe.

Da lahko spremljamo otrokov razvoj risb, si moramo postaviti tri glavna vprašanja: Kdaj otroci razumejo, kaj risbe predstavljajo? Kaj določa otrokovo razumevanje risb in njihov pomen? Kaj to pomeni za vsakodnevno srečevanje s simboli in risbami? (Žlebnik, 1963)

Razumevanje simbolov in risbe

Kaj je torej risba? To je simbol. Simboli pa imajo dve značilnosti. So nekakšne oblike in podobe na papirju in imajo točno določen pomen. Ta določa podobnost. To so risbe z dejanskim predmetom, namenom, so to, kar je oseba želela narisati, hkrati pa so odraz védenja, tega, kar oseba ve o svetu.

Dojenčki ali malčki razumejo slikovni material veliko prej, kot lahko sami kaj narišejo. Devetmesečni dojenčki imajo včasih težave z razlikovanjem predmetov in njihovimi realističnimi fotografijami, in sicer zaradi nepopolnega razumeva-

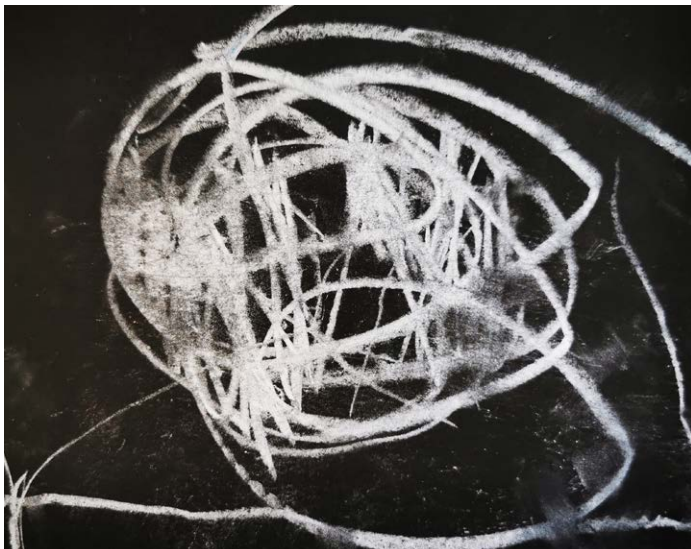
nja simbolov in razmerij. V starosti od petnajst do devetnajst mesecev se malčki naučijo, da fotografija ni predmet. Takrat začnejo kazati na fotografijo. Nekje pri osemnajstih mesecih pa razumejo, da je to risba in ne resničen predmet. Šele takrat otroci začnejo razumeti poimenovanje stvari na risbi (Pogačnik - Toličič idr., 1986).

Razvoj risbe

Že otroci preferirajo risbe, ki so bolj realistično prikazane. Ravno zato je pri ilustracijah ali knjigah, aplikacijah in predmetih pomembno, da otroci razumejo, kaj predstavlja slika. S tem prispevajo k razumeva-

nju zgodbe, jo celo obogatijo in se naučijo, kako lahko slikovno nekaj predstavimo. Za otroke je risba tudi motivacija.

Začetni razvoj otrokove risbe je simbolno izražanje. Ko otroci izgovorijo prve besede, začnejo tudi risati, približno med dvanajstim in petnajstim mesecem. V starosti od enega do treh let so otroci v fazi ččkkanja, kar imenujemo tudi naključni realizem. Od tretjega do šestega leta je predshematska stopnja, kar imenujemo neuspeli ali intelektualni realizem. Otroci od šestega do devetega leta pa so v shematski stopnji, kar razumemo kot vizualni realizem (Pogačnik - Toličič idr., 1986). Vrnimo se na začetek – ččkkanje. To so nenamerni gibi, ki so odvisni od grobe in fine motorike in skladnosti gibov roke, dlani in zapestja. Malček je usmerjen na sled, ki jo pušča pisalo. Prve ččke so okorne in neuskklajene. Od dveh let naprej so bolj zavite, okrogle, spiralaste. Malček riše črte proti sebi in od sebe. Pri naključnem realizmu malčki opazijo podobnost med tem, kar so narisali, in de-

Risba s kredo na črni podlagi (Pika Tičar - starost, 2 leti in 3 mesece). Foto: arhiv Tine Jeras

Risba s črno voščenko na beli podlagi (Lori Gradišek - starost 1 leto 9 mesecev). Foto: arhiv Tine Jeras

janskimi predmeti. Interpretacija risbe pa na začetku risanja še ni znana. O simbolni stopnji risanja govorimo takrat, ko malček nariše in prepozna obliko. To pa ga počasi pripelje do simbolnega risanja. Šele med drugim letom in pol ter tretjim letom in pol malčki ugotovijo, da imajo njihove narisane linije pomen (Pogačnik - Toličič idr., 1986).

Nadaljujemo s predshematsko stopnjo, ki je imenovana tudi neuspeli realizem. Ta se pojavi med tretjim in četrtem letom starosti. Takrat odrasli risbe že lažje prepoznamo. Otrokovne sheme so grobe in preproste. Težave imajo pri motoriki, razporeditvi in prostorom v sliki. Sledi intelektualni realizem, ki je obdobje med tretjim in šestim letom starosti. Otrok riše vedno več podrobnosti. Poskuša dodati vse, kar ve, ne samo tisto, kar vidi in opazi. Predmeti na risbi prosto lebdi, risba pa lahko vsebuje več perspektiv (Pogačnik - Toličič idr., 1986).

Shematska stopnja ali vizualni realizem se pokaže med šestim in devetim letom starosti. Otroci pogosto narišejo osnovno linijo, na katero postavljajo druge predmete. Osnovna linija je lahko zgornja 'črta' (kot nebo) ali pa spodnja 'črta' (kot travnik). Opazi se že dogajanje na risbi in ustvarjanje globine z več črtami (Pogačnik - Toličič idr., 1986).

Od devetega leta dalje lahko govorimo o realističnem risanju. Takrat so predmeti zelo podobni resničnim predmetom, otroci že znajo prikazati globino in so kritični do svojih del.

Malčki oz. predšolski otroci ne uporabljajo jasnih barv, medtem ko štiriletniki barve že začnejo uporabljati z namenom. Od šestega leta starosti dalje pa otroci barve že uporabljajo bolj realistično.

Posebna tema pri risanju je človeška figura. Okoli drugega leta starosti otroci na ključno rišejo linije, a vseeno se prepozna podobnost. Med tretjim in četrtem letom otroci že začnejo risati glavonožce, torej krog z obraznimi podrobnostmi, noge in roke iz glave in brez trupa. Nadaljuje se prehodna oblika, ki ji dodajo daljše noge, nakazan je trup, včasih pa narišejo tudi popek. Med petim in šestim letom se trup loči od glave, otroci pa dodajo vse več podrobnosti. Temu pravimo konvencionalna človeška figura (Kovačev, 1997).

Držanje pisala

Zelo pomembno je, kako otroci držijo pisala. V zadnjih letih vse vzgojiteljice opažamo, da otroci ne znajo pravilno držati pisal. Zato je zelo pomembno, da otroke na to spomnimo vsakokrat, ko imajo v rokah kakršnokoli pisalo. Pri enoletnikih se vidi močan oprijem, pri triletnikih in štiriletnikih pa je opaziti oprijem s pestjo. Od treh let in pol pa do četrtega leta se vidi statični triprstni oprijem, po četrtem letu pa dinamični triprstni oprijem.

Uporaba risbe

Otroške risbe lahko uporabimo kot osnovo za pogovor, npr. pogovor o družini, smrti, žalovanju. Risbo lahko uporabimo v diagnostične namene, torej za merjenje inteligentnosti, ocenjevanje osebnosti, čustvenega nelagodja (Trstenjak, 1996). Pri merjenju inteligentnosti gledamo razčlenitev števila narisanih delov telesa, podrobnosti na telesu, povezanost med njimi, točkovni sistem in psihično zrelost. Proučujemo, kateri spol so najprej narisali, velikost, gibanje, izpuščanje delov. Tu ni točkovnega sistema. Na risbi pa opazujemo tudi, kako otrok nariše družino, kje je otrok narisani ter podrobnosti, npr. ali se držijo za roke, kdo je največji, izraz na obrazu. Tu uporabljamo točkovni sistem (Trstenjak, 1996). Risbo kot izhodišče za pogovor lahko uporabimo, ko potrebujemo pomoč pri otrokovem izražanju in razumevanju njegovih izkušenj. Seveda to ni edini način vpogleda v otrokovo situacijo. Z risanjem lahko otrok deli več informacij. V primeru travm in zlorab pa lahko risbo analiziramo samo strokovnjaki. Lahko se pogovarjamo o vsakdanjih dogodkih, kot so sprehod, obisk družine, dan v vrtcu, ali pa o pojmi, kot so čustva ali tabu teme (smrt, revščina ...). Pri risanju o tabu temah je pomembno, da se individualno pogovorimo z otrokom, vsekakor pa potrebujemo dovoljenje skrbnikov (Trstenjak, 1996).

Otroci sprva narišejo žalost in veselje, šele kasneje pa strah, jezo, presenečenje ali gnus. Čustva začnejo risati po četrtem letu starosti. Sprva le s črtami, ki so obrnjene navzgor ali navzdol. Čustva pa otroci lahko narišejo tudi drugače, npr. žalost s te-

mnimi barvami ali dežjem, veselje s svetlimi barvami, uporabo živih barv, soncem in svetlobo (Trstenjak, 1996).

Otroke lahko spodbudimo k izdelovanju igrača na osnovi otroških risb, vendar je to izvedljivo le v starejši starostni skupini otrok. Pomembno je, da jim damo tudi možnost prostega risanja z različnimi tehnikami (Trstenjak, 1996).

Naši odzivi na risbe otrok

Kako se odrasli odzovemo na risbe otrok:

- Kaj je to?
- Res je lepa.
- Kako mi je všeč.
- Priden!
- Kam jo obesiva?

Veliko več informacij o risbi bomo dobili, če otroke prosimo, naj nam pripovedujejo o risbi, o tem, kaj se na njej dogaja, kako so jo narisali in kje so dobili idejo. Otroci ob risbah uporabijo veliko domišljije in nam bodo z velikim veseljem odgovarjali na vprašanja.

Kako pa mi lahko strukturiramo odzive ob otroških risbah?

- S postavitvijo: otrokom povemo, kako so postavljeni in kje so elementi na risbi.
- S trudom: z otrokom se pogovorimo o tem, koliko truda je vložil v risbo.
- Z odzivom čustev: reflektiramo otrokova občutja o risbi («Zanima me, kaj si ti misliš o risbi?»).
- Z opisom: opišemo elemente na risbi, kako je ta nastala ...
- S pritrditvijo: če nas otrok vpraša, ali nam je risba všeč, pritrdim, če je to res.

Predlagam, da si risbo svojih otrok vedno najprej ogledate, preden izrečete misli o njej, si sami ustvarite idejo, kaj risba predstavlja, in šele nato o njej povprašate otroke.

Literatura in viri

- Kovačev, Asja Nina (1997): *Govorica barv*. Ljubljana: Prešernova družba, Vrba.
- Pogačnik - Toličič, Slavica; Vipotnik, Olga; Jernejec, Mladen (1986): *Govorica otroške risbe*. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.
- Trstenjak, Anton (1996): *Psihologija barv*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropologijo.
- Žlebnik, Leon (1963): *Psihologija otroka in mladostnika*. Del 2: *Otroštvo*. Ljubljana: DZS.

Groteskna podoba nedemokratskega oblastnika

Janez Bernik: Mandator (Rdeče v rdečem), olje na platnu, 1968

■ **Akad. Milček Komelj**, dr. znanosti, likovni kritik in pesnik, je do upokojitve leta 2011 predaval na *Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete* v Ljubljani. Je redni član umetniških razredov *Slovenske akademije znanosti in umetnosti* in redni član *Evropske akademije znanosti in umetnosti* v Salzburgu ter častni občan Novega mesta. Deset let je bil predsednik *Slovenske matice*. Njegova bibliografija obsega nad 2200 objav, od tega več kot 30 knjig in vrsto katalogov.

Figura mandatorja na Bernikovi sliki, potopljenega v razšopirjeno sedeči pozi v mogočnem tapeciranem naslanjaču, je slikarjeva 'prapodoba' sodobnega oblastnika, ki s svojim mandatorskim sedežem oblastno dominira v širnem prostoru.

Nedefinirani rožnati prostor zgoraj sicer zaokroža vodoravni pas sinje barve, vendar ta ne nakazuje otipljivega krajevnega prizorišča z nebesnim obzorjem, marveč le svetlobno dopolnjuje golo likovno ploskev. Na to obzirno kaže tudi že njena linijska, z merilnimi številkami opremljena parcelacija ob robu; na ploskovnem 'ozadju' pa lebdita še dve topografsko stilizirani podvojeni beli številki (88 in 22), zaznamek podvojene osmice razberemo tudi na rokavu figure. Komaj opazno začrtana vertikala je kot simetrala usmerjena nad mandatorjevo glavo, kot da bi šlo za tehniško projekcijo, in pojasnjuje figuralni likovni motiv kot premišljeno načrtovano vlogo in ne kot polnokrvno človeško osebnost.

Tako zasnovani prizor učinkuje s svojimi jasnimi obrisi malone kot nekakšna likovna izrezanka, a mož na sliki je kljub tipiziranosti vseeno močno izrazit. V svoji ekspresivnosti, ki jo nakazujejo ne le nemirni prsti rok, marveč zlasti srepi izraz gomoljastega obličja, ki raste iznad čvrstega belega ovratnika s kravato, je že prav groteskno potenciran. Težko določljiva otrdela mimika kaže predvsem na njegovo brezobzirnost, ki jo v nekoliko pridvignjenem liku s poudarjenima nosnicama nad vrsto režečih se zob med mesnatima ustnicama nakazuje zastrti

pogled skozi naočnike: kot nekakšen trak pa ga nadaljuje še linija, vpeta v svetlejšo rdečkasto potezo, ki se pne nad moževo enako rdečo ramo. Svetla diagonala ob levem komolcu bi lahko spomnila na odložen pendrek, a gre le za suvereno svetlobno poživitev oziroma zgolj likovni element, tako kot velja tudi za belo in temno površino oziroma poševna svetlobna pasova ob mandatorjevih nogah. Ob desnem spodnjem robu naslanjača pa izzveneva rob telefona, umetnikovega tedaj zelo pogostega motiva kot brezosebnega znamenja neizogibnih komunikacijskih povezav. Bujni valovnici nekoliko antropomorfnega fotelja na levi odzvanja prav tako valovita svetla poteza in značilno usklaja notranji ritem slike, ki ga je umetnik s tako premišljenimi potezami v bistvu instinktivno uravnaval.

Tako zamišljena podoba je v slikarski zasnovi poudarjeno likovno estetska in ohranja estetiko umetnikovih značilnih diagonal, pregib komolca oblikuje zanj značilen trikotnik in robni osnutek likovne mreže kaže na zametke konceptualizma; izročilo Bernikovih dotedanjih prijemov pa sramežljivo razkrivajo zabrisani sledovi njegove rokopisne pisave na rdečini naslanjača. A hkrati je slika v svoji simbolni pomenski poanti in z ekspresivnostjo izrazito družbeno angažirana.

Podoba je nastala v času, ko se je Bernik v procesu svoje nekdanje ustvarjalne dinamike odločilno usmeril k novi figuralki oziroma predmetnosti in je s ciklom mandatorjev pokazal svoj vseskozi nenaklonjen odnos do nadutih in brezosebnih oblastnikov, predstavljenih kot univerzalen pojav.

Podnaslov Rdeče v rdečem sicer nakazuje eminentno likovni problem, saj je Bernik tudi svojo družbeno angažiranost uresničeval dvoumno oziroma na izrecnejše likovni ravni in ne neposredno deklarativno. Zato lahko z asociativno svobodo, ki jo je slikar zelo rad predpostavljal, spričo dominantne rdečine pomislimo tudi na komunistično ideološko podstat, ki jo je umetnik intimno vseskozi zavračal.

Kdor je umetnika osebno poznal, dobro ve, da je oblastnike le s težavo prenašal in da je bil do njih naravnano močno kritično. Tudi ko je oblast navzven dopuščala ustvarjalno svobodo, je skušala najbolj odmevne umetnike vendarle tudi nadzorovati (pred razstavo leta 1985 si je prišel Bernikova dela ogledat oziroma jih preverit celo Stane Dolanc). V ostrih dialogih s kakim umetniškim kolegom, ki je bil v nekdanjem režimu bolj družbeno aktivističen, se je moral braniti celo pred očitki, da bi ne smel biti kritičen do režima, v času katerega je bil lahko znamenit in nagrajevan. Toda četudi je bil v času, ko so skušali pomen nekdanje države manifestirati tudi z umetnostjo, še posebno grafično, Bernik prištet med izbrane državne 'reprezentante', to nikakor ni pomenilo, da je nekritično pritrjeval nedemokratskemu družbenemu sistemu.

S svojimi tipičnimi figurami je sicer še bolj kot na lastnosti oblastništva kazal tudi na odtujenega in samotnega sodob-

nega človeka in se pozneje, ko je pri njem figuralika, prežeta z abstraktnimi izkušnjami, dokončno prevladala, poglobljeno usmeril v eshatološko tematiko, ki presega vsakršne aktualizme in je gotovo bolj hvaležna za umetniško izražanje kot aktualni politični poudarki.

S takimi deli, ki so razmejevala dobro in zlo ter se oprla na krščansko ikonografijo, je Bernik kot osrednja likovna avtoriteta v duhovnem krogu Nove revije spremljal in spodbujal tudi naraščajoča demokratična prizadevanja in dramatično nastajanje slovenske države.

Močno ga je namreč motila navzočnost nekdanjih oblasti v poosamosvojitveni demokratični družbi in vsakoletni sprejem pri državnih oblasteh je na primer od vseh članov upravnega odbora Prešernovega sklada edini ves čas dosledno bojkotiral. Svoja zgodnja, t. i. letristična dela, ki so vključevala nerazberljive, a estetsko učinkovite rokopise, pa je začel dodatno razlagati tudi kot znamenje nesvobodnih časov, ko se resnica ni smela govoriti z odkritimi besedami. Zato je šele pozneje vključeval v svoje slike tudi jasno berljiva besedila, ki so bila sicer enigmatična, a vendar jasno razvidna, metafizična in hkrati govoreča o po vojni pobitih rojakih. Iz takih ideoloških razlogov se je od njega odvrnil tudi del kritike, ki ga je poprej hvalila.

Bernikova najboljša umetnost je večnostna in ostaja skrivnostna, ne aktualistična, saj je dvignjena nad vsakodnevnost, na duhovno raven, zato je vse bolj obredna; s tem pa je v skrajnem nasprotju z danes modnim pojmovanjem, ki umetnost enači s političnim oziroma pouličnim družbenim aktivizmom, ki pojem umetnosti že v osnovi degradira. A v času svojih mandatorjev je skušal biti Bernik s svojo satiričnostjo vendarle tudi družbeno angažiran. V zadnjih letih, ko ni mogel več slikati odrešujočih ga veli-

kih platen, pa je narisal na stotine majhnih groteskno karikiranih in satiričnih risb, dopolnjenih z izzivalnimi besedili, v katerih si je končno lahko dal duška in se v njih trmasto izživel tudi v zgrajanju nad nekdanjim totalitarizmom in vztrajanjem njegovega izročila vse do današnjih dni, ko je demokracija večkrat le navidezna in je pravna država le še na papirju. Pri tem je v dialogih ali monologih karikiranih, groteskno razcefranih figur lahko kar najbolj neposredno kritiziral Tita, zlo zapuščino komunizma in jugonostalgijo z njeno zloglasno rdečo zvezdo in se kot nalašč v trivialni obliki postavil v dialog s sočasno trivialnostjo, da bi pokazal, kako je komunistična oblast, ki še ni zamrla, dušila vsakršno demokracijo in notranjo svobodo. Na trebuhe figur je vrisoval srpe in kladiiva ali Titov podpis, ker naj bi jih ljudje imeli ves čas v želodcu, in zapisoval, da se komunizem, ki nas je človeško uničeval, ne obnese niti v risankah. Enega od zamišljenih bronastih spomenikov državi si je zamislil kot kačo požrešnosti in koruptivnosti, zamislil pa si je tudi štirimetrski spomenik metle, ki naj bi pometla z našimi anahronizmi in barbarizmi, ter pisal o nujnosti pometanja smeti v parlamentu. Predajal se je gnevu in resignaciji nad sedanostjo brez prave perspektive, se jezil, ker nas še ve-

dno strašijo spomeniki komunistov, ter ironiziral razmerja med desnimi in levimi z vremensko prognozo, da dežuje samo na levici, medtem ko bo na desnici vetrovno. Narisal je celo obličje Putina, ki ga je sicer imenoval Putinovega brata, ki naj bi obiskal Tacen pod Šmarno goro, kjer mu je bila kot poobedeček vseč grmada. Ob vsej metaforiki je svoje družbene poglede šele v samostojni državi izražal tudi docela neposredno in je nekdanje politike celo označeval za »hudičeve barabe«.

Med Bernikovimi starejšimi reprezentativnimi deli so prvi predhodniki takih

teženj prav Mandatorji.

Tako kot vsako umetnino jih je mogoče gledati ne le z zgodovinskimi, marveč tudi z vsakokratnimi trenutnimi očmi. Zato je lahko o njih v katalogu doslej zadnje velike posmrtno razstave del Janeza Bernika (iz zbirke galerista Novaka) v Murski Soboti Robert Inhof leta 2023 več kot značilno in zelo lucidno ter tudi prav 'aktualistično' zapisal: »V nasprotju s skrajno resnobnim ciklom Magma lahko pri Bernikovi Mandatorjih zaznamo različne plasti satire. O tem ne govorijo le karikirane in ponekod kar karikaturizirane podobe mandatorjev, temveč tudi fotelji, na katerih te figure sedijo. Videti je, kot da bi ti objekti premogli več topline kot človek, ki na njih sedi. Mandatorji so ljudje, ki sami niso večni, sta pa večna in časovno neomejena njihov tip in vzorec. Mandatorji so tisti tip ljudi, za katere velja, da se jim vsi drugi ljudje zdijo majhni in nepomembni, a se hkrati natanko takšni tudi oni zdijo drugim; so ljudje, ki so – kakor pravi že sam naslov cikla – vezani na mandat. Ko se njihov mandat izteče, se z njim izteče tudi smisel njihovega življenja. Nemara tudi zato na teh slikah razen mandatorja ne najdemo nobenega drugega človeka.« Umetnik pa je zaradi njihovih bujnih oblik rad slikal tudi izpraznjene fotelje.

Urjenje veščine odločanja

■ **Darko Košič**, dipl. inž. kemije, učitelj kemije na *Gimnaziji Ledina*.

Kmalu bo že trideset let, odkar poučujem kemijo na gimnaziji. Kemija ni izrazito vzgojni predmet, vendar sem kot profesor na srednji šoli tudi vzgojitelj – v obdobju, ko mladi stopajo iz otroštva proti odraslosti in je njihova naloga počasi prevzeti nadzor nad lastnim življenjem.

Moram priznati, da sem v današnjem zmedenem in dezorientiranem času včasih tudi sam zmeden. Oziroma negotov. Zato iščem pravo smer. Iščem nek konkreten, trden orientir – neko 'točko' v prihodnosti, kamor bi usmeril svoje delo. Kje lahko z najmanj motnjami, najmanj napora (ob vseh pogojih in omejitvah, ki jih postavlja zelo normiran šolski sistem) dosežem znatne premike v učinkovitosti vzgojnega delovanja?

»Ozrite se daleč v svojo preteklost, da boste videli svojo prihodnost,« nas je vabil Winston Churchill s prijavnice strani eAsistenta. Zato se torej najprej zazrimo v preteklost, da bi razumeli, kako smo prišli do tu, kjer smo.

Razsvetljenje – povelj(e)vanje razumskosti

Splošno obvezno šolanje je otrok dobe razsvetljenstva. »Razsvetljenje je človekov izhod iz nedoletnosti, ki je je kriv sam. Nedoletnost je nezmožnost posluževati se svojega razuma brez vodstva po kom drugem,« je zapisal Immanuel Kant (Kant, 1995: 141).

Če nekoliko poenostavimo, je izhodiščno načelo razsvetljenstva zamisel, da »lahko z razumom in naklonjenostjo pripomoremo k uspehom človeštva« (Pinker, 2019: 22). Znanost je sistematična uporaba razuma z namenom preverjanja resničnosti (kako stvari v resnici delujejo) in odstranjevanja zmotnih prepričanj. Šola pa je institucija, ki naj bi človeka usposobila za »posluževati se svojega razuma«.

Steven Pinker v svojem obsežnem delu *Razsvetljenje zdaj* opisuje dosežke, ki dokazujejo, da je napredek, kot so si ga zamislili razsvetljenski misleci, dejansko mogoč. S pomočjo obširne dokumentacije prikazuje, kako se je od 18. stoletja do leta 2015 povečevala splošna blaginja, ne le v materialnem smislu.

Človeštvo je v zadnjih stoletjih zelo močno povečalo sposobnost obvladovanja sveta. Ob tem pa sta se pojavili dve težavi. Prva: hkrati s povečano sposobnostjo ustvarjanja (napredka, blaginje) se je enako močno povečala tudi sposobnost uničevanja, predvsem okolja in drugih ljudi (na primer v vojni – nevarnost uporabe jedrskega orožja). Druga: s povečano sposobnostjo obvladovanja zunanjega sveta se hkrati ni bistveno povečala sposobnost obvladovanja človekovega notranjega sveta. Naša ravnanja, naša življenja vodijo naše odločitve. O tem, kako se v resnici odločamo, pa vemo malo. Premalo, da bi nas to varovalo pred slabimi odločitvami (tudi pred možnostjo samouničenja). Premislimo, kako je prišlo do tega razkoraka. Razsvetljenski misleci so cenili razum kot najodličnejšo človekovo sposobnost. Znanost in šolstvo, ki v nekem smislu tako dobro delujeta, temeljita na razvijanju razuma. Vendar pa človek ni le razumsko (in razumno) bitje. Proces, ki vodijo naše ravnanje, so pogosto nezavedni – iracionalni. Z današnjim izobraževanjem, ki temelji na razumskem pristopu, ni možno izboljšati teh procesov.

Tega se je morda zavedala (ali pa nekako intuitivno zaznala srž težave) Unescova Mednarodna komisija za izobraževanje v

21. stoletju, ko je predlagala štiri stebre izobraževanja (Delors idr., 1996). Prva dva stebra, učiti se, da bi vedeli in da bi znali delovati, nista brez težav, a hkrati nista problematična, saj se že mnoga desetletja razvijata skozi šolsko prakso. Tretji stebel – učiti se bivati skupaj – še do neke mere poskušamo razvijati skozi etiko in vzgojo za vrednote. Četrty stebel, učiti se biti: da bi bolje razvijali človekovo osebnost in da bi bili sposobni ravnati vedno bolj neodvisno, razsodno in odgovorno, pa je nekaj, česar v šoli skoraj ni. Šinkovec (2017: 146–151) je ugotovil, da so v vzgojnih načrtih slovenskih osnovnih šol najbolj podhranjene ravno izpolnitvene vrednote ('kako biti človek'). Pomembnemu, morda ključnemu stebri izobraževanja prihodnosti v naših šolah namerjamo premalo časa in energije, kaj šele, da bi ga sistematično razvijali. Nimamo niti izkušenj niti razvite prakse. Poleg tega je razvitost ali celovitost osebnosti težko vrednotiti. Takšno področje je tuje našemu 'objektivnemu' sistemu ocenjevanja – vrednotenja.

Pot iz slepe ulice

Področje, ki v letih šolanja ostaja najšibkejši člen na poti k uspešnemu in srečnemu (so)bivanju ljudi, je torej že nekaj časa znano, identificirano. Drugo vprašanje je, ali obstaja zavedanje, da je na tem področju možno ustvariti največje pozitivne premike. In še bistveno vprašanje: Kako? Urjenje veščine odločanja bi lahko bila izhodiščna in oporna točka nove, razširjene zasnove učenja, kot jo predvideva predlog štirih stebrov izobraževanja. Veščina odločanja pomeni modro uporabo svobodne volje, ki je mogoča le, če človek zna spoznavati svoj notranji svet. Svobodna volja je v središču osebnosti in povezuje prav vse njene plasti: zaznavanje, čustvo-

vanje, razum, nezavedno delovanje. Kot omenjeno, pa še ne vemo dovolj o tem, kako deluje svobodna volja.

Tu je treba dodati: izkušnje modrosti človeštva, ki jih najdemo v različnih kulturah (od stare kitajske, indijske in grške filozofije ter judovsko-krščanskega izročila ...), povedo zelo veliko o tem, kaj je v človeku, kaj ga vodi. Morda že vse, kar bi morali vedeti. Zanimivo je, da moderne raziskave to modrost v marsičem potrjujejo ali pa na ustrezen način osvetljujejo. S tem se ukvarja Jonathan Haidt v svoji zanimivi knjigi *Hipoteza o sreči* (Haidt, 2011). Ostane nam 'le' še vprašanje, kako to, da vsa ta modrost sorazmerno malo vpliva na življenje ljudi. Še ena potrditev, da nam v procesu izobraževanja manjka nekaj bistvenega.

Kaj je torej mogoče storiti, da bi se preamknili v predstavljeno smer?

Najprej poskusimo ugotoviti, na kakšen način sploh lahko razvijamo neodvisno, razsodno in odgovorno ravnanje. Če naj bo neodvisno, ga ne moremo neposredno poučevati (kakor vsebino klasičnih šolskih predmetov). Rasodnost in odgovornost pa predpostavljata refleksijo, razmislek o lastnih dejanjih in njihovih posledicah.

Človek lahko uri večšino odločanja le skozi lastne izkušnje: skozi opazovanje, kako se odloča, kaj ga vodi in kakšne posledice imajo izbire/odločitve. Izkustveno učenje predpostavlja ne le pridobivanje izkušenj, ampak predvsem njihovo reflektiranje, premišljevanje. Šele preko opazovanja svojega notranjega sveta ugotovimo, kaj nas je vodilo k določeni izbiri. Mladostnik pri tem potrebuje spremljanje odraslega, ki mu s svojimi izkušnjami lahko pomaga osvetliti njegove. A odrasli ne more neposredno voditi. Za vsakogar velja, da se odloča sam in tudi sam žanje posledice. V tem procesu je upanje, da se bo mladostnik odprl tudi za izkušnje drugih. Učenje na lastnih poskusih in napakah je lahko trdo in boleče. Bogate izkušnje človeštva, ki so nam danes na voljo, v tem kontekstu postanejo resnična zakladnica, ne več le ovira na poti do dobrih ocen.

Takšen model dela bi bil popolnoma v skladu z modernimi pedagoškimi smernicami, ki učenca postavljajo v središče učnega procesa in hkrati predvidevajo

Foto: Peter Prebil

spremenjeno vlogo učitelja. Učenec je objekt svojega opazovanja, razmišljanja, izpopolnjevanja in hkrati subjekt procesa, tisti, ki dela na sebi. Učitelj pa ni vodnik, ampak inštruktor – usmerjevalec procesa; ni le vir ali posredovalec znanja (seveda je tudi to), ampak nekdo, ki pripravlja situacije, iz katerih rastejo izkušnje. Je nekdo, ki zmore zrcaliti notranji svet mladostnika – da ga ta lahko uzre.

Iskanje celovitosti

Poskusimo storiti še korak naprej. Na odločanje močno vplivajo nezavedni procesi. Nezavedno lahko človeka spravlja v težave, lahko pa tudi priskrbi rešitve težav. C. G. Jung je na primer trdil, da je v njegovih terapijah bolnikovo nezavedno praviloma priskrbelo ključ do reševanja problema; lahko je šlo za namige v sanjah, lahko v drugačnih situacijah. Tudi v ustvarjalnem procesu, kolikor nam je znano, resnično ustvarjalne ideje vzniknejo iz nezavednega – pravzaprav ne vemo točno, od kod in kako. Morda lahko najdemo načine, kako omejiti razdiralno moč nezavednega in kako okrepiti njegov pozitivni vpliv. Vsekakor pa je tudi integracija nezavednega v svoje duševno-duhovno obzorje del poti k celovitemu razvijanju osebnosti.

Naj kratko povzamem bistvo. Od časov razsvetljenstva je človeštvo doseglo velik napredek na nekaterih področjih. V veliki meri ga lahko pripišemo razvoju znanosti in izobraževanja. Da pa bi lahko presegli krize sedanjosti, uspešno reševali proble-

me prihodnosti in si zagotovili uspešno (so)bivanje na omejenem planetu, bo treba nadgraditi znanost in izobraževanje v smeri obvladovanja svojega notranjega sveta. Kot možno izhodišče pri tem se kaže urjenje večšine odločanja.

Lahko pričakujemo, da bo ta proces podobno zahteven (v določenih pogledih še zahtevnejši), kot je bil dosedanji razvoj znanosti in tehnike. Da bi nam uspelo razvijati večšino odločanja, bo treba morda izkoristiti vse izkušnje, ki smo si jih do zdaj nabrali.

Slovensko šolstvo je medtem v procesu preнове. Upam in želim si, da bi tvorca našega šolstva poglobljeno razmišljali o težavah sodobnega sveta; da ne bi ostali na površini in se ukvarjali le s simptomi kriz sodobnosti, ampak bi prepoznali vzroke kriz, ki ležijo v naših prevladujočih načinih razmišljanja. Upam, da bodo ustrezno pozornost namenili četrtemu stebri izobraževanja – učiti se biti človek; ne le v formalnem smislu, ampak da bi mladi v šoli dejansko postajali vedno bolj ljudje.

Viri

- Delors, Jacques; Al Mufti, In'am; Amagi, Isao idr. (1996): *Učenje – skriti zaklad: poročilo Mednarodne komisije o izobraževanju za enaindvajseto stoletje, pripravljeno za UNESCO*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Haidt, Jonathan (2011): *Hipoteza o sreči: antična modrost in filozofija na preizkusu pri moderni znanosti*. Novo mesto: Penca in drugi.
- Kant, Immanuel (1995): Odgovor na vprašanje: kaj je razsvetljenje? *Nova revija*, št. 156/157, str. 141–145.
- Pinker, Steven (2019): *Razsvetljenje zdaj*. Ljubljana: UMco.
- Šinkovec, Silvo (2017): *Vzgojni načrt v šoli: spodbujanje celostnega razvoja osebnosti učencev*. Ljubljana: Jutro, Inštitut Franca Pedička.

Nacionalna poklicna kvalifikacija s področja gozdarstva

NPK za dijake na Kmetijski šoli Grm Novo mesto

■ **Matjaž Turk**, inženir kmetijstva, učitelj praktičnega pouka v zavodu *Grm Novo mesto – centru biotehnike in turizma*.

Nacionalna poklicna kvalifikacija (v nadaljevanju NPK) je bila uveljavljena leta 2000 z Zakonom o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah (ZNPk, 2000). Javnoveljavne certifikate NPK pa so začeli podeljevati leta 2001. Prvotni cilj sistema NPK je bil certificiranje industrijskih delavcev brez poklicnih kvalifikacij. Po usklajevanju z evropskimi smernicami pa je sistem NPK vse bolj prevzemal vlogo priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj. V skladu z evropskimi smernicami naj bi visoka raven formalizacije in institucionalizacije sistema NPK prispevala k njegovi verodostojnosti in s tem k ustvarjanju zaupanja vseh zainteresiranih akterjev. Danes pa ta sistem predstavlja enega izmed najbolj uveljavljenih načinov vrednotenja učinkov neformalno in priložnostno pridobljenih znanj (Čot, 2011).

Načini pridobitve NPK-ja

Kandidati lahko NPK dosežejo na dva načina. Prvi je po sistemu šolskega izobraževanja, drugi pa s priznavanjem ne-

formalno in priložnostno pridobljenih znanj. Na področju gozdarstva kandidati pridobivajo certifikate na osnovi uspešno opravljenega preizkusa znanja. Ta

način omogoča priznavanje poklicnih kvalifikacij ne glede na način in učna okolja, v katerih so bile pridobljene.

V zavodu *Grm Novo mesto – centru biotehnike in turizma* lahko zainteresirani s področja gozdarstva opravljajo tri različne preizkuse znanja za pridobitev certifikata NPK: gozdar sekač, gozdar traktorist in gozdar gojitelj. V izobraževalni ustanovi *Grm Novo mesto* smo začeli izvajati NPK s področja gozdarstva leta 2014. Preizkusi znanja so sestavljeni iz praktičnega in teoretičnega dela. Kandidati najprej opravljajo praktični del. Pri gozdarju sekaču se zahteva pravilno in usmerjeno podiranje enega drevesa, vključno s kleščanjem, krojenjem in izdelavo gozdnega reda. Pri gozdarju traktoristu je preizkus sestavljen iz ustnega preverjanja znanja o sečnji in spravilu lesa ter praktičnega izvajanja prazne vožnje, zbiranja tovora, izvajanja polne vožnje in zlaganja gozdnih lesnih sortimentov v skladišču. Gozdar gojitelj mora pokazati znanje iz prepoznavanja drevesnih in grmovnih vrst, opraviti mora tudi nego gozda na površini enega ara. Po uspešno končanem praktičnem delu sledi za vse še teoretični pisni preizkus. Preizkus znanja, člane komisije ter časovne termine določa Državni izpitni center. Komisija je sestavljena iz treh članov. Eden mora imeti najmanj visokošolsko izobrazbo, drugi višjo strokovno in tretji srednjo strokovno izobrazbo s področja gozdarstva. Vsi trije člani komisije morajo imeti na področju gozdarstva tudi pet let delovnih izkušenj. Licenco za člane komisije lahko pridobi, kdor

Foto: arhiv Matjaža Turka

izpolnjuje predpisane pogoje z zakonom, ki ureja Nacionalne poklicne kvalifikacije (NRP, b. d.).

Prednosti NPK-jev

NPK-ji omogočajo hitrejše prilagajanje zahtevam trga, saj kvalificirane delavce dobimo v mnogo krajšem času, kot bi trajalo šolsko poklicno usposabljanje. Delavci, ki že opravljajo določen poklic, lahko s pomočjo NPK-jev na hiter način pridobijo še kakšnega. Na osnovi tega lahko delavci, ki že imajo izkušnje iz gozdarstva in so to znanje pridobili pri delu v svojem gozdu ali pri pomoči lastnikom drugih gozdnih površin, tako na dokaj hiter način pridobijo ustrezno poklicno kvalifikacijo.

Težavnosti poklica

Poklic gozdarja sekača je eden izmed fizično najbolj napornih in tudi nevarnih poklicev. Kljub ustrezni zaščitni opremi in ustreznemu teoretičnemu in praktičnemu znanju se vsem nevarnostim, ki prežijo na delavca, ne da izogniti. Gozdarji delajo z živo naravo, zaradi tega je določene dejavnike, ki vplivajo na samo varnost, zelo težko, v določenih primerih pa celo nemogoče, točno določiti. Posledično prihaja do lažjih in tudi težjih poškodb. Poleg tega se dela z delovnimi sredstvi, ki škodljivo vplivajo na zdravje delavca, ki opravlja delo v gozdu. Takšno

delo velikokrat otežujejo tudi vremenske razmere. Zato pri gozdarjih sekačih in traktoristih prihaja do specifičnih poklicnih obolenj.

Izobraževanje dijakov

Dijaki kmetijskih programov na naši šoli poleg osnovnega poklica, ki ga pridobijo v šolskem izobraževalnem procesu, pridobijo tudi ustrezno znanje in kvalifikacijo za opravljanje poklicev s področja gozdarstva. S strokovnim modulom s področja gozdarstva in tudi raznimi dodatnimi izobraževanji pridobijo znanje, ki ga potrebujejo za uspešno opravljanje preizkusa znanja in posledično opravljanje gozdarskih poklicev. S tem poleg znanja s področja kmetijstva pridobijo tudi ustrezno znanje s področja gozdarstva in se na tem področju lahko zaposlijo. Tako postanejo dijaki naše šole na trgu delovne sile bolj konkurenčni in bolj zaposljivi.

Po končanem šolanju lahko dijaki pridobljena znanja in kvalifikacije s področja gozdarstva uporabijo tudi za odprtje dopolnilne dejavnosti s področja gojitvenih del in pridobivanja gozdnih sortimentov. S tem si omogočijo dodaten zaslužek na kmetijah, predvsem v zimskem času, ki za veliko kmetov predstavlja bolj ali manj mrtvo sezono. Poleg ustreznih kvalifikacij, ki so jih s tem pridobili, jim NPK prinaša tudi prednost pri javnih razpisih za dodelitev sofinanciranja za

nakup gozdarske mehanizacije. To jim omogoča lažji zagon gozdarske dejavnosti in tudi večjo konkurenčnost pri njenem izvajanju.

Na naši šoli je zanimanje dijakov za gozdarstvo veliko, zato poskušamo izvesti čim večje število teoretičnih in praktičnih ur, ne samo v sklopu rednega pouka, ampak tudi z dodatnimi popoldanskimi urami. Pri pridobivanju in preizkusu znanja za profesionalno rabo s področja gozdarstva sodelujejo dijaki tretjih in četrtih letnikov, ker je eden od pogojev za opravljanje NPK-jev starost 18 let. Za ravnanje z motorno žago in varno delo v gozdu je namreč potrebna določena fizična moč. Pri izobraževanju dajemo velik poudarek varnosti delavca in pravilni tehniki dela. Poskušamo jim omogočiti ustrezno znanje in čim več delovnih izkušenj, s tem pa varnejše delo, saj v gozdu naletimo na različne situacije, ki jih lažje rešujemo, če imamo ustrezne izkušnje. Preizkus znanja za NPK za dijake smo začeli izvajati leta 2014. Vsako leto je bilo uspešno opravljenih od 20 do 25 preizkusov.

Viri

- Čot, Darja (2011): *NPK – nacionalna poklicna kvalifikacija: 10 let NPK, 60.000 novih priložnosti*. Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje.
- NRP (b. d.): *Gozdarski sekač/gozdarska sekačica*. Pridobljeno 24. 10. 2021 s spletne strani: <https://www.nrpslo.org/Pregled-NPKja?data=3540-122-1-2>.
- Zakon o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah (ZNPk) (2000). *Uradni list RS*, št. 1/07 – uradno prečiščeno besedilo in 85/09 (30. 9. 2000). Pridobljeno 24. 10. 2021 s spletne strani: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1626>.

Marko Mrzlikar **Moja draga Žabica**

Bila je majhna, okoli 160 cm, drobna in imela je bele lase. Njen obraz je bil dobrodušen, izžareval je lepoto, ki je prihajala od srca. Ko nam je na začetku letnika na elektrotehniški šoli začela predavati slovenščino, je dejala: »Vi ste moje žabice in jaz vas imam rada.«
Kar zdrznil sem se, saj mi še noben učitelj do tedaj tega ni dejal. Še doma nisem pogosto slišal tega. To je bilo najbrž ključno.

Ponavadi je v ponedeljek dejala: »Moje žabice, pustimo danes slovenščino, vam bom povedala kje vse sem bila med vikendom.«
Pripovedovala nam je zgodbe o svojih podvigih in samotnih poteh po hribih, kje vse je potovala, kakšne ljudi je spoznala, kaj je videla, okušala in doživela. Poslušali smo jo z odprtimi usti in sreci, nihče se ni upal piskniti. Nikoli ji ni bilo treba povzdigniti glasu. Izžarevala je mir, avtoriteto in dostojanstvo, take osebe nisem več srečal.
Dejala nam je: »Fantje moji, vpišite se na plesne vaje k mojstru Jenku ali v plesno

šolo v Kazino. Dekleta imajo rada dobre plesalce. Obiskujte hribe, gledališče, opero, pojdite v galerije. Obnašajte se spoštljivo do punc, kot da je to vaš največji zaklad. Peljite jih v kino, naravo in na ples. Pojdite na potovanja v tujino, odkrivajte nove kraje in ljudi, njihove navade in običaje.«
To se je dogajalo pred mnogimi leti, vendar je ta drobna in ljuba gospa Učiteljica ostala zapisana v mojem srcu. Spominjam se je s hvaležnostjo in ljubeznijo. Dala nam je dragoceno popotnico za življenje.
Hvala ti, moja draga Žabica.
Tvoj Marko

Foto: Petra Duhannoy

Ostane ljubezen

Spremljanje umirajočih

■ **Ana Kostanjšek**, je prostovoljka v *Ljubospicu*.

Priznam, da še pred nekaj leti ne bi bila zmožna napisati ničesar. Danes se mi zdi, da je to moja naloga. Čutim, da sem veliko prejela in da lahko s tem nekaj dam tudi drugim.

Spominjam se šestega razreda osnovne šole. Napisati smo morali basen. Kako zagnano sem se lotila pisanja. Zdelo se mi je, da obvladam in da bo nastala krasna zgodba. Ampak ko smo dobili spise nazaj, me je zadel prvi šok. Dobila sem oceno dve. Zatem je učiteljica vzela moj spis in ga začela glasno brati. Ni se mogla načuditi mojemu spisu, kako 'beden' je. Rekla je, da je to ljubezenska zgodba in ne basen. Strmela sem vanjo. Nisem razumela, kaj sem naredila narobe, sploh pa še do danes ne vem, kako se napiše dobra basen. Spomnim se, da sem se spraševala, zakaj je sploh morala prebrati moj spis, če je tako slab. Zakaj ni prebrala najboljšega, da bi se iz tega kaj naučili? Tako mi je ostal grenak priokus, da bi kdaj še kaj napisala, kaj šele, da bi se izpostavila. Ampak zadnja leta se je nekaj spremenilo. Po težkem zdrsu z možem sva obrnila

svoje življenje na glavo in začela iskati pomoč oziroma drugačne poti, da bi obrnila svoje življenje v pravo smer. Na pot nama je najprej prišel doktor Andrej Perko, kmalu zatem pater Silvo Šinkovec in nato sem zaslišala še klic prostovoljstva za delo v Ljubospicu. Ali je vse to milost ali pa sva si veliko tudi sama prigarala – ne vem. Verjamem pa, da je resnica nekje vmes in da eno brez drugega ne gre. Prav vse je dalo svojo težo: pisanje dnevnikov, branje, tek, molitve in delo v Ljubospicu.

Vedno sem mislila, da nimam ničesar dati drugim. Imela sem občutek, da je bilo vse, kar sem naredila, premalo. Zdelo se mi je, da se moram dokazati zunaj v svetu, da bom vredna! Da bom imela pravico sploh obstajati. Nikoli ni bilo dovolj. Vsaj zame ne.

Vendar je stik z umirajočimi naredil svoje. Hvaležna sem osebju Ljubospica, da so mi to omogočili in da mi zaupajo. Ne rečem, da je lahko, je pa vedno polno, iskreno in tako resnično. To, kar mi manjka v vsakdanjem življenju, ko vsi nadevamo neke maske in si ne dovolimo biti to, kar resnično smo. Igramo za druge, da bi bili sprejeti. Z umirajočimi pa vse te maske slej ko prej odpadejo. Tam sem lahko to, kar sem. Skupaj se jočemo in smejemo. Predvsem pa si dovolim čutiti. Ko sprejem drugega takšnega, kot je, se mi vse vrne stokratno. Občutek imam, da dobim več, kot lahko dam. Upam, da vsaj za hip lahko tudi oni začutijo, da imajo svoj namen v tem življenju. V tistem trenutku namreč čutim, da ga imajo, če ne drugega, zame.

Zato ne morem sprejeti dejstva, da želijo stare, slabotne in umirajoče potisniti ne-

kam izven življenja, kot da nimajo svojega namena. O, še kako imajo svoj namen na tem svetu! Mladi smo usmerjeni v življenje, kar je edino pravilno, pa vendar lahko svoje pravo bistvo spoznamo šele v odnosih, in to največkrat tam, kjer najbolj boli. Hvaležna sem osebju v Ljubospicu, da me je sprejelo v svoj kolektiv. Tam se počutim kot doma. Hvaležna sem za vsakega uporabnika, ki ga lahko spremljam na njegovi končni zemeljski poti. Vsak posebej mi je dragocen. Ljubospic je zame poseben prostor, kjer sem lahko to, kar sem. Je prostor, kjer lahko podarim svojo ljubezen.

Čeprav imam še vedno včasih slabo vest, da bi morala biti doma, ob družini, globoko v notranjosti vem, da zdaj svojim lahko dam še veliko več. Kajti vse v hiši Ljubospic me spreminja na boljše. Pretirana zaskrbljenost in strahovi kar nekako odpadejo. Ostane bistvo. Ostane ljubezen. Prej nisem niti vedela, da je lahko v meni toliko ljubezni.

Ko pridem domov po prostovoljstvu, je vse, kar si želim, le to, da objamem svoje fante in jim povem, kako rada jih imam. Kar naenkrat razmetana hiša in slabe ocene niso več težava. Lahko rečem, da vse darove, ki jih prejmem v hiši Ljubospic, nato naprej nosim s seboj v družino, službo, k prijateljem in v svet. Za vse te darove sem neizmerno hvaležna in upam, da bom lahko še naprej služila tistim, ki preživijo v Ljubospicu svoje zadnje dni. Seveda sem ob prej omenjenem dogodku razumela učiteljičin namig, da nikoli ne bom napisala literarnega prvenca, vendar sem v zadnjih letih pridobila prav neverjetno potrebo po pisanju. To je postala moja terapija, ob pisanju rastem, urejam svoje življenje, razumevam svet. Vem, da moj spis ni literarno delo, je pa napisano iz srca. Spoznavam, da je največ, kar lahko dam, to, da dam sebe. In to je popolnoma dovolj. Ne, v bistvu je to največ! ◀

Foto: Rebeka Hozjan

Razodevanje Jezusove osebnosti v evangeliju po Marku

■ **Sandra Kozorog - Košuta**, mag. družboslovnih znanosti, prof. angleškega in francoskega jezika s književnostjo, na *Osnovni šoli Simona Gregorčiča* v Kobaridu poučuje angleščino in francoščino.

Markov evangelij je upravičeno imenovan 'evangelij za eno noč, evangelij za vse življenje', saj v pičlih šestnajstih poglavjih povzame bistvo naše vere. Srce evangelija je Božje kraljestvo, ki pa ni nek oddaljen, abstrakten pojem, pač pa Bog, ki skrbi za svoje ljudstvo oz. Njegov odnos do človeka. Jezusovo delovanje je zgolj nadaljevanje poti njegovega Očeta, ki ima oblast odpuščati grehe, ki ozdravlja in na to pot vabi tudi nas, svoje učence.

Očitno je, da je v Markovem evangeliju Jezus zelo tesno povezan s svojimi učenci. Že v poročilu o začetku Jezusovega delovanja v Galileji Marko pripoveduje o tem, da je Jezus poklical štiri ribiče, naj 'gredo za njim', in od

takrat so učenci svojega Učitelja spremljali povsod. Zdi se, kot da bi Marko načrtno hotel poudariti, kako nedovzetni so bili ti možje za vero (saj so bili le ljudje) in kako niti tisti, Jezusu najbližji, niso razumeli njegove usode. Ko je ozdravljaj, je učencem običajno strogo zabičal, naj o tem ne govorijo. Njegova identiteta ostaja skrivnost, kar pa nas, paradoksalno, še bolj pritegne k branju in poglobljanju v evangelij.

V osmem poglavju Peter s svojim: »Ti si Mesija!« končno izpove svojo vero, s čimer se začne vrh Markovega evangelija. Človek potrebuje veliko časa, da pride do spoznanja, in to kljub vsem očitnim znamenjem in izjemnim čudežem: Jezus nasiti pet tisoč mož zgolj z dvema ribama in petimi hlebci, hoja po vodi, premnogi ozdravljeni v genezarski deželi, gluhonemi, ki spregovorijo in sliši ...

Ob Petrovi izpovedi vere Jezus presodi, da je prišel pravi trenutek, da učencem pove, da bo 'trpel, umrl in vstal', a učenci še vedno ostajajo zunaj njegove poti. Peter

sicer spozna, da je ta težko pričakovani odrešenik prav njihov Učitelj, a še vedno

ne dojame, da mora njegovo mesijanstvo sprejemati v luči trpljenja, ne pa nekega zmagoslavnega prihoda v slavi. A tudi Peter je

bil samo človek in je težko prerasel svojo sebično človeško naravo, ki stremi k temu, da človek najprej reši samega sebe.

Jezus ga je pogrjal, da je takšno razmišljanje daleč od Božje poti, da nikakor ni metanoja (celovita preobrazba načina zaznavanja sedanjega trenutka in dojemanja resničnosti), in dodal: »Če hoče kdo hoditi za menoj, naj se odpove sebi, vzame svoj križ in hodi za menoj.« (Mr 8,34)

To je tudi naša pot. Ne samo Simona, Andreja, Jakoba, Janeza, Bartolomeja, ampak vsakega izmed nas. S temi besedami nas Jezus vabi, naj se odpovemo sebi in gremo z njim na pot.

Pot, ki je rdeča nit Markovega evangelija, utemeljuje Boga, vsemogočnega, ki je tiho prisoten v našem življenju, obenem pa utemeljuje vsakega človeka, ki je stalno nekje na poti do nebes.

Odlomek (Mr 8,31–37) se torej počasi stopnjuje od nevsiljivega, dobronamernega Jezusovega poučevanja (»In začel jih je učiti, da bo Sin človekov ...« (Mr 8,31)),

preko hude graje in ostre kritike človeške sebičnosti (»Poberi se! Za menoj, Satan, ker ne misliš na to, kar je Božje, pač pa na to, kar je človeško.« (Mr 8,33b)) do razlage, kaj pomeni biti Jezusov učenec (»Če hoče kdo hoditi za menoj ...«). Besedi, ki se v tem odlomku največkrat ponovita, sta samostalnik 'življenje' in osebni zaimsek 'mene, z menoj, za menoj'. Jezus hoče poudariti, da hoja za njim prinaša življenje.

Pragmatični vidik odlomka

Jezus se v evangeliju po Marku zdi kot večni romar ali pa mogoče kot sodoben turist – vedno na poti, vedno nekam namenjen. A v osrednjem delu evangelija se njegovemu povabilu na pot pridruži kruto spoznanje: »Če hoče kdo hoditi za menoj, naj se odpove sebi, vzame svoj križ in hodi za menoj.« (Mr 8,34)

Odpovedati se sebi, naprtiti si križ na rame, trpeti z Jezusom ... To pa že ne zveni več tako avanturistično. V tem delu evangelija Jezus trikrat pove svojim učencem, da bo trpel, umrl in nato vstal. To je bistvo naše vere. A trpeti, umreti, dati sebe na stran ... tu običajno pade tudi največji gorečnej. Vabilo k »odpovedati se sebi« se zdi popolnoma nezdržljivo z duhom sodobnega časa, ko se vse vrti samo okrog mene, mojih potreb, mojih želja, mojega 'imeti se fajn', poskrbeti najprej zase ...

Ob tem mi prihajajo na misel različne aplikacije, s katerimi je sodobno človeštvo prežeto: Facebook, kjer sva v ospredju jaz in moj obraz, Instagram, ki mi pomaga širnemu svetu razkazovati moje dosežke, Snapchat in seveda 'selfi', izkrivljen koncept, ki omogoča fotografirati sebe, tudi dvajset- ali večkrat, v gorečem prizadevanju, da drugim pokažem svoj najlepši jaz. Včasih sta oče ali mama fotografirala svoje otroke, svojo družino, svoje bližnje ... v

»Če hoče kdo hoditi za menoj ... « (Mr 8,31–37)

hribih, na morju ali na rojstnem dnevu ... Danes pa?

Potem so tu še različni mediji in literatura o tem, kako imeti rad samega sebe, se dobro počutiti, ne pozabiti nase ... Vse to že zavzema osrednje mesto na policah knjižnic in knjigarn. Pa tečaji joge, čuječnosti in meditacij ... Odpovedati se sebi se danes torej zdi misija nemogoče. A dejstvo je, da nas samo to lahko dela svobodne. Skozi trpljenje postajam drug človek, bolj odprt za druge, moje življenje dobi drugo dimenzijo. Pomaga mi stopiti v odnos z drugimi in Bogom, kar je bistvo naše vere.

Sprejeti sebe kot ljubljenega Božjega otroka in na ta način gledati tudi na druge. Predstavljam si, da oseba, ki na FB-ju objavlja svoj najlepši obraz, svoje dosežke in pri tem mrzlično čaka na všečke in idealizirane komentarje, želi tega vedno več, dokler se ne znajde v nekem začaranem krogu neskončnega poželenja. Samo tu in v tem namreč najde potrditev samega sebe.

Še težje seveda postane, ko je treba 'vzeti svoj križ'. Kaj pomeni odpovedati se sebi? Ali ne pomeni prav 'izpustiti sebe' iz rok, prepustiti se Božjemu načrtu, nehati se vrteti okrog samega sebe, se pomilovati,

nehati imeti 'vedno prav' in zadnjo besedo, nehati gledati v svojo bolečino in prizadetost in pogledati bližnjega, ki morda potrebuje le prijateljski in sočuten objem, besedo tolažbe ali pa samo nekoga, ki ga posluša. Šele ko to storim, lahko vzamem nase svoj križ, grem za Jezusom in se zelo počasi približujem metanoji. To pa hkrati pomeni, da izberem življenje!

»Naš cilj so nebesa!« je stavek, ki visi pri nas doma. A samo če se odpovem sebi, stopim v odnos z drugim, ga začutim in vidim Jezusa v njem, se lahko Jezusu pridružim na poti v večno življenje. ◀

Neprenehoma molite

■ **Janko Jarc**, spec. pedagog in univ. dipl. teol., upokojenec. Delal je v prehodnem mladinskem domu, 23 let je bil vzgojitelj v fantovskih in dekleških skupinah v *Dijaškem domu Tabor* in 13 let pomočnik ravnatelja. V *Ognjišču* in *Družini* so od leta 1969 pod psevdonimom Smiljan izhajale krajše zgodbe, katerih izbor je izšel pri *Ognjišču* v knjigah *Samo še pet minut* in *Marija na kolencah*, v samozaložbi pa *Otroka Male ulice*. Napisal je vrsto člankov in uredil tri zbornike.

Skrivnost molitve

Molitev je dar. Morda se tega sploh ne zavedamo. Pravijo, da so vsi, ki so preživeli koncentracijska taborišča, molili.

Molitev je povezava s svetom, ki ga na noben drug način ne moreš doseči. Je povezava z neskončnim Bogom, je povezava z vsemi, s katerimi smo nekoč živeli in delali, je povezava z našimi najbližjimi, mimo katerih vsak dan v naglici hitimo.

Molitev je pletenje nevidne mreže nad nami, da bi nas zaščitila, kot zavaruje mreža grozdje pred točo.

Molitev je pogovor z vsemi: z Bogom, živimi in pokojnimi, nami samimi.

Nauči nas moliti

Jezus je apostolom nekajkrat pokazal, da se na ribištvo in na zakonitosti narave spozna bolje kot oni – profesionalni ribiči. Pa vendar ga niso zaprosili: »Nauči nas ribariti!« ampak: »Nauči nas moliti!« Ko so ga opazovali v pogovoru z njegovim Očetom, so začutili, da je v teh trenutkih stopil v svet, ki so si ga želeli tudi sami doživeti.

Zaupna molitev

»Bog me ne sliši več!« je pred dnevi potožila znanka, ki je prihajala z obiska že drugega brata na onkološkem inštitutu. Tolažili in dopovedovali smo ji, kot smo vedeli in znali. Ona pa je, z globoko, dolgo trajno bolečino v sebi, venomer ponavljala: »Mene Bog ne sliši več!« Odšla je od nas razočarana in žalostna, kot je prišla.

Nekdo je začel moliti. Ko je bolečina prevelika, premočna in pretežka, tedaj vse človeške besede odpovedo. Tedaj nam lahko pomaga in nas ozdravlja samo molitev. Globoka, vztrajna, zaupna.

Oče naš

Oče nas, ki si v nebesih ... Kolikokrat smo že izrekli ta pozdrav, to molitev. Pa si tako težko predstavljamo, kakšen je pravzaprav nebeški Oče in kakšna so nebesa. Čeprav nam je prav isti Oče spregovoril po zgodovini izraelskega naroda, nam poslal svojega Sina, Boga in človeka, poslal Svetega Duha in postavil Cerkev, ki tu na zemlji vihari viharje vse do današnjih dni.

Za nas je pomembno, kaj polagamo v be-

sede: *posvečeno bodi tvoje ime ... pridi k nam tvoje kraljestvo ... zgodi se tvoja volja ...* Ali so to le naše besede, ki jih ponavljamo dan za dnem, ali pa je v njih tudi želja, da bi te besede postajale vedno bolj del nas, del našega prepričanja in življenja. Potujemo v upanju in zaupanju k cilju, ki je včasih tako nerazumljiv, a dosegljiv.

Odpušcanje

Odpusti nam naše grehe, kakor tudi mi odpustimo svojim dolžnikom.

Kaj je lažje reči: »Prosim, odpusti,« ali: »Odpuščam ti.«

Pri vojakih sem postal pozoren na izrečeno opravičilo »Izvinjavam se!«, kar bi se prevedlo v: »Opravičujem se!« To ima nekoliko drugačen pomen kot izrečeno opravičilo: »Oprostite!«

Kaj je lažje: izreči opravičilo ali prositi, da nam drugi odpusti? Če je dejanje iskreno, je težko eno in drugo.

Redkeje pa pomislimo, da bi morali dovoliti tudi sebi, da pozabimo na zamere in nesoglasja, ki jih tako radi pestujemo. Naj bo v nas iskrena želja po odpušcanju drugim in sebi.

Vključitev ljudskega slovstva v pouk književnosti

■ **Nevenka Tomšič-Iskra**, prof. slovenskega jezika in književnosti, poučuje na *Srednji šoli za farmacijo, kozmetiko in zdravstvo* (SŠFKZ) v Ljubljani. V šolstvu dela 31 let, ima naziv svetovalka.

Ljudsko slovstvo je kot učna snov umeščeno v prvi letnik. Dijaki obnovijo svoje znanje o ljudskem pesništvu, pripovedi, pregovorih. Prvo uro namenim Prešernovi Lepi Vidi, ob tem pa preberem še dolenjsko različico. Dijakom se zdi zanimivo, da poznamo več kot devetnajst različic tega motiva v slovenski literaturi. Želela sem, da bi dijaki dobili konkretnjšo sliko o upodobitvi motiva pri drugih avtorjih, zato sem v posameznih letnikih načrtovala referat. Prvi pogoj za uspešno in motivirano branje je izbira besedila, ki dijaku omogoči razvijanje abstraktnega in kritičnega mišljenja.

Problemsko-ustvarjalni pouk

Problemsko-ustvarjalni pouk zahteva samostojnost, kritičnost, ustvarjalnost. Dijak mora biti ustrezno motiviran za soočenje z literarnim besedilom. Vedeti mora, na kakšen način se bo lotil naloge, zbrati podatke in jih analizirati. Pri tem pa mora znati ovrednotiti nove informacije ter se opredeliti do obravnavanega problema. Problemsko-ustvarjalni pouk poteka v več fazah: začne se z motivacijo, sledi oblikovanje književnega problema, iskanje raziskovalnega orodja, s katerim se bo problema lotil, zbiranje in analiziranje podatkov, analiza in opredelitev do obravnavanega problema ter uporabnost znanja (Žbogar, 2010: 335). Ta način dela sem izbrala v tretjem letniku, medtem ko sem v prvem letniku načrtovala le del teh faz, saj imajo dijaki premalo predznanja iz literature.

Izhodišče je bilo zastavljeno v Prešernovem zapisu pesmi, dijak pa je izbral še dodatno besedilo, ki je vsebovalo izbrani motiv. Moral je poiskati informacije o ljudskem slovstvu in o obeh literarnih besedilih ter primerjati uresničitev simbola, ki ga pooseblja lepa Vida. Uporabnost novega znanja je moral postaviti v širši literarni prostor tako, da je poiskal motiv v besedilih, ki so bila del šolske interpretacije. Po skrbnem premisleku je moral

oblikovati oporne točke, na katerih bo zgradil svojo predstavitev.

Oblikovanje književnega problema

Naloge so vsebovale predstavitev ljudskega slovstva, zvrsti in oznake balada. Izbrane dijakinje so izpostavile motiv

lepe Vide kot socialne, družinske in psihološke ženske balade. Predstavile so tri skupine variant motiva in za izhodišče analizirale Prešernov zapis pesmi. Izhodišče naloge je bil Prešernov zapis Lepa Vida. Dijakinja tretjega letnika je bolj natančno analizirala pesem. Razložila je pojem ženska balada in zapisala, da velja za eno najlepših slovenskih ljudskih balad ter da je postala simbol neuresničljivega hrepenenja po boljšem življenju. »Njeno hrepenenje je neutolažljivo, celo mnogo silnejše od prejšnjega trpljenja s starim možem in bolnim otrokom, ki je ves čas jokal.« (Jana Avbelj, 3. Za) Ugotovila je, da je Prešeren v prepesnitvi ohranil mnogo jezikovnih in slogovnih značilnosti ljudske pesmi: ljudsko število, iteracije, personifikacije, poseben besedni red, narečne besede ...

Foto: Peter Prebil

Foto: Petra Duhannoy

Motiv lepe Vide v drugih literarnih besedilih

V prvem letniku je dijakinja za primerjavo motiva hrepenenja izbrala roman Josipa Jurčiča Lepa Vida. Obnovila je vsebino romana in poiskala skupne lastnosti ter razlike. Ugotovila je, da je Jurčič iz ljudske pesmi vzela osnovni motiv, ki ga je postavil v drug čas, z drugimi osebami in v ospredje postavil ljubezensko temo. To je razložila z vsebino: »Vida je zala deklica s Krasa, ki se omoži s precej starejšim Antonom Samorodom. Zaljubi se v mladega beneškega trgovca Roberta Paolija, s katerim zbeži v Benetke. Toda njeno hrepenenje po ljubezni dobi drugačen epilog. Robert se je naveliča, Vida pa ob tem, da ves čas čaka njega, hrepeni tudi po svojem otroku. Po dveh letih pobegne domov, da bi videla otroka. Vso premraženo jo najde eden od domačinov in odpelje domov. Domisli se, da so jo ugrabili zamorci in odpeljali na španski dvor, od koder je pobegnila. Toda resnica pride na dan. Mož umori njenega ljubimca, zato mu sodijo, ona pa zblazni. Konec je tragičen in otrok postane sirota. Mogoče je v tem besedilu bolj izstopajoč in opredeljen motiv Vidinega hrepenenja, saj si želi biti z Robertom, ki ji prinaša možnost drugačnega življenja, ob tem pa je v tem negotova, saj jo vleče k sinu, podobno kot v Prešernovem zapisu. Obema besediloma je skupen tudi motiv zamorca, ki pa v Jurčičevi va-

rianti služi kot Vidin spomin na materino pripovedovanje, kako so včasih zamorci plenili in ugrabljali ljudi. To izrabi sebi v prid, ko želi svoje izginotje prikazati kot ugrabitev.« (Iza Belak, 1. Za)

V tretjem letniku je dijakinja za primerjavo motiva izbrala dramsko besedilo Ivana Cankarja Lepa Vida. Povzela je vsebino vseh treh dejanj. Ugotovila je, da je Cankar iz lepe Vide oblikoval lik, ki brezdomcem tik pred smrtjo pooseblja objekt hrepenenja, a se včasih zdi, da je le privid. Iz ljudske pesmi je vzela le motiv hrepenenja, ki ga osebe v drami vidijo v Vidi. Njena sklepna misel je bila, da je Vida poosebljala hrepenenje po lepšem življenju, a ji paradiz ni ugajal. Navedla je citat: »Sreča ni cilj, ampak pot: paradiz ni lepe Vide dom, v paradizu samem bi umrla ... Da, da, želeti je lepše nego zaželeno imeti; da da spoznavati je lepše, nego spoznanje imeti ...« (Pogačnik, 1988: 137)

Motiv hrepenenja v slovenski literaturi

Dijakinji sta izpostavili motiv lepe Vide kot simbol hrepenenja. Motiv se mi je zdel zanimiv za izhodišče razmišljanja. Zanimalo me je, v katerih obravnavanih slovenskih literarnih delih bi dijaki prepoznali ta motiv in kako bi svoj izbor utemeljili. Ta naloga je bila zastavljena dijakom tretjega letnika.

Motiv so povezali s Cankarjevim romanom *Na klanecu*. Dijakinja je izpostavljene motive (tek za vozom ter masleni kruh in židana ruta) kot simbole hrepenenja po boljšem življenju povezala z Vidinim hrepenenjem. »Lepa Vida sledi svojemu hrepenenju, a na koncu ni srečna. Zaradi svoje odločitve, da bo sledila hrepenenju, postane nesrečna in nanjo pade še večje breme krivde. Nasprotno Cankarjeva Francka nikoli ne more doseči boljšega življenja. Ves čas je pred njo, a ga ne more doseči. [...] Če bi tekla do konca sveta in do konca življenja, ne bi dohitela voza, ne židane rute, ne maslenega kruha ... Vse veselje pred njo in ona zadaj z okrvavljenimi nogami.« (Jana Avbelj, 3. Za)

Izpostavljeni sta bili še primerjavi s Tavčarjevo povestjo *Cvetje v jeseni* in Kettejevo pesmijo *Na trgu*. V Tavčarjevi povesti

je motiv hrepenenja dijakinja povezala z Janezovim hrepenenjem po domači zemlji. »Šele ko se vrne iz mesta na podeželje, se zave, da je v mestu hrepenel po domačih krajih.« (Jana Avbelj, 3. Za) Še bolj pa je opazila motiv v Janezovem in Metinem hrepenenju po ljubezni, saj sta skrivala svoja prava čustva.

Motiv so povezovali tudi s Kettejevo pesmijo *Na trgu*, v kateri pesnik hrepeni po Angeli. Dijakinja je njegovo hrepenenje povezala z Vido: »Tako kot Kette hrepeni po dekletu, po njeni ljubezni, Vida kaže svojo ljubezen do otroka, ki ga je zapustila, in svojo odločitev obžalovala.« (Deja Ošljaj, 3. Za)

Dijakom sem zastavila vprašanje o ustreznosti zadnjih dveh primerjav. Prišli so do zaključka, da primerjavi nista dobro izbrani, saj ne vsebujeta hrepenenja, ki ga pooseblja Vidin motiv, pač pa gre bolj za hrepenenje po domači zemlji oz. ljubljennem dekletu.

Zaključek

Pri pouku je bil zastavljen cilj prepoznati motiv lepe Vide v slovenski književnosti. Dijakinji sta izhajali iz Prešernovega zapisa balade, se opredelili do motiva in v literaturi poiskali razlago. Nato sta poiskali primerno besedilo, ki je vsebovalo iskani motiv, ter vsebinsko primerjali obe literarni deli. Da bi v delo vključila še druge dijake, je po predstavitvi sledila domača naloga z navodilom prepoznavanja izbranega motiva v literarnih delih slovenskih avtorjev. Motiv so povezali s Cankarjevim romanom *Na klanecu* in ga utemeljili v liku Francke. Hkrati pa so ob navedbi Tavčarjeve povesti in Kettejeve pesmi prepoznali primer neustrezne primerjave in to utemeljili.

Z vključitvijo ljudskega slovstva v pouk književnosti so dijaki dobili možnost razširiti spoznanja o književnosti in jo uvrstiti v širši kulturno-razvojni kontekst, kar je tudi eden izmed ciljev pouka književnosti. ◀

Literatura

- Pogačnik, Jože (1988): *Slovenska Lepa Vida ali hoja za rožo čudotvorno*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Žbogar, Alenka (2010): *Kulturna identiteta in postmoderna družba pri pouku književnosti*. *Slavistična revija*, letnik 58, št. 3, str. 350–360.

Doživljajska pedagogika pri delu z nadarjenimi v vrtcu

■ **Larisa Senekovič**, prof. slovenščine in pedagogike, je svetovalna delavka v Vrtcu Ivana Glinška.

V prispevku predstavljam obogatitveni program za potencialno nadarjene predšolske otroke pred vstopom v šolo, ki ga izvajamo v Vrtcu Ivana Glinška Maribor. Program izvajam svetovalna delavka. Dejavnosti sem zasnovala po načelih doživljajske pedagogike, pri tem sem izbirala inovativne pristope, ki spodbujajo aktivnost, kreativnost, samostojnost, domišljijo potencialno nadarjenih.

V Vrtcu Ivana Glinška je trenutno 36 oddelkov v šestih enotah v centru mesta Maribor. Otroci pred vstopom v šolo so razporejeni v sedem oddelkov. V teh oddelkih smo v sodelovanju s strokovnimi tandemi vzgojiteljic in pomočnic vzgojiteljic izvedli opazovanje in prepoznavanje potencialno nadarjenih otrok. Pri tem smo upoštevali kazalnike nadarjenosti za naslednja področja:

- besedno-jezikovno,
- logično-matematično,
- voditeljsko,
- umetniško,
- igro,
- ostale posebnosti.

Izbrane otroke smo s soglasjem staršev vključili v program za potencialno nadarjene. Oblikovali smo skupine s približno šestimi otroki, kar omogoča zelo intenzivno sodelovanje udeležencev in medsebojno sodelovanje v parih, trojicah ali v skupini. Program obsega pet delavnic. Sklop delavnic s posamezno skupino otrok izvajamo enkrat tedensko v dopoldanskem času, med 9. in 12. uro.

Potek delavnic

Pri izvedbi delavnic je najpomembnejše vodilo učenje skozi prijetna aktivna doživetja, kjer otroci z lastno aktivnostjo, napori in opazovanjem ter eksperimentiranjem priplujejo do uspeha, ki jih moti-

vira za nadaljnje sodelovanje. Izogibamo se pretiranemu vodenju in usmerjanju s strani odrasle osebe, saj je cilj in namen spodbujati potenciale in radovednost otrok v spodbudnem učnem okolju v naravi, ki sama po sebi otrokom nudi nešteto možnosti za razvoj spretnosti, igre, komunikacije, raziskovanja itd. Delo v majhnih skupinah omogoča fleksibilnost, prilagodljivost glede na interese otrok in trenutne naravne pojave (npr. opazovanje videnih živali na poti, rosnih kapljic, poslušanje ptic, opazovanje vremenskih pojavov, rastlin, človeških posegov v naravo). Prav tako pa je narava izvrsten poligon za igro in gibanje. Omogočanje igre s sovrstniki v gozdu, na travniku, ob potočku je danes za otroke posebno doživetje, še posebej v mestu, zato je to dragocena izkušnja, ki otroku prinaša mir, zadovoljstvo in radost. Kakšna je moja vloga? Poskusim skrbeti za pozitivno vzdušje s pohvalo, spodbudo, nasmehom, po potrebi otrokom približam 'raziskovalne naloge'. S posameznimi vajami dodajam čarobnost, ki v tej dobi otroštva ne sme manjkati.

Predlogi vaj in pripomočkov za izvedbo delavnic

»Personificirano« drevo:

Otroci opazujejo drevesa, iščejo podobnosti in razlike. Poiščejo čim bolj 'poseb-

na ali drugačna' drevesa. Nato si izberejo svoje drevo, mu dajo ime, se z njim pogovarjajo, si uredijo udoben kotiček pod krošnjo, morda si iz vej naredijo zavetje, kuhinjo ipd. Pred njim v zemljo s palčico zapišejo svoje ime in ime drevesa, s katerim sta 'prijatelja'. Otroci hodijo drug k drugemu na obisk in domišljajska igra steče ...

Pokrajinska umetnost

Otroci uporabijo naravne materiale za izdelavo 'vilinskih ali škratovih' hišic in škratkov, mandal, čarobnih palic, škatel presenečenja, kamenčkov prijateljstva, čutne poti in drugo.

Orientacijske dejavnosti

- lov na zaklad,
- orientacijski pohodi,
- risanje preprostih zemljevidov.

Igre

- gozdni spomin,
- metanje paličic ali kamenčkov v drevesa, luknje,
- lovljenje, skrivanje,
- gozdni poligoni (zaželeno so dodatne vrvi).

Najbolje je, če otroci sodelujejo pri pravi teh iger, jih soustvarjajo.

Posebne palice

- indijanska: otroci poiščejo debelejšo palico in se nanjo podpišejo, kdor jo ima v rokah, lahko govori, drugi počakajo na palico;
- čarobna: okrasimo palico in z njo 'čaramo';
- pripovedovalna: nanjo zvežemo predmete iz narave; z njo pripovedujemo zgodbe.

Razvoj predakademijskih veščin

- iskanje besed na podlagi vidnih predmetov v naravi: otroci pišejo listke z besedami, iščejo dolge, kratke, lepe besede, besede, ki se začnejo na določeno črko, ki imajo določeno število črk itd.;
- klasificiranje, razvrščanje, preštevanje, iskanje podobnosti in razlik med naravnimi materiali: uporabimo liste, kamenčke, veje, plodove, storži ...

Fotolov

Fotografiramo lahko predmete v naravi. Fotografije lahko uporabimo za izdelavo sestavljanek, za prepoznavanje predmetov na podlagi dela sličice, izdelavo fotokolažev, albumov (npr. tematskih albumov – narava v letnih časih).

Igre čuječnosti

- poslušanje zvokov in določanje smeri, iz katere prihaja zvok;
- orkester narave (otroci posnemajo zvoke narave s telesom ali uporabo naravnih materialov).

Pripovedovanje

- pravljice, povezane z naravo,
- razvoj empatije otrok do narave,
- uprizorjanje pravljič v naravi.

Naravoslovna znanja

- prepoznavanje dreves, listov, plodov, rastlin,
- izdelava herbarija,
- iskanje dreves, rastlin v naravnem okolju (s pomočjo slikovnega materiala),
- uporaba enciklopedije za raziskovanje,
- nabiranje, sušenje zelišč, priprava čajev,
- gobarjenje.

Dejavnosti ob tabornem ognju

- sodelovanje pri pripravi kurišča,
- peka kostanjev, hrenovk, penic,
- prepevanje ob spremljavi kitare,
- pripovedovanje zgodb.

Najboljša učiteljica je narava

Med bivanjem v naravi otroci obožujejo piknike. Hrana iz nahrbtnika je posebno doživetje. Če jim ponudimo možnost, otroci naredijo iz tega družabni dogodek in s tem razvijajo socialne veščine (delijo med seboj, barantajo, razmišljajo, ali naj kaj pustijo za potem in za bratce in sestrice itd.), pripovedujejo, kako so šli v trgovino ... Hrana ima na prostem drugačen okus, celo preprosto jabolko je lahko zaklad in doživetje za otroka.

Pomemben del našega sodelovanja je tudi evalvacija dela z otroki, ki predstavijo svoje videnje aktivnosti, dodajo zamisli, predloge za izboljšavo ali razširitev dejavnosti oz. opisujejo, kako bodo doma nadaljevali z eksperimentiranjem, opazovanjem in raziskovalnim delom. Smernice vrtcev po Evropi se vse bolj usmerjajo nazaj k naravi. V zadnjem času vse več slišimo o gozdni pedagogiki, igralnicah na prostem. V Sloveniji smo še vedno precej zaščitniški do otrok. Prisoten je pretiran strah, da bi otrok padel, se izgubil, opekel, urezal, umazal, prehladil itd. Pogosto dejavnosti namesto otroka

zaradi varnosti ali varčevanja s časom opravimo odrasli, s tem pa ga oropamo možnosti, da razvija svoje spretnosti, veščine, predvsem pa mu odvzamemo izkušnje in doživetja uspeha, ki jih potrebuje kot naložbo, da bo odrasel v samozavestnega, iznajdljivega in odgovornega odraslega. Tako se kmalu soočamo s pasivnimi/zdolgočasenimi mladostniki, ki so bili pretirano animirani, ki niso bili deležni potrebnih izzivov, da bi razvili mehanizme za kakovostno življenje. Čeprav jim nič ne manjka, imajo vse, kar potrebujejo, so nezadovoljni s seboj in svetom ter v obilici interesnih dejavnosti, družabnih dogodkov, potrošniških materialov izgubijo stik s seboj, notranji mir, samospoštovanje. Tako se danes v vzgoji in izobraževanju srečujemo s povečanim številom otrok s posebnimi potrebami, porastom psihičnih težav pri otrocih in odraslih, izgorelostjo, anksioznostjo, tesnobo, depresijo, odvisnostjo.

Tudi sama sem v želji biti popoln starš poskušala otrokom dati najboljše, kar sem zmogla. Oči mi je odprla hči pri 14 letih, ko je povedala: »Mami, ne moreš odstranjevati ovir iz mojega življenja. Sama se moram naučiti spopadati s svojimi težavami. Vsi, ki so uspešni, so se morali v življenju boriti in pasti. Ni ti treba biti popolna, zame si še predobra, velikokrat mi daš več, kot potrebujem, in še preden prosim.«

Kaj podariti otrokom, da bo njihovo otroštvo izpolnjeno?

Otroci so naše največje bogastvo in ogledalo nas, naše družbe. Za izpolnjeno življenje ne potrebujejo gore igrač, zaslonov, ogromne količine sladkih pijač in hrane, pretiranih omejitev ali popuščanja. Potrebujejo pa prostor in čas, da zadostijo svojim gibalnim, socialnim, komunikacijskim potrebam, da raziskujejo, eksperimentirajo, poskušajo. Najboljši prostor je narava. In najlepše je, ko lahko opazujemo otroke, kako navdušeno odkrivajo lepote narave, kako poskrbijo za živali, rastline ... Naj vrisk in smeh spet odmeva po hribih in dolinah za lepši jutri. ◀

Tipam ozvezdja

■ **Boris Kham**, prof. fizike in amaterski astronom, ima naziv svetnik. Na osnovni in srednji šoli je poučeval 40 let, sodeloval je v različnih komisijah in pri organizaciji medpredmetnih taborov. Je avtor radijskih oddaj, samostojnih razstav ter vrste strokovnih člankov. Prejel je *Slomškovo priznanje za življenjsko delo* (DKPS, 2011), *priznanje za življenjsko delo na področju poučevanja matematike, fizike in astronomije* (DMFA Slovenije, 2014) ter naziv *Prometej znanosti za odličnost v komuniciranju* za leto 2009 (Slovenska znanstvena fundacija).

Spoznavanje narave je del naše biti, saj smo tudi sami del nje. Odkrivamo njene lepote in zakonitosti in ugotovimo, da je smotrno urejena, in to nas očara. Pogled v zvezdnato nebo in poglobljanje v prostranstva vesolja nas pritegne ter nas pripelje do spoznanja, kako majhni smo v njem. Če nimamo težav z vidom, potem ni težav z opazovanjem nočnega neba, drugače pa je s slabovidnimi in slepimi, ki imajo željo, da spoznavaajo širni svet vesolja. Odkrivajo ga na drugačen način in temu je bila namenjena astronomska delavnica za slepe in slabovidne.

Astronomske delavnice

Tipam ozvezdja je bil naslov astronomske delavnice za slepe in slabovidne (10. maja 2023) v Knjižnici slepih in slabovidnih Minke Skaberne v Ljubljani, ki jo je pripravila tiflopedagoginja dr. Aksinja Kermauner v soavtorstvu z dr. Janjo Plazar; kot gost je sodeloval Boris Kham.

Aksinja Kermauner in Janja Plazar sta napisali (ustvarili) knjigo (neke vrste slikanico s tipnimi predlogami) *S prstki do zvezd*. Vsebinski te knjige je bila namenjena tudi delavnica, kjer je bila osrednja tema prikaz ozvezdij.

Prvi korak je bilo ozvezdje Kasiopeje. Avtorici sta udeležencem razdelili stiroporne ploščice, na katerih so bile razporejene bucike v obliki ozvezdja Kasiopeje. Poleg so dobili še vrvico. Prvi del naloge je bil, da z vrvico prosto povežejo bucike v nek smiseln lik. S tem sta želeli, da udeleženci dojamejo (razmislijo), kako je v preteklosti človek risal na nebo svoje junake, npr. Oriona, Kasiopejo itd. V drugem delu te naloge sta jim povedali, da ima ozvezdje Kasiopeje obliko črke W ali M, in nato so jih tako povezali. Tretji korak, ki je najtežji, pa je bil, da bi dojeli, da so zvezde

Zares so prazni vsi, ki so po svoji naravi ljudje, a ne poznajo Boga in iz vidnih dobrin ne morejo spoznati njega, ki je; ne prepoznajo mojstra, čeprav opazujejo njegova dela, ampak imajo za bogove ali ogerj ali vetrič ali hitri zrak ali kroženje zvezd ali deročo vodo ali nebesni svetilki, ki uravnavata svet.

Če jih že tako prevzame njihova lepota, da jih imajo za bogove, naj spoznajo, koliko lepši je njihov Gospodar; ustvaril jih je sam začetnik lepote. Če jih že prevzameta njihova moč in delovanje, naj iz tega doumejo, koliko močnejši je njihov Stvarnik, zakaj iz velikosti in lepote ustvarjenih reči moremo s primerjanjem motriti njihovega Stvarnika.
Mdr 13,1–5

Mladi udeleženec delavnice proučuje Lunine mene na magnetni tabli, modeli Lune so hrapavi, tako da jih slepi bolje začutijo in vejo, da Luna ni 'gladka'. Foto: Samo Kham

različno oddaljene od nas. Dr. Aksinja Kermauner je izdelala ozvezdje Kasiopeje tako, da so bile v modelu zvezde razporejene po globini (modelska škatla) in oddaljenosti od Zemlje. Udeleženci so v demonstracijski škatli otipali razdalje med zvezdami (glej sliko), tako da so se dotaknili npr. zvezde alfa z eno roko, drugo zvezdo, npr. beta, pa z drugo. Tako so lažje dojeli, da so zvezde v enem ozvezdju različno oddaljene od Zemlje. To je bila zelo dobra ideja za spoznavanje oddaljenosti zvezd. Če bi bili podani samo

podatki o oddaljenosti zvezd, potem bi udeleženci težje dojemali razdalje do njih. Ponazoritev oddaljenosti zvezd od Zemlje sem udeležencem poskušal dodatno približati še s komentiranimi podatki.

Ponazoritve

- Zvezda Arktur (Volar) je oddaljena od nas približno 40 svetlobnih let (sv. l.), to pomeni, da je svetloba toliko let potovala do nas. Iz zvezde je odpotovala leta 1983, kar je leto rojstva naše najboljšje smučarke Tine Maze.
- Zvezda Rigel (Orion): svetloba od nje potuje 775 let, ker je oddaljena toliko sv. l. Hitrost svetlobe je 300.000 km/s in eno sv. l. je razdalja, ki jo svetloba prepotuje v enem letu, to pa je 9,5 bilijona km. Torej gledamo svetlobo, ki se je podala na pot daljnega leta 1248.
- Zvezda Betelgeza (Orion) je od nas oddaljena 430 sv. l., torej gledamo, kaj se je na njej dogajalo daljnega leta 1593, ko je živel Galileo Galilei.
- Zvezda Sirij je oddaljena od nas približno 8,9 sv. l. Svetloba je od tam odpotovala približno leta 2014; ravno tega leta je Tina Maze osvojila olimpijsko zlato medaljo v smuku.

Pri tem smo poudarili, da pri opazovanju nebesnih objektov vedno gledamo v preteklost, saj tudi svetloba in z njo energija od Sonca potuje osem minut.

Tipne predloge

Ozvezdje Oriona in asterizma Veliki in Mali voz so udeleženci odkrivali s pomočjo tipnih predlog, pri čemer sta se avtorici potrudili in svetlejšje zvezde v posameznem ozvezdju (npr. Orion) bolj poudarili. Spoznavanje ozvezdij s tipkovnimi predlogami je dr. Aksinija Kermauner popestrila in motivirala s pripovedkami o posameznih ozvezdijih in tako se udeleženci niso dolgočasili.

Tipna knjiga *S prstki do zvezd* je odličan pripomoček, ki ozvezdja in astronomijo približa slepim in slabovidnim. Avtorici sta me navdušili, ker sta se poglobili v ozvezdja in vzporedno še napisali nekaj stavkov o ozvezdijih, ki so podani tudi v brajici. Ideja, kako sta pri-

kazali ozvezdje Kasiopeje, se je izkazala za odlično, saj so tako udeleženci dojeli, kako so imeli ljudje bujno domišljijo, ko so na nebo risali zgodbe.

Avtorici sta kasneje v pogovoru povedali, da delata to z entuziazmom in da sta vložili veliko časa in energije v pripravo knjige, vendar želita, da bi našli sponzorja, da bi naredili več izvodov knjige, saj za pripravo ene potrebuješ pribl. 50 € za material. Več knjig pa pomeni, da bi astronomijo približali širšemu krogu slepih in slabovidnih.

Razlaga osnovnih pojmov

Nekatere osnovne pojme sem jim poskušal razložiti čim bolj nazorno: zvezde, planeti, galaksija ...

Začel sem s Soncem in ga predstavil kot ognjeno kroglo, ki žari, in to žarenje primerjal z žarenjem oglja, ki je na Soncu znatno večje, saj celotno Sonce seva v prostor kot 600 tisoč bilijonov krških elektrarn. Glede mase Sonca sem udeležencem predlagal, naj se spomnijo na gugalnico, ki jo postavijo v vesolje. Na eno stran naj dajo Sonce, na drugo stran pa naj naložijo 333.333 Zemelj, da bo to v ravnovesju. Za premer Sončeve krogle sem navedel, da sta v razmerju 1 : 109. Nato pa sem jih opozoril, da je naše Sonce le manjša zvezda v množici zvezd, in navedel nekaj podatkov. Poglejmo tri primere za ilustracijo:

- zvezda Sirij (ozvezdje Veliki pes) ima 20-krat večji izsev kot naše Sonce in premer je skoraj dvakrat večji od Sonca, je lesketajoč diamant, bel bisser;
- zvezda Rigel (ozvezdje Orion) ima 40.000-krat večji izsev kot Sonce, je kozmični žaromet in njen premer je približno 79-krat večji od Sončevega, masa pa je 18 njegovih mas;
- zvezda Betelgeza (ozvezdje Orion), rdeča nadorjakinja, je tako velika, da bi vanjo stlačili celotno Marsovo krožnico, njen izsev prekaša Sončevega za 8.400-krat.

Naslednji korak je bila galaksija. Tu sem začel z modelom naše Rimske ceste, kjer je množica (400 milijard) zvezd ponazorjena z mivko, da lahko njena zrnca slepi in slabovidni občutijo s prsti. Na maketi

Modelska škatla ozvezdja Kasiopeje, kjer so udeleženci občutili, da so zvezde različno oddaljen od Zemlje. Foto: Samo Kham

je označena točka, kjer je naše osončje, ki drvi okoli središča galaksije približno s hitrostjo 220 km/s in primerjava: če bi s to hitrostjo drveli po naši avtocesti proti morju, bi v eni sekundi prišli do Pirana in nazaj.

Poskušal sem jim tudi razložiti, kaj je komet (ponazoril sem ga s podolgovatim krompirjem, ki so ga lahko otipali, in ob tem povedal, da je bil Halleyjev komet dolg 15 km in debel okoli 6 km), spregovoril sem tudi o utrinkih.

Metodični in didaktični izziv

Sodelovanje na delavnici Tipam ozvezdja je velik metodični in didaktični izziv, saj moraš dovolj plastično prikazati npr. ozvezdja ali pa globino vesolja. Tu ne gre brez tipnih predlog. Zame je to pomenilo, da sem se ponovno poskušal vživeti v njihov svet. Prvič sem se srečal s slepimi in slabovidnimi leta 2019 (glej: *Astronomija s slepimi in slabovidnimi, Vzgoja* 21 (2019), str. 46). Tedaj sem imel predavanja, ki je moralo biti plastično in posamezni pojmi podani z različnih zornih kotov (»baročno pripovedovanje«). Delavnica pa je bila aktivna, saj so udeleženci otipali ozvezdja; ne samo to, posamezne 'močnejše' (večji izsev) zvezde so bile poudarjene z različno velikostjo in obliko perlic. To je bilo tudi zame nekaj novega in dodaten metodični izziv. Splačalo se je. ◀

Janez Sečnik

Očetovstvo se rojeva v odnosu z otrokom**Celje: Celjska Mohorjeva družba, Društvo Mohorjeva družba, 2024****152 strani, cena: 23,50 €**

Postati oče. To je ena najbolj dramatičnih sprememb v življenju moškega. Očetovstvo je samostojna vloga, ki se enakovredno postavlja ob bok materinstvu, ne da bi se primerjala, enačila ali tekmovala z njim. Vendar samo rojstvo otroka še ne naredi očeta. Očetovstvo je drža, ki se razvija ob otroku, v odnosu z otrokom. Avtor se strokovno in iz osebne izkušnje posveti temu pogosto zapostavljenemu področju. Pri tem odgovarja na vprašanja, kako se skozi varno navezanost spleta vez med otrokom in očetom ter kaj za otroka pomeni morebitna prekinitev te vezi. Je vzgajanje res v prvi vrsti stvar discipline in postavljanja meja? Kakšno vlogo ima kazni v vzgojnem procesu in kakšne so njene posledice? Je sram lahko funkcionalni kažipot za samostojno in zdravo odraslo osebo? Knjiga opominja na unikatno vlogo, na poseben privilegij v življenju moškega, ki se mu nikakor ne gre odpovedati. Evolucijo očeta spremlja vse od temeljev v njegovem lastnem otroštvu, skozi ranljivost v odnosih do njegove duhovne razsežnosti, ki se začne in konča na temelju ljubezni.

Sebastjan Kristovič, Polonca Pangrčič

Holistični pristop**Na področju vzgoje, izobraževanja in duševnega zdravja****Maribor: AMEU-ECM, Alma Mater Press, 2023****264 strani, cena: 25,00 €**

Celovita prenova vzgojno-izobraževalnega (VIZ) sistema v Sloveniji mora upoštevati in aplicirati holistični pristop, kar je izpostavljeno v posebnem dodatku publikacije Predlog strateškega načrta prenove VIZ-sistema v Republiki Sloveniji. Ta obsega prepotrebno sodobno vizijo, načrt in vsebino celovite prenove VIZ-sistema, ki se na ta način izogne nevarnim pastem redukcionizma, determinizma in delnih rešitev. Cilj vzgoje in celotnega procesa VIZ bi moral biti: celovito »delujoča«, integrirana, osmišljena in zadovoljna oseba, ki je v skladu s trenutnimi razvojnimi značilnostmi. To je možno samo v okviru holističnega pristopa, ki otroka ne dojema samo kot kognitivno/racionalno bitje, ampak kot nedeljivo celoto telesne, duševne in duhovne razsežnosti. Znanstveno monografijo, ki je nastala v okviru ARRS projekta Holističen VIZ-proces in krepitev duševnega zdravja, so sooblikovali avtorji, ki so strokovnjaki na omenjenih področjih, in obsega šestnajst poglavij ter Predlog strateškega načrta prenove VIZ-sistema v Sloveniji.

Dysmas de Lassus

Nevarnosti in stranpota v posvečenem življenju**Ljubljana: Salve, 2021****349 strani, cena: 29,50 €**

Avtor knjige br. Dysmas de Lassus v uvodu zapiše: »Pričujoča knjiga ni samotarsko delo. Porodila se je iz srečanja z več žrtvami redovniškega življenja in iz pogovorov, ki so se vrstili štiri leta. Njim dolgujem jedro. Zahvaljujem se jim za izkazano zaupanje in njihovo podporo pri tem delu. Njihova pričevanja, v glavnem odlomki zasebnih pogovorov, so navedena brez imen oseb. Imen se ni zdelo koristno izmišljati. Ko kakšen navedek nima podatka, gre vedno za pričevanje.« Prevajalec dr. Janez Ferkolj takole predstavi vsebinsko bogato delo: »Br. Dysmas de Lassus, prior v Veliki kartuziji, avtor knjige Nevarnosti in stranpota v posvečenem življenju, v trinajstih poglavjih pokaže na ideal Bogu posvečenega življenja. Ob modrosti svetnikov, redovnih ustanoviteljev stvarno oriše lepoto poklicanosti in tudi človekovo krhkost, ker nosimo zaklad v prstenih posodah. Knjiga se je porodila iz srečanja z več žrtvami raznovrstnih odklonov. Avtor obravnava nevarnosti in stranpota v posvečenem življenju ter zlorabe, ki se pri tem dogajajo.«

Pascal Ide

Kako razločevati in sprejemati dobre odločitve**Ljubljana: Založba Emanuel, 2024****150 strani, cena: 19,90 €**

Na podlagi katerih kriterijev sprejemamo odločitve? Iz dolžnosti? Ker tako čutimo? Da bi ugajali drugim? Na podlagi naključnega odpiranja Svetega pisma? Izziv je zelo velik, mi pa se največkrat počutimo preslabo opremljeni. Pisec s pedagoškim pristopom ponudi ključne uspešnega razločevanja. Najprej pomaga odstraniti določene čeri, nato pa predlaga potovanje v petih etapah, okrepljenih s primeri, da bi mogli jasno spregledati in si zastavljati smiselne izbire. Zelo praktičen in jasen priročnik za dobro odločanje.

Foto: Nataša Pezdir

Skupščina DKPS

Pri Sv. Jakobu v Ljubljani je v soboto, 9. marca, potekala letna skupščina DKPS. Začeli smo jo s sveto mašo in nagovorom predsednice društva gospe Marije Žabjek. Poudarila je, da nas težki trenutki nikoli ne smejo tako obremeniti, da ne bi našli izhoda. Spodbudo pa lahko najdemo v moči delovanja Sv. Duha, ki zmore umiriti še tako silen vihar, kar izpričujejo tako psalmi kot evangelij.

Sledilo je predavanje škofa dr. Maksimiljana Matjaža z naslovom Sadovi sinode. Predstavil nam je namen sinode, ki je »posaditi sanje, priklicati preroštvo in videnja, omogočiti razcvet upanja, vzbuditi zaupanje, povezati rane, stkati odnose, učiti se drug od drugega in ustvariti bistro iznajdljivost, ki bo razsvetlila misli, ogrela srce in dala moč našim rokam /.../ dala vizijo prihodnosti, napolnjeno z veseljem evangelija«. Zaključil je z mislijo, da »je sinodalni proces pot in ne cilj« in da je treba »ponižno priznati, da sami s svojimi človeškimi močmi ne bomo uspeli in da moramo nujno izročiti svoje načrte Kristusu in zaupati, da On po Svetem Duhu vodi Cerkev in ima načrte zanjo«.

Po predavanju smo se pogovorili o predstavljenih temah, nato smo izvolili delovno

predsedstvo ter poročali o delu organov društva in območnih skupnosti. Izpostavili smo vlogo in pomen revije Vzgoja, napovedana je 68. mednarodna konferenca SIESC-a, ki bo julija v Vipavi, nadaljuje se počitniški program Srčna dežela. Nabor dejavnosti, ki se izvajajo, je izredno pester, društvo pa ima lepo urejeno spletno stran. Sledil je sprejem novih članov, glasovanje o predlogu podelitve naziva častni član in o nadomestnem članu upravnega odbora. Druženje smo pozno popoldne zaključili z zahvalo vodstvu DKPS, ki bdi nad tem, da se uresničuje naše poslanstvo, ki je v marsičem enako namenu letošnje sinode: »Prizadevamo si med seboj deliti vrednote in slediti pedagoškemu klicu, pomagati pri osebni rasti, povezovati ljudi, njihovo znanje, izkušnje in moči in se strokovno izpopolnjevati.«

Ksenija Fänrich

Berem, da je javno šolstvo v krizi

V časopisu berem, da je javno šolstvo v krizi. Starši, ravnatelji in učitelji so spet opozorili na alarmantno stanje v javnem šolstvu ... Berem o posodobitvi programov, financiranju, o vsem mogočem. Nič pa ne piše, kako pomagati učiteljem,

ki so v povprečju starejši od evropskega povprečja. Hvala Bogu, da imamo učitelji DKPS, lahko se udeležujemo predavanj in izobraževanj, ki so razpisana tudi v Katisu, se udeležujemo romanj in duhovnih vaj, se srečujemo pri svetih mašah, v pogovornih in izobraževalnih večerih, sodelujemo s krščanskimi učitelji Evrope na kongresih SIESC-a, letošnji bo med 24. in 29. julijem v Vipavi, kamor smo vsi lepo povabljeni.

V organizaciji Območne skupnosti Ljubljana smo preživeli spodbuden izobraževalni večer s pedagoginjo in izkušeno svetovalno delavko mag. Darjo Barborič Vesel, ki že nekaj let izvaja seminar z naslovom Intervizija. To je neprecenljiva izkušnja za učitelje, ki se mesečno lahko pogovarjajo o težavah in dogodkih v šoli kot enaki z enakimi.

Tokratni izobraževalni večer je imel naslov »7 za lažji konec«. Udeleženci smo dobili temeljna navodila za delo v šoli v precej stresnih zadnjih mesecih šolskega leta.

Učitelj mora znati poskrbeti za svoje zdravje in svoje dobro počutje. Ker nas je premalo, moramo še toliko bolj skrbeti, da ne gremo preko roba, da si dovolimo slišati spodbudne besede o sebi in o svojem delu in si medsebojno pomagamo. Katoliški pedagogi vemo, da se lahko zanesemo tudi na Boga in da ni vse odvisno samo od nas.

Karmen Koprivec

Summary

The title of this issue's *Editorial* by Silvo Šinkovec is 'Lie'. In it, he reflects on the power of words that can mislead and lead to error. The *Focus Theme* of the 102nd issue of the *Vzgoja* is titled 'On the culture of democracy'. In the introductory article, Anton Jamnik gives some thoughts on democracy, which is based on the dignity of the person. Simona Kustec presents her views on the values of democracy and education. Andreja Barle Lakota reflects on the link between personality and democracy. Žiga Turk gives an expert perspective on the possible end of democracy and reflects on what will happen afterwards. Sebastjan Kristovič is contributing an article in which he ponders on how to develop an independent and creative personality. Further we learn about the challenges of the development of Slovenian educational system in an article by Samo Repolusk. Suzana Plemen and Šemso Veladžić share with us their experience of working on a project linking school and business.

In *Our Interview*, Magdalena Jarc hosts Oleksiy Ternovoi, headmaster of a school centre

from Ukraine, who took part in the International Conference on Education for Love of Country and Homeland.

In *Teachers*, Bogomir Novak advocates for lifelong education. We also present the thoughts of Matija Nared on the Reformation and its impact on education. Jana Mlačnik presents the use of assistive devices in adult counselling.

In the *Educational Plan* section, Bojana Dimc writes about encouraging curiosity in students. Urška Vidmar's article is titled 'Goals, rules and expectations in the classroom'.

In the *Parents* section, Tanja Rozina describes the experience of pre-school children visiting a farm. Julijana Veber offers us a poem to read, titled 'Song to a conscious Slovene'. Tina Jeras talks about the importance of children's drawings.

In *Fields of Education*, dr. Milček Komelj presents a work by the painter Janez Bernik: 'Mandator'. Darko Košič shares his thoughts on practising decision-making skills in his article. Matjaž Turk sheds light on the National Vocational Qualification in Forestry.

'My dear Little Frog' is the title of a text by Marko Mrzlikar.

In the *Spiritual Challenge* section, we can read an article by Ana Kostanjšek, 'And now remains love', one by Sandra Kozorog Košut, 'The revelation of Jesus' personality in the Gospel of Mark', and the texts by Janko Jarc, with the common title 'Pray without ceasing'.

In the *Experience* section we present articles by Nevenka Tomšič-Iskra on the integration of folk literature into literature lessons, and on experiential pedagogy in working with gifted children in kindergarten, written by Larisa Senekovič. Simona Stajan writes about a boy with a cochlear implant. 'Feeling the constellations' is the title of an article by Boris Kham, in which he presents an astronomy workshop for the blind and visually impaired. In the *Reading Tips* section, we present some good books in the field of education that will help teachers and parents. ◀

*Written by: Tatjana Fajdiga
Translated by: Tanja Volk*

Slomškov dan

V soboto, 21. 9. 2024, bo na Ponikvi 21. Slomškov dan z naslovom *Kdor hoče prav srečno živeti, mora modro glavo pa žlahtno srce imeti*. Na Slomu bo kulturni program s podelitvijo priznanj in naziva častni član, na Ponikvi pa sveta maša. Maševal bo dr. Marjan Turnšek, predaval bo dr. Milček Komelj, podeljevalka priznanj bo dr. Ignacija Fridl Jarc. Slomškov dan pripravljajo Društvo katoliških pedagogov Slovenije, župnija Ponikva in Slovenski katehetski urad.

Načrtovalni dan

Dan bo namenjen načrtovanju dela DKPS in bo potekal v soboto, 24. 8. 2024, v konkatedrali v Novi Gorici. Prvi del bo namenjen pogledu na dogajanje ob srečanju evropskih krščanskih učiteljev SIESC v Vipavi. V drugem delu pa bomo načrtovali delo društva v novem šolskem letu.

Seminarji DKPS 2024/2025

Nevrotaktilna integracija refleksov MNRI®

Obseg: 20 ur

Izvedba: Ljubljana, 6.–7. 9. 2024, prijave do: 29. 8. 2024

Predavateljica: Marjeta Krejči Hrastar

Seminarji so namenjeni pedagoškim delavcem (vzgojiteljem, učiteljem, profesorjem, razrednikom, šolskim svetovalnim delavcem, ravnateljem), staršem in drugim posameznikom, ki želijo osebno in strokovno rasti. V Društvu katoliških pedagogov Slovenije jih izvajamo že več kot 25 let.

Pedagoški delavci lahko udeležbo na seminarjih uveljavljate pri predlogu za napredovanje zaposlenih v vzgoji in izobraževanju. Seminarje izvajamo tudi za učiteljske zbornice in zaključene skupine. Podrobnejši podatki so objavljeni na naši spletni strani <http://www.dkps.si>.

*Seminarji, označeni z *, so uvrščeni v katalog Katis.*

Informacije in prijave:

Društvo katoliških pedagogov Slovenije (DKPS)

Rožna ulica 2, 1000 Ljubljana
01/43 83 983 (torek, četrtek: 9.00–12.00)
izobrazevanje@dkps.si
<http://www.dkps.si>

Intervizija za strokovne delavce*

Obseg: 16 ur (1 x mesečno po 2 šolski uri); do 12 udeležencev

Izvedba: preko spleta, 30. 9. 2024 – 24. 6. 2025, prijave do: 23. 9. 2024

Predavateljici: mag. Darja Barborič Vesel in Helena Kregar

Brain Gym® v vsakdanjem življenju

Obseg: 4 ure

Izvedba: Ljubljana, 8. 10. 2024 (pop), prijave do: 1. 10. 2024

Predavateljica: Marjeta Krejči Hrastar

Vpliv gibanja na razvoj in učenje otrok*

Obseg: 8 ur

Izvedba: Ljubljana, 19. 10. 2024, prijave do: 11. 10. 2024

Predavateljica: Marjeta Krejči Hrastar

Učenci v stiski: moteči, nevidni in travmatizirani*

Obseg: 8 ur

Izvedba: Ljubljana, 26. 10. 2024, prijave do: 18. 10. 2024

Predavateljici: Julija Pelc in Neža Miklič

Dobro obvladovanje stresa pri pedagoških delavcih*

Obseg: 8 ur

Izvedba: Ljubljana, 9. 11. 2024, prijave do: 1. 11. 2024

Predavateljica: Marjeta Krejči Hrastar

Narodni ponos v globaliziranem svetu *

6. mednarodna konferenca Vzgoja za ljubezen do domovine in države

Obseg: 8 ur

Izvedba: OŠ Notranjski odred Cerknica oz./ in preko spleta, 23. 11. 2024, prijave do: 11. 11. 2024

Predavatelji: Vida Petrovičič, dr. Karl Hren ter učitelji, ki bodo predstavili svoje strokovne prispevke.

Vpliv nosečnosti, poroda in prvih treh let življenja na otrokov kasnejši razvoj*

Obseg: 8 ur

Izvedba: Ljubljana, 7. 12. 2024, prijave do: 29. 11. 2024

Predavateljica: Marjeta Krejči Hrastar

Ravnanje strokovnih delavcev v kriznih situacijah*

Obseg: 8 ur

Izvedba: Ljubljana, 14. 12. 2024, prijave do: 6. 12. 2024

Predavateljica: Julija Pelc

Učinkovito govorno nastopanje*

Obseg: 8 ur; do 15 udeležencev

Izvedba: Ljubljana, 11. 1. 2025, prijave do: 3. 1. 2025

Predavateljica: mag. Hedvika Dermol Hvala

Celostno vodenje pouka*

Obseg: 16 ur; do 20 udeležencev

Izvedba: Ljubljana:

1. del: 18. 1. 2025, prijave do: 10. 1. 2025

2. del: 1. 3. 2025

Predavateljici: Natalija Hormuth in Erika Ašič

Uspešna komunikacija s starši v težjih situacijah*

Obseg: 8 ur; do 20 udeležencev

Izvedba: Ljubljana, 1. 2. 2025, prijave do: 24. 1. 2025

Predavateljici: Natalija Hormuth in Erika Ašič

Prepričajmo v minuti (Elevator pitch)*

Obseg: 8 ur; do 15 udeležencev

Izvedba: preko spleta, 11. in 13. 2. 2025 (pop), prijave do: 3. 2. 2025

Predavateljica: mag. Hedvika Dermol Hvala

Osebni dnevnik*

Obseg: 32 ur

Izvedba: Ljubljana:

1. del: 4.–6. 4. 2025, prijave do: 28. 3. 2025

2. del: 9.–11. 5. 2025

Predavateljca: dr. Silvo Šinkovec in dr. Andrej Perko

Seminarji Inštituta Franca Pedička

Tanatogogika: kultura poslavljanja (I. del) in soočenje s trpljenjem (II. del)

Izvedba: Ljubljana, Ljubhospic, 19. 10. 2024 in 22. 3. 2025

Od abecede o čustvih do čustvene inteligence

Izvedba: Ljubljana, 15.–16. 11. 2024

Samospoštovanje in kultura spoštovanja

Izvedba: Ljubljana, 10.–11. 1. 2025

Vzgojni izzivi v digitalni dobi

Izvedba: Ljubljana, 1. 2. 2025

Vzgojni načrt – logopedagogika

Izvedba: Stročja vas, 11. 3. 2025

Informacije: <https://pedagogika.si/> in katalog KATIS. Silvo Šinkovec, 041 785 111
Prijave: preko KATIS-a ali na: ifp@vrn.si

Janez Bernik: Mandator (Rdeče v rdečem), 1968

olje na platnu, 130 x 150 cm

Galerija Novak, Ljubljana